

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**BÛSİRÎ'NİN KASİDETÜ'L-BÜRDESİ İLE AHMET
ŞEVKÎ'NİN NEHCÜ'L-BÜRDESİ'NİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Hazırlayan
Murat EREN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ousama EKHTIAR

Bingöl-2019

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ANA BİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

BÛSÎRÎ'NİN KASÎDETÜ'L-BÛRDESİ İLE AHMET
ŞEVKÎ'NİN NEHCÜ'L-BÛRDESİ'NİN
KARŞILAŞTIRILMASI

Hazırlayan
Murat EREN

YÛKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ousama EKHTIAR

Bingöl-2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR	X

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
2.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
3.ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	2
4.ARAŞTIRMANIN METODU	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-İ BÛSİRÎ VE AHMET ŞEVKÎ'NİN HAYATLARI, İLMİ KİŞİLİKLERİ VE KASİDELERİNİN TANITIMI

1.1.Bûsîrî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği.....	4
1.1.1.Hayatı.....	4
1.1.2. Edebi Kişiliği	8
1.1.3.Hocaları.....	10
1.1.4.Talebeleri.....	14
1.1.5. Eserleri	15
1.2.Ahmet Şevkî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği.....	17
1.2.1.Hayatı.....	17
1.2.2.Ahmet Şevkî'nin Din ile Alakalı Şiirleri	21
1.2.3.Ahmet Şevkî'ye Emîru'ş Şuarâ Ünvanı Verilmesi.....	22
1.2.4.Eserleri	22
1.3. <i>Kasîdetü'l-Bürde</i>	24
1.3.1. <i>Kasîdetü'l-Bürde'nin</i> Diğer İsimleri	24
1.3.2. <i>Kasîdetü'l-Bürde'nin</i> Sanat Değeri	25

1.3.3. <i>Kasîdetü'l-Bürde</i> 'ye Yazılan Şerhler.....	27
1.3.3.1. Klasik Dönemde Yazılan Şerhler.....	28
1.3.3.2. Modern Dönemde Yazılan Şerhler.....	30
1.3.3.3. Türkçe Yapılan Bazı Çalışmalar.....	31
1.3.3.4. Manzum Çalışmalar.....	33
1.3.3.5. <i>Kasîdetü'l Bürde</i> 'yi Osmanlı Türkçesiyle Tercüme Edenler.....	34
1.4. <i>Nehcü'l-Bürde</i>.....	34
1.4.1. <i>Nehcü'l Bürde'nin</i> Yazılış Sebebi.....	35
1.4.2. <i>Nehcü'l Bürde'nin</i> Ahmet Şevki'deki Etkisi.....	35
1.4.3. <i>Nehcü'l Bürde</i> Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ ŞAİR'İN HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) HAKKINDAKİ

KASİDELERİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Duyulan Sevgi.....	38
2.2. Nefsin Perişanlığı.....	40
2.3. Nefsin Aşkını İtirafı	45
2.4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sevgisinden Uzaklaştıran Nefis	51
2.5. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Viladeti	59
2.6. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Methi.....	76
2.7. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Doğruluğu	89
2.8. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Bazı Menkıbeeri	91
2.8.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Cesareti	93
2.8.2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Güzel Yüzü	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİ ŞAİR'İN HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V) MUCİZELERİ HAKKINDAKİ

KASİDELERİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mucizeleri.....	96
3.2. Kur'ânın Mucize Oluşu ve Tanıtımı.....	99

3.2.1. Kur'ân'ı Kerim'in Vasfı	99
3.2.2. Kur'ân'ı Kerim'in Allah'ın Kelamı ve Kadim Oluşu.....	101
3.2.3. Kur'ân'ı Kerim'in Mühkem Olması.....	105
3.3. Kur'ân'ın Meydan Okuması.....	107
3.3.1. Allah'ın, Kur'ân'ın Tamamıyla Meydan Okuması.....	109
3.3.2. Allah'ın, Kur'ân'ın On Sûresi ile Meydan Okuması	109
3.3.3. Allah'ın, Kur'ân'ın Tek Bir Sûresi ile Meydan Okuması.....	109
3.4. Kur'ân Okumanın Faydaları	111
3.5. Kur'ân'ı İnkâr Edenler	113
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	124

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*İmam-ı Bûsîrî’nin Kasîdetü’l Bürdesi ile Ahmet Şevkî’nin Nehcü’l Bürdesi’nin Karşılaştırmalı olarak çalışılması*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen tüm süreçte bilimsel etiğe akademik kaide ve kurallara özenle uyduğumu ifade ederim. Ayrıca tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek doğrultusunda elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her türlü nakil ve alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserler kaynakçada belirttiğim eserlerden oluştuğunu beyan ederim.

..../...../2019

İmza

Murat EREN

TEZ KABUL VE ONAY
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Murat EREN tarafından hazırlanan *Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-Büardesi İle Ahmet Şevkî'nin Nehcü'l-Bürdesi'nin Karşılaştırılması* başlıklı bu çalışma, .../.../... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından ..... Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : İmza.....

Danışman : İmza.....

Üye : İmza.....

ONAY

Bu tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..../2019 tarih ve ..... Sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Peygamberlik geldiği tarihten günümüze kadar olan süreçte çoğu şâir, ozan ve koşukçu onun hakkında sayılmayacak kadar şiir, manzume ve kasîdeler söylenmiştir. Kasîdelerinde Hz. Peygamber'in (s.a.s) üstün şahsiyetini, dürüstlük ve güvenilirliğini dile getirmişlerdir. Bu şâirlerden bazıları söylemiş oldukları şiir ve kasîdelerin edebî üslûbuyla tüm Müslümanların hatta gayrimüslimlerin bile dikkatini çekmiştir.

Bu alanda yazılan Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ve Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürdesini* karşılaştırıp mana ve belagât yönü ele alınacaktır. İki kasîde üzerine pek çok eser yazılmış olmasına rağmen gün yüzüne çıkması gereken bazı özelliklerini ortaya çıkarmak üzere genel bir çalışma yapılacaktır.

Çalışma iki kasîde'nin önce mealleri daha sonra mana ve belagât yönünden açıklanması son olarak karşılaştırması şeklinde olacaktır.

Dolayısıyla söz konusu çalışmada İmam-ı Busîri'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ve Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürdesi'ni* Yüksek Lisans Tez konusu seçilip karşılaştırmalı olarak ele alınıp, onların inşa ettiği şiir edebiyatı duvarına bir taş daha koymak hedeflenmiştir.

Söz konusu çalışma, giriş, üç bölüm ve sonuçtan müteşekkil olacaktır. Girişte çalışmanın önemi amacı sınırları ve metodu anlatılacaktır. Birinci bölümde iki şâir'in hayatları ve kasîdeleri hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde iki kasîdenin Peygamberimiz (s.a.v.) hakkındaki kısımlarının ve üçüncü bölümde Peygamberimizin (s.a.v.) mucizeleri hakkındaki kısımların karşılaştırması yapılacaktır.

Çalışma süreci boyunca şahsıma yaptıkları rehberlik ve katkılarından dolayı danışmanım Prof. Dr. Ousama EKHTIAR'a ve ilmi çalışmalarımda bana destekçi olan başta Doç. Dr. Mustafa AGÂH olmak üzere tüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Murat EREN
BİNGÖL-2019

ÖZET

Çalışmamızın konusu olan İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ve Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürde'si* Arap dili ve Edebiyatında, belâgatın zirvesine ulaşabilen nadide şiiirlerden olup göz ardı edilmeyecek kadar büyük esrar ve derin manalar içermektedir. Özellikle İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde'si*, yazıldığı tarihten günümüze kadar gelen süreç içerisinde üzerine pek çok şerh, hâşiye, tâlik ve tahkikler kaleme alınmıştır.

Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde'nin* ulaşmış olduğu bu şöret, Ahmet Şevkî'nin de *Nehcü'l-bürdesini* o minvalde yazmazı, özeldede Araplar, genelde de bütün Müslümanların beğenisini kazanmış ders ve zikir halkalarında, önemli gün ve gecelerde bireysel veya toplu olarak okumuşlardır. Bizim de dikkatimizi üzerine çeken iki kasîde'nin mana ve belagât yönünü ortaya koymak üzere böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğu kanaatine vırlmış, yüksek lisans tez çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Dolayısıyla Arap Dili ve Edebiyatı alanında yapılacak olan yüksek lisans tez çalışması, bu iki kasîdeyi açıklamak, araştırmak, verdiği mesajları anlayıp kavramak ve hakkında detaylı bir çalışma ortaya koymak için planlanmıştır.

Giriş ve üç bölüm halinde planlanan bu çalışmanın giriş kısmında çalışmanın önemi amacı sınırları ve metodu anlatılacaktır. Birinci bölümde iki şair'in hayatları ve kasîdeleri hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde iki kasîdenin Peygamberimiz (s.a.v.) hakkındaki kısımlarının ve üçüncü bölümde Peygamberimizin (s.a.v.) mucizeleri hakkındaki kısımların karşılaştırması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İmam-ı Bûsîrî, Ahmet Şevkî, *Kasîdetü'l Bürde*, *Nehcü'l Bürde*, Arap Dili ve Edebiyatı.

ABSTRACT

The work of Imam-i Bûsîrî, the Bureau of Imam-ı Bûsîrî and the Nehcu Arap B Bâdde of Ahmet Şevkî, are among the rare poems that can be reached in the Arabic language and literature. In particular, many writings, writings, proofs and investigations have been written in the process from the date of writing on the official office of Imam al-Bûsîrî. His language has a great importance in terms of its meaning and style.. The studies continue until the presentation. Imam-i Bûsîrî said that he had converted to the Prophet. The Prophet (pbuh) related to the Medihler has earned the admiration of all Muslims.

The Imam-i Bûsîrî's Kasîdetü'l Bürdesi has an exceptional position in the area of Arabic literature. As a result of the research, it was concluded that; Kasîdetüaml Bürde's fame, reputation and position reached no place and poetry. For this reason,. Some Muslims even read some parts of the town in question with the intention of teberrük and chiya. A lot of literary studies about the past and present shows that; The most prominent and acclaimed Quran in the Names of the Prophet Muhammad Medihler was Imam al-Bûsîrî. In addition, the famous poet of Egypt, Ahmet Şevkî, who died about a century ago, wrote Nehcu B Bürde in his ministry under the name of Imam-ı Bairârî and he was also accepted by a wide audience and works have been carried out. Therefore, in our master thesis study in the field of Arabic Language and Literature, these two cases were compared in two separate sections.

In the introduction part of this study, which is planned as an introduction and two chapters, the lives and scientific positions of the two Poets are discussed in various aspects. In the first section of the two kasiden Hz. The comparison of the sections for the Prophet (saas), the second part of the two Kas bölümideinin Hz. Some of the miracles of the Prophet (saas) and the parts of the Qur'an were compared.

Key Words: Imam al-Bûsîrî, Ahmet Şevkî, Kasîdetüül Bürde, Nehcul Bürde, Arabic Language and Literatu

KISALTMALAR

- (a.s)** : Aleyhi-s Selam
b. : İbn
Bkz. : Bakınız
B.Ü. : Bingöl Üniversitesi
c.c. : Celle Celaluhu
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.z. : Hazreti
h. : Hicri
k.b. : Kasîdetü'l-bürde
Mad. : Madde
m. : Miladi
ö. : Ölüm Tarihi
(ra) : Radiyallah'ü Anhü
r. : Rahimehüllah
(sav) : Sallallahü Aleyhi Vesellem
s. : Sayfa
Trc. : Tercüme
Ts. : Tarihsiz
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
Ü. : Üniversite
Vb. : Ve Benzeri
yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Arap yarımadasında yaşayan ve özellikle de hicaz bölgesindeki Araplar, dil edebiyâtına çok önem veriyorlardı. Edebiyâta verdikleri bu önem sebebiyle her yıl Mekke'nin 'Ûkâz çarşısında panayırlar düzenleyip şiir yarışması yapıyorlardı. Şâirlerden ilk yedi sıraya girenlerin şiirlerini Kâbe'nin duvarına asarak bu yedi şiiri "Muallakâtı-Seb'a" diye isimlendiriyorlardı. Bu şiirler İslam öncesi en meşhur şiirlerdir. İslam'ın gelişinden sonraki dönemlerde ise en çok dikkat çeken şiirler Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında söylenen şiir ve kasîdeler olmuştur.

Peygamberimiz'e (s.a.v.) Peygamberlik geldiği tarihten günümüze kadar olan süreçte çoğu şâir, ozan ve koşukçu onun hakkında sayılmayacak kadar şiir, manzume ve kasîdeler söylemiştir. Kasîdelerinde Peygamberimizin (s.a.s) üstün şahsiyetini, dürüstlük ve güvenilirliğini dile getirmişlerdir. Bu şâirlerden bazıları söylemiş oldukları şiir ve kasîdelerin edebî üslûbuyla tüm Müslümanların hatta gayrimüslimlerin bile dikkatini çekmişlerdir.

Bunların başında, *Kasîdetü'l-bürde* şâiri İmam-ı Bûsîrî ve *Nehcü'l-bürde'nin* şâiri Ahmet Şevkî gelmektedir. Bu iki şâirin şiirleri en çok beğeni kazanan şiir ve kasîdeler arasında yer aldığından bu iki kasîde'nin çok önemli bir yeri olacağı kanaatine varılmıştır. Dolayısıyla söz konusu iki kasîde'nin ortak noktalarını karşılaştırıp onlardaki belagât yönünü ortaya çıkarmak önem arz etmektedir. İki kasîdenin Arap dilindeki önemi dikkate alınarak üzerlerinde bir "tez" çalışması ihtiyacı olacağı kanaatine varılmıştır.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmamızın konusu olan İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ve Ahmet Şevkî'nin *Nehcu'l-bürde'si* Arap dili ve edebiyatında, belgâtın zirvesine ulaşabilen nadîde şiirlerden olup göz ardı edilmeyecek kadar büyük esrar ve derin manalar içermektedir. Özellikle İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde'si*, yazıldığı tarihten günümüze kadar gelen süreç içerisinde üzerine pek çok şerh, hâşiye, tâlik ve tahkikler kaleme alınmıştır. Dili, manası ve üslûbu bakımından çok büyük bir öneme sahip bir kasîde olduğu görülmektedir. İmam-ı Bûsîrî telif ettiği bu kasîdeyi

Peygamberimiz (s.a.v.) ile ilgili medihler'e has kılarak bütün Müslümanların beğenisini kazanmıştır.

Yapılan araştırma neticesinde *Kasîdetü'l-bürde'nin* ulaşmış olduğu şöhret, nam ve konuma hiçbir kasîde ve şiir ulaşamadığı kanaatine varılmıştır. Bu nedenle özelde Araplar, genelde bütün Müslümanlar İmam-ı Busîri'nin *Kasîdetü'l-bürdesini* ders ve zikir halkalarında, önemli gün ve gecelerde bireysel veya toplu olarak okumuş ve okutmuşlardır. Bunun yanı sıra yaklaşık bir asır önce vefat eden Mısırlı meşhur şâir, Ahmet Şevkî de *Nehcü'l-bürde* adlı kasîdesini, İmam-ı Busîri'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* minvalinde yazmış olup onun da bu şiiri geniş bir kitle tarafından kabul görüp üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla Arap Dili ve Edebiyatı alanında önemli bir yer kapladıkları görülmektedir. Böyle kıymetli iki eser üzerinde çalışmak ve içindeki önemli mesajları ortaya çıkarmak ihtiyacı olacağı kanaatine varılmış bu münasebetle yapılacak olan yüksek lisans tez çalışması, bu iki kasîdeyi açıklamak, araştırmak, verdiği mesajları anlayıp kavramak ve hakkında detaylı bir çalışma ortaya koymak için planlanmıştır.

3.ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Araştırmamız giriş üç bölüm ve sonuçtan ibaret olacaktır. Girişte tez'in önemi ve amacı açıklanmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde İmam-i Bûsîrî ile Ahmet Şevkî'nin hayatları ve ilmi kişilikleri, Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ile Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürdesinin* tanıtımı yapılacak ve iki kasîde üzerine yazılan bazı eser ve şerhlere işaret edilecektir. Çalışmamızın ikinci bölümünde iki kasîdenin Peygamberimiz (s.a.v.) hakkındaki kısımlarının karşılaştırması üçüncü bölümde ise Peygamberimizin (s.a.v.) başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere mucizeleri hakkındaki kısımların karşılaştırması yapılacaktır. Çalışmada öncelikle iki kasîdenin Arapça metni ile tercümesi verildikten sonra mana bakımından detaylı açıklaması yapıp belagât yönlerine işaret edilecektir. En sonunda iki kasîdenin birbirine yakın ortak noktalarına temas edilecektir.

4.ARAŞTIRMANIN METODU

Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi* ile Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürdesi*'nin karşılaştırması üç ana bölüm şeklinde olup birinci bölümde iki şair'in hayatları ve kasîdeleri hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde iki kasîdenin Peygamberimiz (s.a.v.) hakkındaki kısımlarının ve üçüncü bölümde Peygamberimizin (s.a.v.) mucizeleri hakkındaki kısımların karşılaştırması yapılacaktır.

Çalışmada Bûsîrî'nin zaman bakımında Ahmet Şevkî'den öce olması ve Ahmet Şevkî'nin onu kendisine örnek alması dolayısıyla öncelik Bûsîrî'nin kasîdesine verilip hep ondan başlanacaktır. Söz konusu çalışma aşağıdaki gibi olacaktır:

- Her iki kasidenin önce parçalar halinde Arapça metni, hemen altında Türkçe tecümesi sonra verilen parçanın mana bakımından tahlili yapılacak daha sonra belagat yönü ve en son iki kasidenin varsa ortak noktaları yoksa olmadığı durumu açıklanacaktır.
- Kasîdelerin birbirine karışmaması için alt başlık verildikten sonra tasnifi aşağıdaki gibi olacaktır:
- “Bûsîrî a)” İşaretinden sonra İmam-ı Bûsîrî'nin Arapça *kaside* metni ile tercümesi verilecek.
- “Bûsîrî b)” İşaretinden sonra Bûsîrî'ye ait üsteki beyitlerin mana bakımından tahlili verilecektir.
- “Bûsîrî c)” İşaretinden sonra Bûsîrî'ye ait üsteki beyitlerin belâgat bakımından tahlili verilecektir.
- “Şevkî a)” İşaretinden sonra Ahmet Şevkî 'nin Arapça *Kaside* metni ile tercümesi verilecek.
- “Şevkî b)” İşaretinden sonra üsteki Ahmet Şevkî'ye ait beyitlerin mana bakımından tahlili verilecektir.
- “Şevkî c)” İşaretinden sonra üsteki Ahmet Şevkiye ait beyitlerin belagat bakımından tahlili verilecektir.
- “k)” İşaretinden sonra üsteki iki kasidenin açıklanmış olan beyitlerin karşılaştırması yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-İ BÛSİRÎ VE AHMET ŞEVKÎ'NİN HAYATLARI, İLMÎ KİŞİLİKLERİ VE KASİDELERİNİN TANITIMI

1.1. Bûsîrî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği

1.1.1. Hayatı

İsmi, Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillâh b. Hayyân b. Sanhac b. Melâl es-Senhacî el-Bûsîrî'dir.¹ Lakabı, Şerefüddin, künyesi Ebû Abdullâh'tır. Annesi Delâs'lı, babası Bûsîr'li olduğu için nisbet olarak ikisinin birleşiminden oluşan Delâsîrî nisbesi kullanılmışsa da Bûsîrî² nisbesi ile şöhret bulmuştur. Aslen Mağribli (Fâs) olup, Habbanoğullarına³ nisbet edilmiştir. İbnü'l-İmâd *Şezerat'ta* İmam-i Bûsîrî'nin Mağrip asıllı olduğu Delâs'ta doğup Busir'de büyüdüğünü söylemektedir.⁴

İmam-ı Bûsîrî, değişik yerlere nisbet edilmiştir. Bunlar; Mağrib asıllı Beni Cenûn kabilesine nisbetiyle es-Sinhacî, doğum yeri olan babasının köyü Dilasa nisbetiyle ed-Dilasî, annesinin köyü ve aynı zamanda İmam-ı Bûsîrî'nin orada çocukluk yıllarını geçirip büyüdüğü yer olan Mısır'ın Bûsîr köyüne nisbetiyle el-Bûsîr'i denilmiştir.⁵

Kasîdetü'l-bürdeyi şerh eden Diyarbakırlı Abidin Paşa'nın şerhinde de "Ebûsîrî" şekliyle geçmektedir.⁶

İmam-ı Bûsîrî'nin doğum tarihi hakkında tam bir ittifak olmamakla beraber genel görüş ve kanaate göre hicrî 606 senesinin Şevval ayının birine rastlayan ilk salı günü dünyaya geldiği söylenmektedir. Ancak bazı âlimler h.608 tarihinde doğduğunu

¹ Şemseddin Samî, *Kamusu'l-alam*, Mihran Matbaası, İstanbul 1996, II, m. 1389.

² Mustafa İsmail Fındıklı, *Kaside-i Bürde Şerhi ve Havassı*, Yasin Yay., İstanbul 2001, I, s. 7.

³ Ebü's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. Daru'l-İhya'i et-turâsi'l-Arabî, Beyrut 2000, III, s. 105-113.

⁴ İbnü'l-İmad, Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî, *Şezeratü'z-Zehab*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1971, VI, s. 102.

⁵ Muhammed Tahîr b. Aşûr et-Tunusi, *Şifau'l-kalbi'l-cerîh bi-şerhi bürdeti'l-medih*, Daru't-Takva Dimaşk, 2006 s. 11.

⁶ Abidin Paşa, *Tercemetu ve Şerhu Kasideti'l-bürde*, Kütüphane-i İrfan Matbaası İstanbul, hicri, 1324, s. 3.

belirtmişlerdir.⁷ Doğum yeri Nil Nehri'nin batı tarafında yukarı Mısır'da bulunan Behnesa şehrine bağlı Behşim olup, Delas'ta yetişip büyüdüğünü söyleyenler de vardır.⁸ Ahmet Sübhi Fırat, Bûsiri'nin doğum yeri konusunda "Ebûsir" adlı bir yerden bahsetmektedir.⁹

Bazı kaynaklara göre İmam-ı Bûsîrî, Berberi asıllı olup Hammad Kalesi diye bilinen bir kalede ikamet eden ve Habbanoğulları diye bilinen bir aileden geldiği söylenmektedir.¹⁰ Yukarıda ifade edildiği gibi kendisi için kullanılan nisbetlerden birinin Senhacî olması onun aslen Mağripli olduğunu desteklemektedir. İmam-ı Bûsîrî'nin nesebini bize aktaranların arasında en sağlıklı bilgi Ebu Said es-Safedî'ye aittir. Çünkü es-Safedî vermiş olduğu bilgileri bizzat Bûsîrî'nin talebelerinden aldığı söylemiştir.

Çocukluk yıllarını ailesiyle birlikte yerleştiği Delas'ta geçiren Bûsîrî, daha sonra Kahire'ye giderek burada İslami ilimlerin yanı sıra dil ve edebiyat ilimlerini tahsil ettiği söylenmektedir.¹¹

Özellikle hadis ve siyer ilimleriyle daha çok meşgul olduğu, ayrıca Yahudi ve Hıristiyanlığa karşı yazmış olduğu reddiyelerden onun Tevrat ve İncil hakkında geniş malumata sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹²

Bir süre Bilbîs şehrinde maliyede kâtip olarak çalıştıktan sonra Kahire'ye dönmüş ve küttâb denilen Kur'ân dershanesinde eğitim ve öğretim faaliyetinde bulunmuştur.¹³

İmam-ı Bûsîrî'ye, "Hisbe"¹⁴ teşkilatında¹⁵ mühtesîplik görevi verilmek istenmiş ancak tüm ısrarlara rağmen; "ben, çarşı pazar işlerinden anlamam"! diğerek

⁷ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

⁸ İsmail Hakkı Sezer, *İmam-i Bûsîrî ve Bürde'si, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985, s. 96.

⁹ Ahmet Sübhi Fırat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Üniv. Yay., 1996, s. 329.

¹⁰ es-Safedî, *a.g.e.*, III, s. 106.

¹¹ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

¹² İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

¹³ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

¹⁴ İslâm dünyasında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) devrinden itibaren varlığı bilinen ve İslâm devletinde, iyiliği emir, kötülüğü de nehiy etmek için kurulmuş bir teşkilattır. Hisbe teşkilatını idare eden kişiye Mühtesib denir. Mühtesib esnaf, sanatkâr ve memurları kontrol ederek onların yolsuzluk ve karaborsacılık yapmalarını denetler ve piyasaya sahte mal sokmalarının önüne geçerek bunu önleyen kişilerdir. Mâverdî, *el-Ahkâmü's-Sultaniyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000, s. 240.

¹⁵ İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, el-Begdâdî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, Daru'l-Marife, Kahire hicri, 1358, III, s. 192.

bu teklifi kabul etmemiştir.¹⁶ Mühtesiplik görevini geri çevirdikten sonra elli yaşlarında iken kısa bir zaman Vezir Zeyneddin Yakup b. Zübeyr himayesinde çalıştığı da nakledilmektedir. Fakat onu göreve alan vezirin görevi son bulunca kendisi de görevi bırakmak zorunda kalıp Bilbîs kentine giderek orada kendisine mali işlerde kâtiplik ve mühasebecilik görevi verildiği aktarılmaktadır. Bunların dışında pek çok işlerde ve sanatlarda görev aldığı görülmektedir. Bunların başında Küttab Hocalığı, hattatlık ve Mutasarrıflık gelmektedir. Ancak her ne hikmetse İmam-ı Bûsîrî bu görevlerde de fazla kalmamıştır.¹⁷

Kasîdetü'l-bürde'nin mütercimlerinden olan İlhan Armutçuoğlu, Bûsîrî'nin bir rivayete göre vezirlik makamında da bulunduğunu belirtmekte olup rivayetin kaynağından bahsetmemektedir.¹⁸ Aynı rivayetin Abidin Paşa Şerhi'nde de yer alması, Armutçuoğlu'nun söz konusu rivayeti Abidin Paşa'dan aldığı ihtimalini desteklemektedir.¹⁹

Ömrünün sonlarına doğru Mahalle ve Seha nahiyelerinde çalışan Bûsîrî'nin bu dönemde fakirlik ve yokluk içinde, olduğunu sultanların himmetine muhtaç olarak yaşadığını, şiirlerinde açık bir şekilde ifade etmektedir. Ayrıca çok sayıda çocuğu olduğunu ve bunların geçimini teminde zorlandığını, geçinebilmek için bir “sıbyan mektebi” açtığı rivayet edilmektedir.²⁰

İmam-ı Bûsîrî'nin muzdârip olup şiirlerinde yansıtmış olduğu sıkıntılarından biri de el-Mahalle ye geldikten sonra dönemin valisi tarafından kendisine aylık bağlandığı ancak Hıristiyan olan bazı memurlar tarafından aylığının bilerek geciktirildiği bazen de kendisine tahsis edilen aylığın hiç ödenmediği durumudur. Ona çektirmiş oldukları bu haksızlıklara çok kızmış olduğundan onları şiirlerinde şiddetli bir şekilde yermektedir. Ayrıca İmam-ı Bûsîrî, kendi dönemindeki memurların devlet malını çalarak yolsuzluk yaptıklarını ve bunun hem Müslüman hem Hıristiyan memurlar tarafından yapıldığını söylemektedir. Bunlar bu yolsuzluğu Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı kendi istek ve arzularına göre yorumlayarak yaptıklarını aktarmıştır.²¹

¹⁶ Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm, *Kitabu'l-Emval*, Mettebetü'l-Adab, Mısır 1968, s. 711.

¹⁷ Şerefuddin Muhammed b. Said b. Hammad el-Bûsîrî, *Divanu'l-bûsîrî*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011, s. 188-224

¹⁸ İlhan Armutçuoğlu, *Kaside-i Bürde Tercümesi*, Erkam Yay., İstanbul 2009, s. 9.

¹⁹ Abidin Paşa, *a.g.e.*, s. 3.

²⁰ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

²¹ Abdullah Ahmet Cace, *el-Umde fi- İ'rabi'l- bürde*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002, s. 15.

Hayatı sıkıntılarla geçen İmam-ı Bûsîrî el-Mahalle'de bulunduğu sırada bacağının kırıldığını bulunduğu ortamı terk ederek Saha'ya gittiğini divanında belirtmektedir.²² Brockelman Bûsîrî'nin Kudüs'e gittiğini orada on yıl kadar bir süre kaldıktan sonra Medine'ye, Medine'den de Mekke'i Mükerrerme'ye giderek on üç yıl kadar bir süre burada kaldığını ve bu süreç içerisinde Kur'ân'ı Kerim eğitimiyle meşgul olduğunu iddia etmektedir.²³ Ancak klasik kaynaklarda yapılan geniş ve kapsamlı çalışma neticesinde böyle bir malûmatın olmadığı sonucuna varılmıştır.²⁴

İmam-ı Bûsîrî hayatının sonlarına doğru felç hastalığına yakalanmış bir süre yatağa bağlı kaldıktan sonra bir gece yatmadan önce meşhur *Kasîdetü'l-bürde*'yi Peygamberimize (s.a.v.) hediye etmek üzere ilk defa söyleyip Peygamber'i (a.s.v.) vesile kılarak Allah'ı Teâlâ (c.c.) den şifa dileyerek yatmıştır. Rivayetlere göre o gece Peygamber (a.s.v.) rüyasına gelip, felç olan tarafını sıvazladığını ve uyandığında felçten bir eser kalmadığını görür.²⁵

Bir süre daha hayatta kalan Bûsîrî 85 ile 87 arası yaşında iken İskenderiye'de veya Kâhire'de vefat eder. İmam-ı Bûsîrî'nin hem ölüm tarihi hem de yeri hakkında ihtilafli rivayetler bulunmaktadır. Ölümü hakkında 694/1295 ile 697/1298 arasında farklı tarihler beyan edilmiştir.²⁶ Bu ihtilafa binaen İbni Şâkir el-Kütübî²⁷ h. 696 tarihinde İskenderiye'de vefat ettiğini, Suyûtî ise h. 695 tarihinde Mısır'ın İskenderiye şehrinde vefat ettiğini söylemiştir.²⁸ Kâtip Çelebî,²⁹ ise h. 694 tarihinde İskenderiye'de vefat ettiğini beyan etmişlerdir.³⁰ Yukarıdaki genel bilgiler ölüm yerini İskenderiye olarak göstermektedir. Ancak Makrizî, İmam-ı Bûsîrî'nin Kahire'de Mansur Hastanesi'nde vefat ettiğini söylemektedir. Ayrıca Mağribli bir seyyah olan Ayyaşî de hicrî 1073 tarihinde, Kahire'ye gittiğini ve orada Bûsîrî'nin

²² Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

²³ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

²⁴ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

²⁵ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

²⁶ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

²⁷ Ebü Abdullah Muhammed b. Şâkir b. Ahmet el-Kütübî, *Fevatü'l-vafti bi'l-Vefiyat*, Daru's-Sadr, Beyrut 2012, III, s. 362-369.

²⁸ Ebü'l-Fadl Celâluddîn Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyûtî, *Hüsni'l-Mühadere fi Tarihi Mısre ve'l-Kahire*, Daru'l-İhya, Beyrut 1967. I, s. 273-275.

²⁹ Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunun*, Daru'l-İhya, İstanbul 1972, III, s. 554.

³⁰ Yusuf İbrahim Yücel, *Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmî Çalışmalar*, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun 2016, Sayı: 1, s. 86-106.

kabrini ziyaret ettiğini aktarmaktadır. Yapılan çalışma neticesinde Makrizî ve Ayyaşî'nin iddiaları gerçeğe aykırı olduğu tespit edilmiştir.³¹

İmam Bûsîrî Mısır'ın İskenderiye şehrinde kendi adını taşıdığı “Bûsîrî Camii” haziresinin sağ maksuresinde medfundur.³² Günümüz de bu Cami halen ayakta olup ibadete açıktır. İmam-ı Bûsîrî'nin kabrinin halk tarafından bazı özel gönlerde ziyaret edildiği geçmektedir. Bazı kaynaklarda Bûsîrî'nin, Seyit Ebu'l Abbas el-Mursî'nin adını taşıyan İskenderiye deniz kenarındaki mescidinde medfun olduğu geçmektedir. Ayrıca Kâhire'de İmam Şafî'nin türbesi yanında, Konya'da da Sadrüddin Konevî türbesi karşısında makamı olduğu söylenmektedir.³³

1.1.2.Edebî Kişiliği

Hicrî, yedinci asırda İslam âlemi'nin en önemli şehirlerinden olan Mısır'da şiirin ve şâirlerin daha önce görülmüş olan üstün seviyelere ulaştıkları ve bu döneme rengini veren en önemli konu da nebevî medihler olduğu aktarılmaktadır. Peygamber'in (s.a.v.) methine yönelik şiir ve kasîdelerin zirve yaptığı bu dönemde ortaya çıkan edebî şahsiyetlerin en önemlilerinden biri de İmam Bûsîrî olduğu söylenmektedir.³⁴

Geçmişte ve günümüzde hakkında yapılan geniş çaplı çalışmaların çokluğu göstermektedir ki; nebevî medihlerin en fazla kabul göreni ve beğeni kazananı İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-Bürde'si* olmuştur. Dolayısıyla Bûsîrî'nin şiirleri nazım ve üslûp bakımından son derece sağlam ve edebi olup Arap dili edebiyatçıları onun şiirlerinin kendi döneminin en etkin ve makbul şiirler olduğunu söylemişlerdir.³⁵

Böylelikle Bûsîrî'nin, Arap Dili ve Edebiyatında çok önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.³⁶ Buna dair bazı âlimler, “*kim Bûsîrî'nin Şiirlerini araştırırsa onun ne büyük bir meziyete sahip olduğunu anlar*” demişlerdir.³⁷

³¹ Mahmut Kaya, “Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, VI, s. 469.

³² Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

³³ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

³⁴ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

³⁵ es-Suyûtî, *a.g.e.*, I, s. 273.

³⁶ Yücel, *a.g.e.*, s. 86-87.

³⁷ İbnu'l-İmad, *a.g.e.*, VI, s.102.

Bûsîrî hat sanatında mahir olup gençlik yıllarında bir dönem mezar taşlarına yazı yazarak geçimini temin ettiği aktarılmaktadır. Daha sonra Şarkıyye'nin Bülbeys nahiyesinde mübaşirlik, dîvan kâtipliği ve mutasarrıflık vazifelerinde bulunmuş, ömrünün 30 yıldan fazla bir kısmını Bülbeys'te geçirmiştir. Mübaşirlik görevi esnasında bazı seyahatlerde bulunduğu ve bu yerlerden biri aynı zamanda kabrinin de bulunduğu İskenderiye olduğu söylenmektedir.³⁸

Bûsîrî'nin nerede eğitim aldığı hakkında sağlam bilgi olmamakla beraber kendisinin de günün şartlarına uygun olarak Bûsîr'de hafızlık yaparak ilme başlamış olabileceği kanaatine varılmıştır.³⁹ Hayatına geniş çerçevede bakıldığında düzenli bir eğitim yerine daha çok kendi gayret ve çabalarıyla ilim elde ettiği anlaşılmaktadır. Zayıf bir rivayet olmakla birlikte Ezher Üniversitesine gittiği ve dönemin âlimlerinden ilim tahsil ettiği de ifade edilmiştir.⁴⁰ İslam tarihi, siyer, belâgat, hadis, hat ve Arap dili grameri gibi alanlarda bilgili olduğu zikredilmekle beraber düzenli bir eğitim almadığı rivayetler arasında yer almaktadır.⁴¹

İmam-ı Bûsîrî itikâd bakımından Rafizilik ile itham edilmiş ise de şiirlerinde üç halifeye olan sevgisi açık bir şekilde görülmektedir. Üç halifeyi tekfir eden ve onlara hakaret eden Rafizîler'den ve Hz. Ali'ye hakaret eden Nâsibîler'den de olmadığını kendisi açık bir şekilde ifade etmektedir.⁴² Şiirlerinde üç halifenin yanı sıra Aşere-i Mübeşşere'nin tamamına, Efendimizin hanımlarına ve Hz. Fatma, Hasan, Hüseyin'e yönelik övgülere yer verdiğiinden Ehli Sünnet itikadına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Allah'ın Kelamıyla alakalı olarak Kelam-ı Nefsiyi kabul etmesi ehli-sünnetin görüşüyle tam bir uyum içinde olduğunu desteklemektedir. Dolayısıyla onun şiirlerindeki içerik ve üslubundan sünnî akideyi benimsediği kanaatini oluşturmaktadır.⁴³

---

³⁸ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 13.

³⁹ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 13.

⁴⁰ Sezer, *a.g.e.*, s. 96.

⁴¹ Hasan Cankurt, *Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî: Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Miftâhu's-Sa'âde Adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*, Kültür Yay., Aksaray 2015, s. 279.

⁴² İbnü'l-İmad, *a.g.e.*, c.6, s.102.

⁴³ Yücel, Yusuf İbrahim, *a.g.e.*, s. 86-87.

Bûsîrî'nin amelde mezhebini sarîh olarak ortaya koyan bir ifadesi olmamakla birlikte Kasîde şârihlerinden Harpûtî, ekseri şârihlerin beyanına göre Şâfiî olduğunu nakletmektedir.⁴⁴

İmam'î Bûsîrî'nin dilden dile dolaşan şiirleri ve kasîdeleri birçok eserde kendine yer edinmiştir. Kelâm ve üslûp arasındaki ilişkiyi izah eden ve bunların insanlar üzerindeki etkilerinden söz ederek açıklamalarda bulunan Bediüzzaman Said Nursi Bûsîrî'nin,

وَاسْتَفْرَغَ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدْ امْتَلَأَتْ   مِنْ المَحَارِمِ وَالزَّمِّ جَمِيَّةَ النَّدَمِ

"Haramla dolmuş olan gözlerinden gözyaşı akıt ve pişmanlık perhizine sarıl" manasındaki Bu beytine atıf yaparak izahlarına devam etmiştir. İsmi zikrederken, "Hakîm-i Busayrî" ve "İmam-ı Busayrî", şeklinde ifade etmektedir.⁴⁵ Başka bir yerde:

لَوْ نَأْسَبَتْ قَدْرَهُ أَيَّامُهُ عِظْمًا   أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرَّمِّمِ

"Eğer alâmetleri, onun kadrine muvafık derecede azametini ve tesirini gösterseydi, değil yeni ölmüşler, belki onun ismiyle çürümüş kemikler de ihya edilebilirdi" manasında ki, beytine vurgu yapmıştır.⁴⁶

İmam-î Bûsîrî, İslam dinini çok iyi bildiği gibi Yahudi ve Hıristiyanlığı da çok iyi biliyordu. Yahudi ve Hıristiyanlığın tutarsızlıklarını, tutum ve davranışlarının akıl-mantık dışı olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Kur'ân'ı Kerim'de⁴⁷ Yahudiler Uzeyr (a.s.) Hıristiyanlar da İsa (a.s.) Allah'ın oğlu olduğunu söylemeleri nedeniyle şirk koşanlardan olup müşrik olduklarını söylemiştir.⁴⁸

1.1.3. Hocaları

İmam-ı Bûsîrî, yukarıda ifade edildiği gibi kendisi de döneminin örf ve adetlerine göre bulunduğu yerde okumaya başlamış daha sonra Kahire başta olmak üzere, değişik şehirlere giderek ilim tahsil etmiştir. Hususi olarak kimlerden ders

⁴⁴ Harputî, Hacı Ömer b. Ahmet, *Asidetü's-şehde bi Şerhi Kasidet'l-bürde*, Daru Şirketi-s Sahafiyye el-Osmaniye, İstanbul 1990. s.

⁴⁵ Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler Yay.*, İstanbul 1999., s. 92.

⁴⁶ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, *Sözler Yay.*, İstanbul 1997, s. 156.

⁴⁷ Tevbe 9/30.

⁴⁸ Ömer Faruk Hilmi, *Kasîde'î Bürde Tercümesi*. Fatih yay., İstanbul 2005, s. 11.

aldığı bilinmemekle beraber aşağıda adı geçen âlimlerden ilim tahsil ettiği tespit edilip ders aldığı bazı hocaları aşağıda beyan edilmiştir.

a) Seyit Ahmed el-Bedevi

Tam adı, Ebü'l-Fityân Ahmed b. Ahmed b. İbrâhîm el-Fâsî et-Tantâvî el-Bedevî dir. Aslen Arabistanlı olup ailesi Arabistan'dan Fas'a göç ettikten dört yıl sonra h. 596 Fas'ta doğdu. Yüzünü Afrika bedevîleri gibi örttüğü için el-Bedevî lakabıyla tanınan bu âlim, genç yaşta Kur'ân'ı Kerim'i ezberleyip Kur'ân'ı kıraat-ı seb'a usulüne göre okumayı öğrenmiştir. Ahmet Bedevî'nin tarikat silsilesi, Şeyh Ebû Nuaym el-İsfahânî vasıtasıyla Ahmed er-Rifâî'ye ulaşmaktadır. Onu, Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'nin müridi olarak kabul edenler de olmuştur. Bedevî'nin Kuzey Afrika ve özellikle Mısır'ın dinî-tasavvufî hayatında derin izleri olduğu gibi tasavvuf tarihi içinde de önemli bir yere sahiptir. Tasavvuf ehlinin bazılarına göre Ahmed el-Bedevî, Abdülkâdir-i Geylânî, Ahmed er-Rifâî ve İbrâhîm ed-Desûkî ile birlikte “aktâb-ı erba'a”dan biri olarak kabul edilmiştir.⁴⁹ Ahmet el-Bedevî h. 675'te Mısır'ın Tanta şehrinde vefat etmiştir.

b) eş-Şeyh İbrahim ed-Dusuki

Tam adı, Burhanuddin İbrahim b. Ebi'l Mecîd Abdulaziz ed-Dusukî'dir. Hicrî 633'te Mısır'ın Markus şehrinde doğan ed-Dusukî tasavvuf ehli tarafından dört büyük kutuptan biri olduğu kabul edilmiştir. Uzun süre halvette kalan Dusuki, h. 676 da vefat edip halvethanesinde defnedilmiştir.⁵⁰

c) İzzuddin b. Abdusselam

Tam adı, Ebu Muhammed İzzuddin Abdulaziz b. Abdusselam b. Ebi'l-Kasım es-Sülemî ed-Dimaşkidir. Hicrî 577'de Dimaşk'ta doğdu. İzzuddîn adına karşılık kısa olarak el-İzz de denilmektedir. İzz b. Abdusselam döneminin önemli âlimlerinden ders alıp, çok sayıda talebe yetiştirip geride kayda değer eserler bırakmıştır. İlim tahsili için gittiği Bağdat'ta bir süre kaldıktan sonra Dimaşk'a geri dönmüş ve döneminin devlet yöneticileriyle bazı sıkıntılar yaşamıştır. Dimaşk, Mısır'ın yönetimi altına girdikten sonra bir süre Mısır kadılığını da yapan İzz b.

⁴⁹ Mustafa Kara, “Ahmet el-Bedevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989 II, s. 47-48.

⁵⁰ Mehmet Demirci, “İbrâhîm ed-Düsûkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, IX, s. 212-213.

Abdusselam, Mısır'da Şafi'i mezhebi'nin otoritesi haline gelmiştir. H. 660'ta vefat eden İzz b. Abdusselâm, Kahire'nin Karafe mezarlığına defnedilmiştir.⁵¹

d) İbn Ataillah el-İskenderi

Tam adı Ebü'l-Abbâs Tâcüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdilkerîm b. Abdurrahman b. Atâillâh el-İskenderî'dir. Nesebi Cüzamilere dayanır. Tarikatta eş-Şâzelî'ye mensup olup mezhepte Malikî'dir. H. 658'de İskenderiye'de doğdu. Tefsir, hadis, fıkıh, usul, lügat, beyan, nahif vb. ilimlerle meşgul olan İbnu Ataillah birçok eser kaleme almıştır. İlmî bir ortamda büyümüş ve Müslümanlar arasında meşhur olan *el-Hikemu'l-'Ata'iyye* kitabını telif etmiştir. İlk başlarda tasavvufa karşı olan İbnu Ataillah, eş-Şazeli tarikatının şeyhlerinden olan Ebü'l-Abbas el-Mürsi ile tanıştıktan sonra tamamen tasavvufa yönelmiştir. Hicri 709'da Mansûriyye medresesin'de vefat edip, Karâfe mezarlığı'na defnedildi.⁵²

e) İbn Dakîkûl'İd

Tam adı, Ebü'l-Feth Takiyuddîn Muhammed b. Ali b. Vehb el-Kuşeyrî el-Kusî'dir. H. 625'te anne ve babası, gemiyle hac yolculuğu yaparken gemide doğdu. İbnu'd-Dakik babasının köyü olan Mısır'ın Said bölgesi'nin Kus şehrin'de büyüdü. İlk eğitimini malikî mezhebi'nin âlimlerinden olan babasından aldı. Daha sonra tefsir, hadis, kelam, Arap dili ve Edebiyatı vb. alanlarda eğitim gören İbnu'd-Dakik henüz genç yaşta iken Şafîî ve Malikî mezheplerinde fetva verecek derecede derinleşti. Daha sonra Kahire ve İskenderiye'nin birçok medreselerinde ders verdiği aktarılmaktadır. Aralarında Kutbuddîn el-Halebî, İmâdüddîn İbnü'l-Esîr el-Halebî, Şemseddîn b. Adlân b. Seyyidünnâs, Ebû Hayyân el-Endelüsî, Alâeddin Ali b. İsmâil el-Konevî, Zehebî ve Mizzî gibi büyük âlimlerin de olduğu birçok talebe yetiştirdi. İbnu Dakik h. 702'de Kahire'de vefat etti.⁵³

f) Ebu-l Hasan eş-Şazeli

Tam adı, Ebü'l-Hasan Nûreddîn Ali b. Abdullah b. Abdulcebbâr eş-Şazeli dir. İmam-i Bûsîrî'nin genç yaşlarda Şazeli tarikatının piri olan Ebü'l-Hasan eş-Şazeli'ye

⁵¹ H. Yunus Apaydın, "İbnü Abdüsselâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1989, XIX, s. 284-287.

⁵² Ebu Muhammed Ali b. Abdullah el-Kindi, el-Hadremi, *Şerhu Hikemi'l-Ataiyye*, Daru'l-Havi, Beyrut 2016, s. 21-22.

⁵³ Ahmet Özel, "İbnu Dakîkû'l'Î'd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1989 XIX s. 407-409.

intisab ederek onun ilim ve irfan sofrasından istifade edip ilim öğrendiği bazı kaynaklarda yer almaktadır. Ebü'l-Hasan eş-Şazeli'nin aslen şerif olup nesli Hz. Hasan'a (r.a) dayanmaktadır. Ebü'l-Hasan, Kuzey Afrika'nın en batı bölgesinde yer alan Sebte Şehri civarında doğdu. Mürşidî olan Abdusselam b. Meşiş'in kendisini irşad faaliyetleri için gönderdiği Tunus'a yakın bir yerleşim yeri olan Şazeli'ye nisbetle Şazeli denilmiştir.⁵⁴

İbnu Ataillah el- İskenderî, Şeyh Hasan eş-Şazeli ve müritlerinden bahsederken, İmam-i Bûsîrî ve Yakup el-Arşî onun en güzide taleberi arasında yer aldığını aktarmaktadır.⁵⁵

g) Ebu'l -Abbas el-Mursi

Tam adı Ebü'l-Abbas Şihabuddîn Ahmet b. Ömer el-Mursî el-Endülüsî dir. Hicri 606'da Endülüs'ün Mursiye bölgesinde doğan el-Mursi, burada büyümüştür. 24 yaşında iken anne baba ve kardeşleriyle hacca giderken bindikleri gemi Tunus civarında fırtına nedeniyle batar. Anne ve babası bu kazada hayatlarını kaybederken kendisi ve kardeşi kurtularak Tunus'a yerleşirler. Burada Şeyh Ebü'l-Hasan eş-Şazeli ile tanışıp ona intisab eder.⁵⁶

Şeyh Ebü'l-Hasan ömrünün sonlarında tarikatın kendisinden sonra Mursî ile devam etmek üzere onu tarikatın başına geçmesini vasiyet eder. el-Mursî tarikatın başında iken, İmam-i Bûsîrî de onun sohbetlerine katılıp ilim meclisinden istifade ettiği aktarılmaktadır. Daha sonra İskenderiye'ye gelen el-Mursî burada yaklaşık otuz yıl ders verir. H. 685'te İskenderiye'de vefat eden el-Mursî, Babu'l-Bahr mezarlığına defnedilmiştir. Şeyh Ebu'l-Abbas el-Mürsi vefat edince İmam-ı Bûsîrî onun ilim meclisinin başına geçtiği söylenmektedir. Tarikatın sancağını kendisi devr alıp âlimlerin icâzetini alarak fetva makamına yükseldiği ve ona İskenderiye'deki âlimlerin önderi lakabı verildiği aktarılmaktadır.⁵⁷

⁵⁴ Ebü'l-Mevâhib Abdülvehhâb b. Ahmed b. Ali eş-Şa'rânî, *Letâifu'l-minen ve'l-Ahlak*, Daru't-Takva, Suriye 2004, s. 185-204.

⁵⁵ Ahmet Murat özel, "eş-Şazeli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, XXXVII, s. 385-387.

⁵⁶ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 11.

⁵⁷ Fethi Osman, *Şerhü'l-bürde li-l Busir-i ve Nehcü'l-bürde li's-Şevkî*, Daru'l-Marife, Kahire 1973, s. 30.

1.1.4. Talebeleri

a) İzzuddin b. Cema'a

Tam adı Ebu Ömer İzzuddîn Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim el-Kilanî el-Herevî'dir. Bu zat, Dımaşk doğumlu olup, h. 767'de vefat etmiştir. Aslen Hamalı olup Benü'l-Kinane kabilesine mensuptur. Baba tarafından büyük dedesi olan Cema'a'ya nisbetî dolayısıyla ona İbnu Cema'a denilmiştir. İzzettin b. Cema'a babasının Kahire'de kadi'l-kudat olması münasebetiyle eğitimine ilk olarak Kahire'de başlamıştır.⁵⁸

Daha sonra ilim tahsili için İskenderiye, Şam, Mekke ve Medine gibi değişik bölge ve beldelerde okumuştur. Muhtemelen Kahire veya İskenderiye'deki yılları sırasında İmam'î Bûsîrî'den de ders alıp onun ilim halkalarına katılmıştır. Mısır ve Şam'ın da kadü-l kudat'lığını yapan İbnu Cema'a zaman zaman uzlete çekilip, sonunda kadılık vazifesini bırakıp Mescid-î Nebevî ve Mescid-î Haram'da ibadete kapanır. İzz, b. Cema'a, h. 767'de Mekke'de vefat etmiştir.⁵⁹

b) Esiruddin Ebu Hayyan el- Endelüsi

Ebu Hayyan hicri 654'te Gırnata'nın Matahşareş beldesinde doğdu. Esîruddîn lakabıyla anılan Ebu Hayyan, el-Endülüsî nîbesiyle beraber nahvî, gırnatî ve ceyyânî nisbeleriyle de anılmaktadır. Özellikle nahvî nisbesiyle anılması onun nahivde ün yapmasına bağlıdır. Arap Dili ve Edebiyatında mahir olan Ebu Hayyan, nahiv alanında Basra ekolu'nün en önemli âlimlerinden olan Sîbeveyhi'nin destekçilerdendir. Tefsir alanında meşhur *Bahru'l-Muhit Tefsiri'nin* sahibidir. İmam-i Bûsîrî'nin hakkında *el-Vafi bi'l-Vefiyat* eserinde bilgi veren Ebu's Safa Salahuddîn Halil b. İzzettin b. Abdullah es-Safedî bu bilgileri Ebu Hayyân'dan aldığını söylemiştir.⁶⁰ Dolayısıyla onun verdiği bilgiler bu alandaki en sağlam bilgilerdir.

⁵⁸ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

⁵⁹ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 172-185.

⁶⁰ Mahmut Kafes, "Ebu Hayyan el- Endelüsi" *TDV.*, İstanbul 1989, X. S. 152-153

c) İbnu Seyidi-n Nasi el- Ya'meri

Tam adı Ebu'l-Feth Fethullah Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî dir. Ya'merî'ye yönelik bilgileri es-Safedî bize aktarmaktadır. El-Ya'merî ilk olarak ilim tahsiline Babasının yanında almaya başladı. Daha sonra Kahire, İskenderiye, Hicaz, Suriye, Endülüs, Irak ve İfrikiyye gibi yerlerde eğitimini tamamladı. Muhtemelen Ya'merî, Kahire ve İskenderiye'de okurken İmam-i Bûsîrî'den ders almıştır. Ya'merî hadiste ihtilaf edilen konuları ve hadislerdeki gizli kusurları iyi bilen ve rivayetlerine güvenilen, Mısır'ın o dönemdeki hafızı kabul edilen ve aynı zamanda çok ileri bir ilmi seviyeye sahip olan bir âlim olduğu söylenmektedir.⁶¹

1.1.5.Eserleri

1- *Kasîdetü'l-bürde*: diye meşhur olan “*el-Kevakibü'd-dürriyye fi-mehdi hayri'l-beriyе*” dır. Söz konusu tez çalışması onun hakkında olan bu esere yönelik detaylı bilgi verilecektir.

2- *Divan'u-l-Bûsîrî*: İmam-i Bûsîrî'nin tamamına yakın şiir ve kasidelerini ihtiva eden en kapsamlı eseridir. Bûsîrî, hayatta iken şiirlerini bir divanda toplamamıştır. Ancak Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde* ile *el-Kasîdetü'l-hemeziyesinin* İslam toplumunda şöhret bulması birilerinin dikkatini Bûsîrî'ye ve eserlerine çevirmiştir. Bu alanda yapılan çalışma neticesinde İmam-i Bûsîrî'den sonraki dönemlerde Mısır'ın meşhur kütüphanesi Daru'l-kütübi'l-Mısriyye'de tespit edilen bir dîvân nüshasında bütün şiirlerini kapsamadığı görülmüştür. Ancak yaklaşık bir asır önce Muhammed Seyyid el-Kilanî dîvân üzerinde bir çalışma yaparak başka nüshaları da dağınık olarak bulabildiği bütün şiirlerini bir dîvân halinde toplamıştır. Bu dîvân hicri 1374 yılında Kahire'de basılarak yayımlanmıştır. Gönümüz de *Divan'ul- Bûsîrî* denildiğin de bu son hali kastedilmektedir.⁶² Bu dîvân uzun ve kısa olmak üzere Bûsîrî'nin toplam 14 eserini kapsamaktadır.⁶³

⁶¹ İbnu Aşûr, a.g.e., s. 11.

⁶² Mahmut Kaya, “el-Kasîdetü'l-Hemziyye,” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 1989 VI, s. 469.

⁶³ İbnu Aşûr, a.g.e., II, s. 568.

3- *el-Kasidetü'l-hemziye* diye meşhur olan, *Ümmü-l-kura fi-Mehdi hayri'l-ver'a*'dır. *Kasidetü'l-bürde* den sonra İslam toplumun da meşhur olup tedâvül eden ikinci meşhur eseridir.

Bu kaside 455 beyt olup Bûsîrî'nin hem kendi divan'ı içinde hem müstakil olarak basılmış olup üzerinde onlarca şerh ve hâşiye kaleme alınmıştır. Bazı kaynaklar beyit sayısını 457 olarak belirtmiştir.⁶⁴

4- *Zührü'l-meâd fi-vezni banet Süâ'd*: Bu kaside 204 beyitten müteşekkil olup, İmam-i Bûsîrî, K'ab b. Züheyr (r.a.)'in Hz. Peygamber'e (s.a.v.) söylemiş olduğu meşhur kasidesi *Banet Suâdu* adlı lam redifli kasidesine nazîre olarak yazdığı meşhur kasîdesidir.⁶⁵

5- *Takdisu'l-harem min-tednisi'd-darem*: Rivayetlere göre İmam-i Bûsîrî'nin Medine'i Münevvere de bulunduğu dönem de Ravdâ'ı Mutahhara'da yangın çıkması sonrası Ravdâ'ı Mutahhara zarar görmüş, olaydan üzüntü duyan İmam-i Bûsîrî 98 beyitten oluşan kasidesini kaleme almıştır. Bu kasîdesine *Ümmünnareyn* de denilmektedir.

6- *el-Kasidetü'l-mudariyye fi's-salati ala hayri'l-beriye*: Bu eser 39 beyitten müteşekkil olup Peygamber'e (s.a.v.) yönelik salevâtı şerîfeye ait olduğundan dolayı çok rağbet görmüştür. Hatta çoğu âlim ve meşayihler, yazmış oldukları günlük ezkar ve evradlarına bu kasîdeyi de almışlar. Dolayısıyla bu alana yönelik yazılan her mecmuâ'da bu kasîdenin tümüne veya bir kısmına rastlamak mümkündür.⁶⁶

7- *el-Muhreç ve'l-merdud ale'n-nasara ve'l-Yehud*: Bu eser, İmam-i Bûsîrî'nin canını sıkan ve onu sürekli rahatsız eden Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında yazmış olduğu ve onların çirkin yüzlerini ortaya çıkardığı bir eserdir. İslam toplumunda çok önemli bir reddiye olarak kabul edilen bu eser, tamamen şiir olmayıp arasına nesir türü ifadeler de serpiştirilmiştir.⁶⁷

---

⁶⁴ Kâtip Çelebî, a.g.e., II, s. 568.

⁶⁵ Bûsîrî, a.g.e., s. 172-185.

⁶⁶ İmam'ı Bûsîrî, a.g.e., s. 224-226.

⁶⁷ İbnu Aşûr, a.g.e., s. 11.

8- *Haiyye*: 59 beyitten oluşan bu kasîde İmam-i Bûsîrî'nin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ziyaretine duymuş olduğu hasreti dile getirip Ehli Beytî övmekte ve onlara zülüm eden Emeviler'i de eleştirmektedir.⁶⁸

9- *Nuniyye*: Hac yolculuğunda söylemiş olduğu 61 beyitlik bir kasîdesidir.

10- *Baiyye* 1: Hac yolculuğunda söylemiş olduğu 97 beyitlik bir kasîdesidir.

11- *Baiyye* 2: Hac yolculuğunda söylemiş olduğu 108 beyitlik bir kasîdesidir.

12- *Baiyye* 3: Hac yolculuğunda söylemiş olduğu 116 beyitlik bir kasidesîdir.

13- *Kasidetü'l Muhammediyye*: 16 beyitten oluşan bu Kasideye *Mimiyye* de denilmektedir.⁶⁹

14- *Taiyye*: Örnek olarak aşağıda yazdığımız bu kaside sekiz beyitten oluşup doğu illerimizin medrese ve mevlit programlarında sürekli okunmaktadır.⁷⁰

Görüldüğü üzere İmam-i Bûsîrî'nin eserlerinin kahîr ekseriyeti manzum olup, bunların yarısından fazlası Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında söylenmiş medihlere yöneliktir. Şiirleri vezin ve şekil bakımından oldukça belîğ ve edebîdir. Dolayısıyla çağdaşı olan çoğu edip ve şâirler arasında zirveye oturmuştur. Şüphesiz ondan sonra gelen edebiyatçılar da onun seviyesine ulaşamamıştır.⁷¹

1.2. Ahmet Şevkî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği

1.2.1. Hayatı

1868 yılında Mısır'ın başkenti Kahire'de dünyaya gelen Ahmet Şevkî'nin tam adı, Ahmet b. Ali b. Ahmet Şevkî'dir. Görüldüğü üzere kendisine dedesinin hem ismi hem de lakabı verilmiştir. Dedesi Ahmet, Ali Paşa zamanında Osmanlı Devleti'nin Kahire temsilciliğinde üst kademelerde çalışan devlet memurlarından biri idi. Torununun yanında büyümesini isteyen dedesi, Ahmet Şevkî henüz üç yaşında iken onu Hidiv⁷² İsmail Paşa sarayına getirdi. Böylelikle Ahmet Şevkî sarayda büyüdü yirminci yüzyılın en meşhur şâirlerinden olan Ahmet Şevkî aslı

⁶⁸ Yusuf İbrahim Yücel, *a.g.e.*, s. 86-106.

⁶⁹ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁷⁰ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁷¹ Suyuti, *a.g.e.*, II, s. 273.

⁷² Hidiv kelimesi kökeni olarak Farsça olup, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra Mısır valilerine verilen bir unvan dır. 1867 de babadan oğluna geçmek üzere verilen bu resmi unvan 1914'te son bulmuştur. TDV. DİA. İstanbul 1989, XXIII, s. 117-119.

sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Babamdan neslimizin Kürtlerden geldiğini daha sonra Araplarla devam ettiğini işittim.” demiştir.⁷³

Mısır yönetimi hanedanında büyüyen Ahmet Şevkî, günümüzün ilk ve orta öğretimine denk olabilecek eğitimini gördükten sonra hukuk okumak üzere o dönemde Kahire’de yeni açılmış olan hukuk fakültesine gider. Bu bölümden hoşlanmayan Ahmet Şevkî, kısa bir süre sonra hukuku bırakıp aynı fakülte de tercüme bölümüne kaydını yaptırır ve iki yıl tercüme okumaya devam eder. Ahmet Şevkî’nin şiire olan isteği kendisine doğuştan itibaren verilmiş olan bir kabiliyet olduğu söylenmektedir.⁷⁴ Dolayısıyla arapça dil eğitimi bölümü hocası ve aynı zamanda iyi bir şâir olan Şeyh Muhammed Besyunî, kendilerine o dönemin meşhur gazetelerinden olan “el-Vekaiku-l Mısriye’de” şiir yazmasını tavsiye eder. Hocasını kırmayan Ahmet Şevkî, söz konusu gazetede şiir yazmaya başlar. Yani o günün şartlarına uygun fikir ve görüşlerini şiir olarak halka aktarır. Şiirlerinde yönetimde bulunan Hidiv Tevfik Paşayı ve yönetimini öven yazılar kaleme alan Ahmet Şevkî, Paşa’nın takdirini kazanır. Dolayısıyla Ali Mubarek Paşanın önerisi üzerine sarayda kendisine önemli bir memuriyet görevi verilir.⁷⁵

Birinci Dünya Savaşı başladığında Ahmet Şevkî bu görevden azledilip sürgün edilir. Çünkü Mısır yönetimi başında olan Hidiv Abbas Hilmi Paşa bu sırada İstanbul da bulunuyordu, İstanbul’u kuşatan İngilizler, Abbas Hilmi’yi Mısır Hidivliğinden azlettiler. Bununla yetinmeyen İngilizler, Abbas Hilmi’ye destek verenleri de tesbit edip vatanlarından sürgün ediyorlardı. Dolayısıyla Abbas Hilmi’nin destekçilerinden kabul edilen Ahmet Şevkî de 1915’te İspanya’ya sürgün edildi. Yaklaşık beş yıl sürgünde kalan Ahmet Şevkî, I. Dünya savaşı’nın son bulmasından sonra 1919’da Mısır’a geri döner.⁷⁶

Ahmet Şevkî, İspanya’da bulunduğu süre zarfında Batı edebiyatını her yönüyle inceleme fırsatını buldu. Sürgün de olduğu süre içerisinde de şiirleriyle İslamı ve Müslümanları desteklemeye devam etti. Gayret ve çabalarından dolayı

---

⁷³ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁷⁴ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁷⁵ Ramazan Şeşen, “Ahmet Şevkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul 1989, II, s. 136-138.

⁷⁶ Ebû Gays Muhammed Hayrüdîn b. Mahmûd ez-Ziriklî, *el-Alâm*, Daru’l-İlmi Li’l-Melayin, Kahire 1979, I, s. 136.

başta Mısır halkı olmak üzere, onu tanıyan ve adını duyan tüm Müslümanların takdirini kazandı. Dolayısıyla Mısır'a döndüğünde bir kahraman gibi karşılandı.⁷⁷

Ahmet Şevkî'nin hayatı üç önemli aşamadan müteşekkil olduğu söylenmektedir. Bunlar sürgünden önce, sürgünde iken ve sürgünden sonraki devrelerdir. Arap şiir edebiyatının uzun bir fetret ve durgunluğundan sonra mükemmel edebi üslup ve kabiliyetiyle ortaya çıkarak Arap şiirine mükemmel şeklini veren döneminin en kabiliyetli ve etkin şâir'i kabul edilen Ahmet Şevkî'nin şiirlerini, içeriği itibarıyla sürgünden önce, sürgün sırasında ve sürgünden sonra olmak üzere üç kısımdan müteşekkil olduğu görülmektedir.⁷⁸

Ahmet Şevkî, sürgünden önceki şiirlerinde, sarayda görevli olduğu için eski saray şâirleri gibi geleneğe uygun bir biçimde klasik Arap nazmının hicviye hariç bütün türlerini denemiş ve başarılı bir şekilde söylemiştir. Gazel tarzın da söylemiş olduğu şiirlerinde yeteri kadar başarılı olamamıştır.⁷⁹ Menfaat elde etmek için şiir söylemeye karşı olan şâir Ahmet Şevkî, her nedense yapılmamasını istediği bu duruma kendisi düşmüştür. Mühtemelen maddi sıkıntılar nedeniyle sevmediği bir şeyi yapmak zorunda kalmıştır.⁸⁰

Ahmet Şevkî, sürgünde bulunduğu sırada şiirlerinde eski konu ve üsluba bağlı kalmakla beraber daha çok vatan, dost, ahbab ve aile özlemine dair şiirleri ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde söylediği şiirlerinde duygusallık ön plana çıkmaktadır.

Ahmet Şevkî, sürgünden sonraki şiirlerin de halkın safına geçip onlardan yana tavır takınıp güncel olaylara bağlı olarak Merhum Mehmet Akif Ersoy gibi dinî, siyâsî, millî ve tarihî bir şuur ile şiirlerini söylemiştir. Toplumun dikkatini İslam dünyasındaki Ahlakî ve sosyal çalkantılara yönlendirip, günümüzde olduğu gibi batının iki yüzlülük ve sömürgeciliğine karşı tüm gücüyle mücadele edip halkı bu konuda uyarmıştır.⁸¹

Ahmet Şevkî'nin sürgünden önce ve sonraki şiirleri arasında net bir fark bulunmaktadır. Mühtemelen sürgünden sonra saraya bağımlı olmaktan kurtulduğu

⁷⁷ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

⁷⁸ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁷⁹ Şeşen, *a.g.e.*, II, s. 136-138.

⁸⁰ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

⁸¹ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

için kendisini daha serbest hissetmiş olacak ki, bu dönemdeki medhiyelerini daha sade ve aşırı övgülerden uzak olarak kaleme almıştır.

Ayrıca Ahmet Şevkî milli bir mücadele ruhuna sahip idi. Ahmet Şevkî'nin "*Milletler ahlaklarıyla yaşarlar ahlaki olmayan millet çökmeye Mahkûm'dur.*" meşhur sözüyle nasıl bir mücadele ruhuna sahip olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Onun bu meşhur sözü İslam kültür ve medeniyetinde bir darbu'l-mesel haline gelmiştir. Şâirin bu sözünü dikkate aldığımızda günümüzde Müslümanların geri kalmalarının ve buldukları her yerde gözyaşı ve acının olması sürekli birbirleriyle uğraşp savaş halinde olmalarının ve güzel ahlakların en üst zirvesini teşkil eden Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) ahlakından uzaklaşmalarının göstergesi olduğu açıkça görülmektedir.⁸²

Sürgünden sonraki döneminde yeni nazım türlerinde eser yazan Ahmet Şevkî, manzum piyesler, hikâyeler ve fabller de yazmıştır. Bu alanda batılı bazı şâir ve ediplerden etkilendiği görülmektedir. Ahmet Şevkî'yi, etkileyen yabancı şâir ve ediplerin başında Lafontaine, Vivtor, Hugu ve Shakespeare gelmektedir.⁸³

Ahmet Şevkî'nin Avrupa ülkelerinde eğitim görmesi ve oraya sürgün edilmesi Onun, Batı Medeniyetinden etkilemesine sebep olmuştur. Batı Medeniyetinden etkilendiğini onun hayatının sürgünden sonra değişmesinden de net bir şekilde anlaşılmaktadır.⁸⁴

Ahmet Şevkî döneminin parlayan yıldızlarından olup çok üstün bir zekâ ve kabiliyete sahip idi. Onun üstün zekâ ve kabiliyetini fark eden Hidiv Tefvik Paşa, hukuk fakültesine devam etmek üzere onu Fransa'nın Montpellier şehrine gönderir. Burada hukuk derslerine katılan Ahmet Şevkî, Fransa'nın kültür ve edebiyatını da yerinde görüp inceleme fırsatını yakalamış olur. Aynı zamanda Arap İslam hukukuyla Avrupa Medeni hukuklarını da karşılaştırmak suretiyle İslam hukukunun insan tabiatına en uyumlu hukuk olduğunu anlamış oldu.⁸⁵

Bazı kaynaklarda Ahmet Şevkî, Fransa'da bulunduğu süre içerisinde Paris Üniversitesinde de eğitim gördüğü ve aynı zamanda İngiltere ve Cezayir'e giderek

---

⁸² Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

⁸³ Şeşen, *a.g.e.*, II, s. 136-138.

⁸⁴ Şeşen, *a.g.e.*, II, s. 136-138.

⁸⁵ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

bu iki ülkenin eğitim ve kültürünü, yerinde incelediği görülmektedir. Ahmet Şevkî, 1896 yılında Fransa'dan Mısır'a geri döner. Bu sırada Mısır yönetiminin başında bulunan Hidiv Abbas Hilmi Paşa onu Firenk ⁸⁶ Kalemî müdürlüğünün başına getirir.⁸⁷ Ahmet Şevkî'nin, aynı tecrübe ve birikimine binaen 1894 yılında Cenevre'deki Müsteşrikler kongre toplantısına Mısır'ın temsilcisi olarak katıldığı söylenmektedir.⁸⁸

1.2.2. Ahmet Şevkî'nin Din ile Alakalı Şiirleri

Ahmet Şevkî, birçok dini konuyu samimiyetle işlemiş dini olay ve vâkı'aları ve aynı zamanda Peygamberler kıssalarını şiirlerinde devamlı kullanmıştır. Buna bağlı olarak İmam-i Bûsîrî'nin meşhur *Kasîdetü'l-bürde'sine Nehcü'l-bürde* adında nazire yazmış ve bununla Ahmet Şevkî'nin, şöhreti ve toplumdaki ağırlığı zirve yapmıştır.⁸⁹

Ahmet Şevkî, İmam-i Bûsîrî'nin diğer meşhur bir kasidesi olan *el-Kasîdetü'l-hemziyye fî-medhi'n-Nebeviyye* eserine de *Hemziyyetu-n-nebeviye* adında bir nazîre yazmıştır. Ahmet Şevkî'nin bu iki eseri eş- *Şevkîyyat* adlı eserinde yazılmak ile beraber müstakil olarak ta yazılıp üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ahmet Şevkî, ömrünün sonlarına doğru tiyatro ile de uğraşmış ve bu alanda da pek çok eser kaleme almıştır. Bunlar içinde en çok dikkat çekenini altısı trajedi biri de komedi olmak üzere toplam yedi tiyatro eseri bırakmıştır. Ahmet Şevkî'yi tiyatroya yönlendiren sebepler tam olarak bilinmemekle beraber, Fransız tiyatrosunun etkisi altında kalma ihtimali veya o dönem de Müslümanların düşmüş oldukları zor günlerin vermiş olduğu sıkıntıları bir nebze de olsa tiyatroyla atmak istemiş olabileceği ihtimali de bulunmaktadır.⁹⁰

Ahmet Şevkî, piyeslerinde uyulması gereken zaman, mekân ve konunun uyum ve birliğini pek dikkate almadığı görülmektedir. Dolayısıyla tiyatro alanında pek başarılı olamamıştır. Buna rağmen modern Arap edebiyatına tiyatro getirmek suretiyle bu alanda öncülük etmiştir. Ahmet Şevkî'nin yazmış olduğu piyeslerinin

⁸⁶ Mısır'ın o dönemdeki yabancılar şubesi görevini yürüten bir kurum idi, günümüzdeki elçilikler gibi.

⁸⁷ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

⁸⁸ Şeşen, *a.g.e.*, II, s. 136-138.

⁸⁹ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁰ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

çoğu hem hayatında hem ölümünden sonra Mısır'da devamlı oynanmıştır. Bu alanda en çok beğenilen ve oynanan tiyatro eseri, Masra'u Kleopetra'dır.⁹¹

1.2.3. Ahmet Şevkî'ye Emîru's Şuarâ Ünvanı Verilmesi

Ahmed Şevkî, sürgünden sonra dinî, millî ve sosyal meseleler ile diğer Arap ülkelerindeki olayları şiirlerinde işleyerek anlatmaya başlayınca Arap dünyasında şöhreti daha da artıp gönüllere taht kurmuştur. 1927'de, bu münasebetle eş-Şevkiyyât adını verdiği dîvânı'nın birinci cildini yeniden düzenleyerek yayımladı ve çeşitli Arap ülkelerinden gelen heyetlerin de katıldığı bir törende edip ve şâirler tarafından kendisine "Emîrû's-Şuarâ" unvanı verildi. Arap edebiyatı tarihinde ilk defa bir şâire böyle bir unvanın verilmesi bazı çevrelerin hoşuna gitmese de kısa bir sürede kabul görmüştür. Ahmed Şevkî, günümüzde de bu unvanla anılmaktadır.⁹²

Ahmet Şevkî'nin kıssaları ve darbu meselleri şiir üslubunda söyleyen ilk kişi olduğu söylenmektedir. Beyân ilminin iki unsuru olan şiir ile nesîri, ortak bir üslupla kullanmaya çalışmış ve buna yönelik makamlar halinde bazı nesirler söylemiştir. Belirli bir gayretten sonra istediği neticeği alamayınca şiir tarzı söylemlerine geri dönmüştür.⁹³

Son olarak Ahmet Şevkî, 1927 de Mısır Ayan Meclisi'ne (ihtiyar heyeti veya kanaat önderleri heyetine) seçildi. Vefatına kadar bu görevde kalan Ahmet Şevkî, 13 Ekim 1932'tarihinde Kahire'de vefat edip Kahire devlet büyükleri mezarlığına resmî törenle defnedildiği aktarılmaktadır.⁹⁴

1.2.4. Eserleri

Ahmet Şevkî'nin eserleri'nin çoğunluğu manzum halde yazılmış eserlerdir. Ulaşabildiğimiz eserleri şunlardır:

1- eş-Şevkiyyat: Ahmet Şevkî'nin dört cilt halinde basılmış şiir dîvânıdır. Birinci cild'i 1898 de Kahire'de basıldı aynı cilt Dr. Muhammed Hüseyin Heykel tarafından bir mukaddime yazılarak mukaddimesiyle beraber 1927 yılında ikinci defa basılıp yayınlanmıştır. Diğer üç cildin ikinci cildi, 1930'da kendisi hayatta iken

⁹¹ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹² Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹³ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁴ Şeşen, *a.g.e.*, II, s. 136-138.

üçüncü cildi 1936'da vefatından dört yıl sonra ve dördüncü cildi 1943'te Kahire'de basılmıştır. Ahmet Şevki'nin bu dînân'ı 1970'te yeni bir baskı olarak basılmıştır.⁹⁵

2- *Divanu'l-Arab ve Uzemau'l-İslam*: İlk defa 1933 yılın da basılan bu eser, trajedi tarzında manzum piyesler içermektedir.

3- *Emiretü'l-Endelüs*: İlk defa 1933'te Kahire'de basılan mensur tarzında yazılmış bir piyestir.

4- *Esvaku'z-Zeheb*: İlk defa 1932'de Kahire'de basılan bu eser, Ahmet Şevki'nin sosyal konulara yönelik mekalelerini içermektedir.⁹⁶

5- *es-Sittu Huda*: 1932'de Kahire'de basılan bu eser, komedi tarzında yazılmış bir piyestir.

6- *Antre*: 1932'de Kahire'de basılan bu eser, trajedi tarzında yazılmış manzum piyeslerdir.

7- *Kambiz*: 1931'de Kahire'de basılan bu eser, trajedi tarzında yazılmış manzum piyeslerdir.

8- *Ali Bek el-kebir*: 1932'de Kahire'de basılan bu eser, trajedi tarzında yazılmış manzum piyeslerdir.

9- *Mecnun ve Leyla*: 1932'de Kahire'de basılan bu eser, trajedi tarzında yazılmış manzum piyeslerdir.⁹⁷

10- *Ali Bek*: Bu eserin adı ez-Zirikli'nin *A'la'mın da* geçmekte olup içeriği hakkına malumata ulaşılmamıştır.⁹⁸

11- *Azrau'l-Hindi*: Bu eserin adı ez-Zirikli'nin *A'la'mın da* geçmekte olup içeriği hakkında malumata ulaşılmamıştır.⁹⁹

---

⁹⁵ Zirikli, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁶ Zirikli, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁷ Zirikli, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁸ Zirikli, *a.g.e.*, I, s. 137.

⁹⁹ Zirikli, *a.g.e.*, I, s. 137.

1.3. Kasîdetü'l-Bürde

Kasîdetü'l-bürde'nin asıl adı, “*el-Kevakibü'd-dürriyye fi-mehdi hayri'l-beriyeye*” dir. *Kasîde* Arapça bir kelime olup *kast* kökünden türemiştir. Sözlükte bir şeye veya yere yönelmek anlamındadır. İstilahta ise kasîde; din ya da devlet büyüklerini övmek isteğiyle yazılmış özel şiirlerdir. *Bürde* ise Arapça bir kelime olup hırka anlamındadır.¹⁰⁰

Kasîdetü'l-bürde Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Hz. Peygamber (s.a.v.) için kaleme almış olduğu kasideleri içinde en meşhur olanıdır. İslam dünyasında çok meşhur olan bu kasîde'nin üzerine yüzlerce şerh, hâşiye, tahmis, tesdis, tesb'i, taştir, nazîre ve reddiyeler yazılmıştır. Hatta gayri müslim müsteşriklerin dikkatini çektiği de bazı kaynaklarda geçmektedir.

Üzerine yazılan eserlerin sayısının bazı kaynaklarda 330 bazılarında 400 civarı bazılarında da 440'a kadar ulaştıranlar da olmuştur. Müslümanların konuştuğu hemen hemen her dile çevrilen ve çoğu dilde hem nesir hem şiir olarak tercüme edilmiştir. Elimize ulaşan bilgilere göre günümüzde *Kasîdetü'l-bürde* Latince, İngilizce, Almanca, Fransızca, Grekçe, İtalyanca ve Asya ve Afrika'daki pek çok mahalli dillere çevrildiği görülmektedir.¹⁰¹

1.3.1. *Kasîdetü'l-bürde'nin Diğer İsimleri*

Yukarda ifade edildiği üzere asıl adı “*el-Kevakibü'd-dürriyye fi-mehdi hayri'l-beriyeye*” olan kasîde, *Bürde*, *Bürdiyye*, *Bür'e*, *Mimiyye*, *Şifa veya Şifaiyye* isimleriyle de anılmıştır. Kasîde'ye, *Bürde* denilmesinin nedeni, İmam-i Bûsîrî, geçirmiş olduğu felç hastalığından kurtulmak için Hz. Peygamber'i (s.a.v.) vesile kılmak üzere bir gece yatmadan önce bu kasideyi söyler ve Allah (c.c) den şifa dileyerek yatar. Yattıktan sonra Hz. Peygamber'i (s.a.v.) rüyasında görür ve kendisinden yazmış olduğu kasideyi okumasını ister. İmam-i Bûsîrî, rüyasında kasideyi okuduğunda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onu severek ve mübarek başını sallayarak dinlediğini görür. Kasîde bitince Hz. Peygamber (s.a.v.) onun felç olan tarafını sıvazlar ve bürdesi'ni üzerine attıktan sonra ayrılır. Rüyasından uyanan

¹⁰⁰ Harputî, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁰¹ Mahmut Kaya, *a.g.e.*, XXIV, s. 569-570.

İmam-i Bûsîrî bedeninde felçten bir eser kalmadığını ve üzerinde bir bürde olduğunu görür. Bu münasebetle ona *Kasîdetü'l-bürde* denilmiştir. Ancak Ka'b b. Züheyr'in de (r.a) bu isimle anılan meşhur kasîdesiyle karışmasını diye bazı toplumlarda *Kasîde'î Bür'e* denilmiştir. Bazı müellifler de böyle denilmesinin nedenini, bu kasîdenin Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tasvir ettiğini ve bu münasebetle sanki onun mübarek kâmetine göre biçilmiş manevi bir bürde hükmünde olduğu için *Kasîde'î bürde* denilmiştir.¹⁰² Bazı kaynaklarda da gözünden şikâyet eden bir kişinin İmam-i Bûsîrî'ye geldiği ve kendisinden bu kasîde'yi gözünün şifa bulması niyetiyle okumasını istemiş, kasîde okunduktan sonra gözü iyileşen bu kişinin Bûsîrî'ye bir bürde hediye etmesi üzerine bu isim verildiği de aktarılmaktadır. Kasîde'ye İmam-i Bûsîrî'nin iyileşmesine vesile olduğu için "*Bür'e*", bazı müslümanlar tarafından şifa amaçlı okunduğu için, "*Şafiyeye*" ve kasîdenin revî harfî mim ile bittiği için "*Mimiyye*" de denilmiştir.

1.3.2. Kasîdetü'l-bürde'nin Sanat Değeri

Kasîde'nin şöhreti sanat değerinden daha çok müellifi'nin felç hastalığından kurtulmasına vesile olmasından kaynaklanmaktadır. İmam-i Bûsîrî'nin felç ile ilgili durumunu ilk olarak ondan yaklaşık 70 yıl sonra vefat eden İbnu Şakir el-Kütübî, *Fevâtü'l-vefiyât* adlı eserinde anlatmaktadır. Ondan sonra gelen bütün şarihler, bu hadiseye kitaplarında yer vermişlerdir.¹⁰³

Kasîdetü'l-bürde İmam-i Bûsîrî, henüz hayatta iken üzerine şerhler yazılmaya başlanmıştır. Bu şarihlerden biri Abdusselam b. İdris el-Merrakuşî ve Ebu Şame el-Makdisî'dir. Ayrıca *Kasîdetü'l-bürde'nin* birçok istek ve arzuların meydana gelmesi için vesile olması için dualarda sık sık kullanılan bir kasîde olup rızık, nasip ve şifa için de mücerreb olduğu ve bir kısım beyitlerinin bazı isteklerin meydana gelmesinde etkin olduğu durumu da bazı şarihleri tarafından aktarılmıştır. İbnu'l-Fadlullah *Kasîdetü'l-bürde'nin* dikkat çeken bereketinin yansımalarından birini şöyle nakletmektedir.

"Güvendiğim birden çok kişi bana şöyle söylediler. Mısırın Kâtiplerinden biri *Kasîdetü'l Bürdeye* çok önem verip onun faydalarını sürekli insanlara anlatırdı. Bu kâtibin Hıristiyan bir dostu vardı ve onun bu davranışıyla dalga geçiyordu. Bir gün Kâtib'in çocuğu amansız bir hastalığa yakalandı kâtip, çocuğu doktora götürmek

¹⁰² Harputi, a.g.e., s. 5.

¹⁰³ Kaya, a.g.e., XXIV, s. 569-570.

isterken o sırada yanında bulunan Hıristiyan dostu ona, hani bu kasîde her şeye şifa idi öyleyse çocuğu kasîde ile tedavi et ve doktora götürme dedi. Bunun üzerine kâtip Kasîdetü'l-bürdeyi yazar ve çocuğun gözünü üstüne pasman gibi bırakıp bağladıktan iki gön sonra çocuğun gözü iyileşir. Bu hikmeti gören Hıristiyan adam, Müslüman olur.”¹⁰⁴

Kasîdetü'l-bürde'nin okunduğu şeye fayda sağlayabilmesi için bürde şârihleri tarafından bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bu şartlar:

- 1- Abdestli olmak
- 2- Kibleye dönmek
- 3- Lafızlarını İ'rab kurallarına uygun olarak okumak
- 4- Manasını bilmek
- 5- Nazım usulüne uygun okumak
- 6- Ezberlemek
- 7- Ehil olan kişilerden icazetini almak
- 8- Salevatı Şerif ile beraber okumak

Bu salevat İmam-ı Bûsîrî'nin sürekli tekrarladığı ve nazım şeklinde okuduğu şu beyittir;

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا أَبَدًا   عَلِيَّ حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ

“ Ey Yüce Mevlam! Bütün yaratılmışların en hayırlısı olan habîbine her zaman rahmet et ve esenlikler ihsan eyle.”¹⁰⁵

İmam-ı Bûsîrî'nin bu beyti tercih etmesinin sebebi, rüyasında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Kasîdetü'l-bürdeyi okuduğu sırada فَمَبْلَغُ الْعِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ ilmin Onun hakkında varacağı son nokta Onun, bir beşer olduğudur, mısrasına gelince bir anda durdu ve ne diyeceğini bilemedi bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) ona,

{ وَأَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمْ } muhakkakki, O, Allah'ın (c.c) bütün mahlukları içinde en hayırlısıdır, şeklinde tamamlamasını söyledi. Böylelikle İmam-ı Bûsîrî bunu Salavât içeren beytin parçası haline getirip her beyitten sonra tekrarladı. Daha sonra gelen âlimler, bunun okunmasını bir şart haline getirdiler.¹⁰⁶

¹⁰⁴ İbnu Aşûr, a.g.e., s. 68.

¹⁰⁵ Harputî, a.g.e., s. 5.

¹⁰⁶ Harputi, a.g.e., s. 4.

1.3.3. *Kasîdetü'l-bürde'nin* Beyit Sayısı ve Bölümleri

Kasîdetü'l-bürde'nin beyit sayısı, kendi dîvânın'da bulunan sayıyı dikkate alan çoğu şarihler göre, 160,¹⁰⁷ beyittir. Ayrıca 161, 162,¹⁰⁸ 167, 171¹⁰⁹ ve 183 gibi değişik rakamlar verenler de olmuştur. Muhtemelen kendi dîvânın'da bulunan 160 sayısı doğru olup diğer fazlalıklar daha sonra Bûsîrî'nin talebeleri ve *Kasîdetü'l-bürde'nin* şarihleri tarafından ilave edilmiştir.

Genel olarak âlimler kasîde'yi on bölüme ayırmışlar:

Birinci Bölüm; Mahbuba duyulan özlem'e yönelik 12 beyit yer almaktadır.

İkinci Bölüm: Nefis ve tuzakları hakkında 16 beyit yer almaktadır.

Üçüncü Bölüm; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) medihlerine yönelik 30 beyit yer almaktadır.

Dördüncü Bölüm: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu hakkında 19 beyit yer almaktadır.

Beşinci Bölüm: Hz. Peygamber'i (s.a.v.) vesile kılarak dua etmeye yönelik 10 beyit yer almaktadır.

Altıncı Bölüm: Kur'ân'ı Kerim'e yönelik medihler hakkında 17 beyit yer almaktadır.

Yedinci Bölüm: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) miracı hakkında 13 beyit yer almaktadır.

Sekizinci Bölüm: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) cihadı hakkında 22 beyit yer almaktadır.

Dokuzuncu Bölüm: Tevbe ve İstiğfar hakkında 14 beyit yer almaktadır.

Onuncu Bölüm: Münacat hakkında 9 beyitten ibarettir.¹¹⁰

1.3.4. *Kasîdetü'l-bürde'ye* Yazılan Şerhler

Kasîdetü'l-bürde'ye yazılan şerhlerin çoğunluğu h. 800 ile 1100 arasındaki yıllarda telif edilmiştir.¹¹¹ En önemlileri bu dönemde olmak üzere *Kasîdetü'l-bürde'ye* yüzlerce şerh ve haşiye kaleme alınmıştır. Ancak ne yazık ki, bu şerhlerin

¹⁰⁷ Bûsîrî, *a.g.e.*, I, s. 190.

¹⁰⁸ Katib Çelebi, *a.g.e.*, II, s. 554.

¹⁰⁹ İbnü-l Aşur, *a.g.e.*, s. 13.

¹¹⁰ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, II, s. 555.

¹¹¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 15.

tamamı gün yüzüne çıkmadığı söylenmektedir.¹¹² Net bir sayı vermek mümkün olmamakla beraber bu sayıyı 400'e kadar ulaştırırlar da olmuştur. Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zünun* adındaki, eserinde 56 adet şerh ve müelliflerini zikretmektedir.¹¹³ Brockelmann, *Gal da* 156 şerhten bahsetmektedir. Bu şerhlerin yanı sıra *Kasîdetü'l-bürde* pek çok dillere çevirilmiş ve bu dillere tercümesi yapılmıştır. Bazı müellifler de onu manzum şekilde tercüme etmişlerdir. Üzerine Osmanlı Türkçesi ile de şerh ve tercüme yapılmıştır. Şerh ve tercüme çalışması dışında, *Kasîdetü'l-bürde* üzerine yüze yakın tahmis¹¹⁴ yirmiye yakın taşîr,¹¹⁵ ona yakın tesbî¹¹⁶ ve bir adet de tazmîm¹¹⁷ yazılmıştır. İmam-ı Bûsîrî'den sonra gelen pekçok âlim onun *Kasîdetü'l-bürdesine* benzer nazîreler yazmaya çalışmışlardır. Ancak bunu tam olarak becerememişlerdir. Ona en yakın nazîre yazan şâir, Mısırlı Ahmet Şevkî olmuştur.

1.3.4.1. Klasik Dönemde Yazılan Şerhler

1- *Asidetü-ş Şehde bi Şerhi Kasideti-l Bürde*, Harpûti'nin yazdığı bu eser Daru Şirketi-s Sahafîyye Osmaniye, tarafından İstanbul'da 1990 yılında basılmıştır. Harpûti'nin Tam adı, Müftü Hacı Ömer b. Ahmet'tir. Elazığ Harput doğumlu olduğu için ona Harpûti denilmiştir. 1802'de Harput'ta doğdu, ilk ilim tahsilini babasından aldı, daha sonra Gaziantep ve Kayseri gibi değişik illere ilim tahsili için gitti. 1850'de Harput'a müftü olarak atandı. Müftülük vazifesiyle beraber ilmi hizmetini de yürüten Harpûti, 1882 de vefat etmiştir. *Bürde'nin* müfredatını sırasıyla ele alan bu şerh önce onu mana, sarf, nahiv, belağat yönlerinden tahlil eder. Sonra mantık kaidelerine değinir. Daha sonra toplu manaya değinerek, beyitler arasındaki alakayı tesbit eder. Mana verirken ayet, hadis ve şiirlerden bol bol istişhad ta bulunur. Şâirlerin farklı ve aynı görüşlerine temas eder. Bu şerh, şerhlerin en güzel ve en detaylılarından birisidir.¹¹⁸

¹¹² Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 554-558.

¹¹³ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 554-558.

¹¹⁴ Tahmis, bir gazel veya beytin iki mısrasına 3 mısra daha ekleyerek onu beşli haline getirmek şeklinde yapılan nazım türüdür; İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹⁵ Taşîr, bir gazel veya kasidenin her mısrası arasına iki mısra ilave etmek suretiyle yapılan nazım türüdür; İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹⁶ Tesb'i, bir gazel veya kasidenin her mısrası arasına beş mısra ilave etmek suretiyle toplamı yedi mısraya çıkartılan nazım türüdür; İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹⁷ Tazmin, bir kasideyi ondan iktibaslar yaparak yeniden ona benzer şekilde yeni kasideler yazmaktır Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l -bürdesi* gibi; İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹⁸ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 48.

2- *Şifau'l-Kalbil Cerih bi-Şerhi bürdeti'l-Medih*, Muhammed Tahir b. Aşûr et-Tunusi, tarafından telif edilen bu eser Daru't-takva dimaşk 2006 lı baskısı bulunmaktadır. Muhammed Tahir b. Aşûr, günümüzün meşhur tefsirlerinden olan *et-Tahrir vet-Tenvir* adlı tefsirin müellifi olan İbni Aşûrun dedesidir. Muhammed b. Aşûr döneminin meşhur âlimlerinden olup Tunus'un Camiatu'uz-Zeytuniyye'nin meşhur hocalarındandır. Yaşadığı dönemde ders vermenin yanı sıra kadılık ve fetva kurulunda da görev almıştır. Hem nesîr hem de şiir türü birçok eser kaleme almıştır. *Kasîdet'l-bürde* üzerine yazdığı şerhinde, *Bürdenin* nahiv, dil ve belâgat yönünü en güzel bir şekilde beyan etmiştir.¹¹⁹

3- *Şerhu Kasîdeti'l-bürde*, İbrahim b. Muhammed el-Bâcûrî eş-Şafi'î, Şarîh, kasîdeyi, iştikâk, sarf, nahiv, belâgat ve mantık gibi birçok yönden ele alarak açıklamıştır. *Bürde'nin* en güzel şerhlerinden biridir. Bâcûrî h.1277 de vefat etmiştir.

4- *Meşarikü'l-envari'l-müdiyye fi-şerhi'l-kevakibi'd-dürriyye*, Ahmet b. Muhammed el-Kastalanî, Sahihi Buhariyi de şerh eden Kastalanî, *Bürde'nin* önemli şârihlerinden dir. Son olarak 2012 yılında Bahreyn'de basılmıştır. Kastalanî, h. 923 yılında vefat etmiştir.¹²⁰

5- *ez-Zubde fi şerhi kasîdeti'l-bürde*, Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed el-Herevi tarafından telif edilmiştir. Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunun* da bu şerhin en güzel şerhlerden biri olduğunu söylemiştir.¹²¹ Şârîh h. 1014 yılında vefat etmiştir.¹²²

6- *el-Umde fi-şerhi'l-bürde*, İbn Hacer el-Heytemî, tarafından telif edilmiştir. *Bürde'nin* manasını açıklarken bazen ayet ve hadislerle de istişhad getiren İbn Hacer'in şerhi çok önemli şerhlerden biridir. Şarih, h. 909 yılında vefat etmiştir.

7- *en-Nefahatü's-Şazeliyye fi-şerhi bürdeti'l-bûsîrîye*, Şeyh Hasan el-Adevî el-Hamzevî, tarafından telif edilmiştir. Ayet ve hadislerle de istişhad getiren Şârîh, daha çok işarî ve tasavvufî manaya ağırlık vermiştir. el-Adevî, h. 1303'te vefat etmiştir.¹²³

---

¹¹⁹ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

¹²⁰ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹²¹ Çelebi, *a.g.e.*, II, m. 1331.

¹²² İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

¹²³ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

8- *ez-Zübde fi şerhi'l-bürde* Zeynüddin Halid b. Abdillâh el-Ezherî eş-Şâfî, tarafından telîf edilmiştir. Şâir, bu eserde kasîdeyi müfredat, sarf ve nahiv yönünden tahlil etikten sonra, i'rabını yapar ve manayı verir. Şâir, h. 905'te vefat etmiştir.¹²⁴

9- *Şerhu kasîdeti'l-bürde*, Şemsüddin Ahmed b. Süleyman, Kemalpaşazâde, tarafından telîf edilmiştir. Daha çok i'rab'a ağırlık veren şâir, h.940' ta vefat etmiştir.

10- *el-Umde fi- şerhi'l-bürde*, Seyid Ahmed b. Muhammed b. Acîbe el-Hüseyni tarafından telîf edilmiştir. Şâir bu eserde önce kelimelerin lügat manasını ve zabtını verdikten sonra, kapsamlı bir şekilde manasını açıklar. Çok önemli şâirlerden olan Seyid Ahmed, h. 1224'te vefat etmiştir.¹²⁵

1.3.4.2. Modern Dönemde Yazılan Şerhler

1- *el-Medâ'ihu'n-nebeviyye fi'l-edebi'l-arabî*, Zeki Mübarek, tarafından yapılan bir çalışmadır. Çalışmada Bûsîrî'nin şiirleri ele alınmış, Zeki Mübarek bürdeyi unsurlar yönünden tahlil etmiş ve Arap dilinde bürdenin tesirini incelemiştir. eser ilk kez 1935'te basılmıştır.

2- *Ahmed Şevkî ve İmam-ı Bûsîrî*, Zeki Mübarek, tarafından yapılan bir çalışmadır. Eser 1977'de basılmıştır. Bûsîrî ile Şevkî, arasında ortak noktalar tesbit edilip, şiirleri mukayese edilmiştir. Yapılan inceleme sonucu, toplamında 20 kadar beyit arasında bir mukayese yapıldığı tesbit edilmiştir.¹²⁶

3- *el-Hakikatü'l-Mühammediyye fi medâ'ihî'l-Bûsîrî en-nebeviyye*, Şevkî Dayf, tarafından yapılan bir çalışmadır. Bu çalışma Şevkî Dayf'ın *Fusûlün fi ş-şi'ri ve nakdihî* isimli eserinin bir bölümüdür. 1977'de basılmıştır.

5- *Tırazü'l-bürde*, Muhammed Kâmil Abdul-Azim, tarafından yapılan bir çalışmadır. Eser 1979'da basılmıştır.

6- *Bürdetü'l-Bûsîrî ve Muarazatüha fi'l-'asrî'l-hadis*, Cabir Abdurrahman Salim Yahya, tarafından çalışılan Doktora Tezi dir. Arap Dili Fakültesi, Ezher Üniversitesi 1978, kütüphane no: 1496, eser kısaca şâirin hayatını ele alır. *Bürde'yi* ve çağdaş nazîrelerini mukayese ederek tahlil eder.¹²⁷

¹²⁴ Çelebi, *a.g.e.*, II, m. 1331.

¹²⁵ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹²⁶ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹²⁷ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

8- *el-Bûsîrî, hayatühü ve şî'ruhuhu*, Abdulhalim el-Kabbâni, yapılan bir çalışma olup Kahire, Daru'l-Ma'ârif, te 1968 yılında basılmıştır.¹²⁸

1.3.4.3. Türkçe Yapılan Bazı Çalışmalar

1- *Seyyid Hasan Rızayi, el-Aksarâyî, Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Miftahu's-Sa'âde*" adlı Manzum Kasîde-i Bürde Şerhi' Hasan Cankurt tarafından yapılan bir çalışmadır. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014) Çalışma Yasemin Ertek Morkoç danışmanlığında tamamlanmıştır. 581 sayfadan oluşmaktadır.¹²⁹

2- *Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-bürdesi üzerine yapılan Arapça ve Türkçe çalışmalar* Muhammet Okumuş, tarafından yapılan bir çalışmadır. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. Çalışma Ahmet Turan Arslan danışmanlığında tamamlanmıştır.¹³⁰

3- *Fethu'l-verde şerhu'l-bürde (inceleme-tahkikli metin)*, Necdet Gürkan, bu çalışmada Mehmet Fevzi Efendi'nin *Kasîdetü'l-bürde şerhini* tahkik etmiş, 2011 yılında istanbul Arena dijitalden 350 sayfa halinde yayınlamıştır.

4- *İbn Kemal, Edebi kişiliği ve Kasîde-i bürde tercemesi*, Yusuf Turan Günaydın, tarafından yapılan bir çalışmadır. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1995, Çalışma Ali Yılmaz danışmanlığında tamamlanmıştır. 109 sayfadan oluşmaktadır.

5- *Alauddin Ali b. Muhammed el-Bistami Musannifek'in Kasîdetü'l-bürde Şerhi'nin Tahkiki*, Abdullah Bedeva, tarafından yapılan bir çalışmadır. Basılmamış Y. Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, Çalışma Halil İbrahim Kaçar'ın danışmanlığında tamamlanmıştır. 302 sayfadan oluşmaktadır.¹³¹

6- *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîdetü'l-bürde Tahmisleri*, Tenkitli Metin-İnceleme, Haşim Keskinsoy, tarafından yapılan bir çalışmadır. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) Çalışma Ahmet Yenikale danışmanlığında tamamlanmıştır. 118 sayfadan oluşmaktadır.

¹²⁸ Çelebi, *a.g.e.*, II, m. 1331.

¹²⁹ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

¹³⁰ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹³¹ Çelebi, *a.g.e.*, II, m. 1331.

7- *İbn Merzûk et-Tilimsani ve İzharu sıdkî'l-mevedde fi şerhi'l-bürde adlı eseri edisyon kritik* Ahmet Ahimeir, tarafından yapılan bir çalışmadır. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. 2004) Çalışma İsmail Durmuş danışmanlığında tamamlanmıştır. 618 sayfadan müteşekkildir.¹³²

8- *Kasidatü'l-bürda*, İnci Koçak, Eserde Mısır ve Suriyenin medeniyet bakımından en parlak devrinin Türk Memlûk sultanlarının hâkimiyeti devri olduğu ifade edilerek o devir hakkında özlü bilgiler verilir. Sonra bürde meşhur on bölüm halinde türkçeye çevrilmiştir.

9- *Kasîdetü'l-bürde, Kasîde-i Bür'e ve Su Kasîdesi*, H. İbrahim Şener, *metin-mukayese-tahlil*, Çalışma İzmir'de İrfan Kültür Eğitim Derneği tarafından 1995 yılında 163 sayfa olarak basılmıştır. Eserde Ka'b b. Züheyr'in ve Bûsîrî'nin kasîdelerinin türkçeye tercümeleri ile Fuzulî'nin Su Kasîdesi'nin Osmanlıca metni yer almaktadır.¹³³

10- *İmam-i Bûsîrî ve Bürdesi*, İsmail Hakkı Sezer, tarafından yapılan bu çalışma, Basılmamış Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Konya, 1985. 282 sayfalık bu çalışma ilk olarak 1980 yılında Konya Yüksek İslam Enstitüsü'ne, *İmam Bûsîrî ve Bürdesi*, adıyla asistanlık tezi olarak sunulmuştur. Müellif eseriyle Bûsîrî ve kasîde hakkında yapılmış en kapsamlı çalışma olma iddiasındadır. Söz konusu tez çalışmasında bu eserden yararlanılmıştır.

11- *Tahkikü Asîdet's-şehde*, Ömer Faruk Harman, Abidin Paşa'nın şerhini sadeleştirmiştir. Eser ilk olarak 1977'de basılmış, 2004'te de *Kasîde-i Bürde Tercüme ve Şerhi*, adıyla 221 sayfa olarak İstanbul'da Kalem yayınevi tarafından basılmıştır.

12- *İmam Bûsîrî, Kasîde-i Bürde, Tercüme Şerh ve Havassı*. Fevzi Aksoy, Mehmet Balcı, yapılan bir çalışmadır. Eser 1975'te basılmıştır. Bürde'nin Türkçe tercüme, şerh ve tefsirini yapan geniş bir eserdir. Harpûti'nin şerhinden geniş ölçüde istifade eden bir çalışmadır. Eser, ayet ve hadislerle, türkçe na't ve gazellerle bezenmiştir.

---

¹³² Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹³³ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

13- *Şerefüddin el-Bûsîrî ve Kevâkibü'd-dürriyye fî medhi hayri'l-beriyye*, Mahmut Kaya, tarafından yapılan bu çalışma mezuniyet tezi olup, İstanbul 1972'de bitmiştir. Kısaca Bûsîrî'nin hayatından bahsetmiş, İstanbul Kütüphanelerinde mevcut *Bürde* metinlerinin tesbitini yapmış, onun *şerh, tahmîs, tesbî, taştîr, tezyillerini zikretmiş, bürdeyi* açıklamalı olarak türkçeye tercüme etmiştir. Mahmut Kaya ayrıca Diyanet İslam ansiklopedisindeki Bûsîrî ve *Kasîdetü'l-bürde*, maddelerini kaleme almıştır.¹³⁴

1.3.4.4. Manzum Çalışmalar

Bazı şâir ve ozanlar, *Kasîdetü'l-bürde*'yi tercüme ederken manzum bir şekilde tercüme etmişler. Bunlardan birkaçı aşağıda beyan edilmiştir.

1- Diyarbakırlı Mehmet Said Paşa, tarihçi, devlet adamı ve şâir olan Said Paşa, h. 1248'de Diyarbakır'da dünyaya gelmiş, devletin pek çok kademelerinde görev almıştır. İlme âşık bir şahsiyet olan Said Paşa, h. 1308'de Mardin'de vefat edip orada defnedilmiştir.¹³⁵

2- Kemalpaşazade, Asıl adı Şemseddin Ahmed'dir. Şehzade Bayezid'e (II. Bayezid) lalalık yapan büyükbabası Kemal Paşa'ya nisbetle Kemalpaşazâde, Kemalpaşaoğlu veya İbn Kemal diye anılır. Pek çok alanda eser kaleme alan bu Zat, *Kasîdetü'l-bürdeyi* manzum olarak tercüme etmiştir. H. 873'te doğup 940'ta vefat etmiştir.¹³⁶

3- Abdullah Sallahi er-Rumî diye meşhur olan Muhammed b. Halil de *Bürdeyi* manzum şekilde şerh edenlerdendir. Vefat tarihi miladi 1769'dur.

4- İbrahim Fahrettin Efendi döneminin önemli âlimlerinden olan bu zat, *Kasîdetü'l-bürde*'yi manzum olarak tercüme edenlerdendir. Fahrettin Efendi m. 1885'de doğup, m. 1966'da vefat etmiştir.¹³⁷

5- Seza'i Karakoç, Diyarbakır'ın Ergani İlçesinde 1933 yılında dünyaya gelen Karakoç, günümüzde yaşayan en önemli şâir, yazar, mütefekkir ve siyasetçilerindendir. *İslam'ın Şiir Anıtlarından*, adlı eserinde *Kasîdetü'l-bürdeyi*

¹³⁴ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

¹³⁵ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹³⁶ Şerafettin Turan, Kemalpaşazade, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 1989 c.25, s. 245-247.

¹³⁷ Çelebi, *a.g.e.*, II, m. 1331.

manzum şekilde tercümesini yapmıştır. Bu eser ilk olarak Diriliş Yayınları tarafından 1978 tarihinde basılmıştır.

6- İlhan Armutçuoğlu, 1935 tarihinde Muğla'nın Ula ilçesinde dünyaya gelen Armutçuoğlu, çok önemli bir şahsiyet olup Diynet İşleri Başkanlığında da uzun süre görev yapmıştır. *Kasîdetü'l-bürde* üzerine genel bir çalışma yapan Armutçuoğlu *Kasîdeyi* manzum bir şekilde tercüme etmiştir. Bu eser Erkam yay. tarafından İstanbul 2012 tarihinde basılmıştır.¹³⁸

7- Mahmut Kaya'nın da bu alanda manzum bir tercümesi bulunmaktadır. Tokat Artova'da 1945 tarihinde dünyaya gelen Kaya *Kasîdetü'l-bürde* üzerine çok önemli çalışmaları bulunup Diyanet İslam Ansiklopedisinde bu alana yönelik çalışması bulunmaktadır.¹³⁹

1.3.4.5. Kasîdetü'l-Bürde'yi Osmanlı Türkçesiyle Tercüme Edenler

1- Abidin Paşa, *Tercemetu ve şerhu Kasîdetü'l-bürde, Kasîdetü'l-bürde yi* Osmanlı Türkçesiyle tercüme eden Abidin Paşa, 1843'te Preveze'de doğdu. Memleketinde iyi bir tahsil gördükten sonra İstanbul'a giderek devlet hizmetine girdi. Devletin üst kademelerinde değişik görevlerde bulundu en son Yemen ıslahatı için kurulan komisyona tayin edilen, Âbidin Paşa, bu görevde iken 1906 yılında vefat etti. Âbidin Paşa'nın mezarı Fatih Türbesi avlusundadır. Bu eser ilk olarak İstanbul da h. 1324 tarihinde basılmıştır.

2- Diyarbakırlı Said Paşa, yukarıda hakkında bilgi verilen Said Paşa *Kasîdetü'l-bürde'yi* hem manzum hem de Osmanlı Türkçesiyle tercüme etmiştir.

1.4. Nehcü'l-Bürde

İmam-ı Bûsîrînin, *Kasîdetü'l-bürdesine* nazire olarak pek çok şâir kasîdeler kaleme almıştır. Ancak bu konuda kayda değer bir mesafe katedememişlerdir. 19. Asrın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yaşamış olan meşhur Mısırlı şâir Ahmet Şevkî de bir nazire kaleme alıp bu konuda başarılı olmuştur.¹⁴⁰

Ahmet Şevkî, nazire olarak yazmış olduğu bu kasidesine *Nehcü'l-bürde* (Yani İmam-ı Bûsîrînin, *Kasîdetü'l-bürdesiyle* aynı yolda olan) adını vermiştir. Pek

¹³⁸ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹³⁹ İbni Aşûr, *a.g.e.*, s. 92-102.

¹⁴⁰ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 143-144.

çok alanda başarılar kateden Ahmet Şevkî, bu çalışmasıyla zirve yaparak Müslümanların gönlünde taht kurmuştur. Bu sebeble “Emiru-ş Şuâra” ünvanına layık görülmüştür.¹⁴¹

1.4.1. Nehcü'l-bürde'nin Yazılış Sebebi

Ahmet Şevkî, sarayda büyüdüğü için, hep kendini bolluk ve refah içinde görmüş haliyle bu durum onun, dünyanın geçici zevkleri olan içki, kadın, şarkı ve eğlence gibi şeylere sürüklemiştir. Maalesef o dönemlerde saraylarda ve zengin ailelerde durum bu şekilde idi. Ancak Şevkî'nin yakalanmış olduğu bir kronik hastalık, onun hayatında bir dönüm noktası oldu. Bu amansız hastalığa yakalanan Ahmet Şevkî, bütün doktorlara gider ve bütün tedavi yöntemlerine başvurur ancak bütün bu çabalar sonuçsuz kalır. Gittikçe durumu ağırlaşan Ahmet Şevkî bir gün kütüphanesinde kitaplarını karıştırırken, İmam-ı Bûsîrî'nin, Kasîdetü'l-bürdesine yazılmış bir şerh onun dikkatini celp eder ve merakla okumaya devam eder. İmam-ı Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesin'den* sonra görmüş olduğu rüya hadisesi onun dikkatini çeker. Bunun üzerine dünyadan el etek çekilip, temiz bir ruh ve halis bir niyet ile aynı minvalde Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında *Nehcü'l-bürde* Kasîdesini söyleyerek Allah (c.c.) den şifa talep ettiği söylenir. Onun duası kabul olmuş olacak ki, kısa bir süre sonra hastalığından tamamen iyileştiği nakledilir.¹⁴²

1.4.2. Nehcü'l-bürde'nin Ahmet Şevkî'deki Etkisi

Ahmet Şevkî, *Nehcü'l-bürde'den* sonra hastalıktan iyileşmesi onun için bir çağın kapanıp yeni bir çağın açılması gibi bir değişiklik olmuştur. Çünkü o zamana kadar dünyaya çok önem veren “Ahmet Şevkî” gider yerine, dinine bağlı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) âşık, kalbi samimiyet ve ihlâs ile dolu bir Ahmet Şevkî geçer. Böylelikle Ahmet Şevkî, dini ve milli bir ruh ile İslamı ve Müslümanları var gücüyle savunur.¹⁴³ Bu tarihten sonra Ahmet Şevkî de Mehmet Akif ve Muhammed İkbale benzer bir şekilde ve aynı ruh ile İslam düşmanlarına karşı mücadeleye devam eder. Ahmet Şevkî *Nehcü'l-bürdesinde*, İmam-ı Bûsîrî'nin *Bürdesi'nin* yolunu takip etmiştir. Hem kafiye hem vezin hem de bahirleri aynıdır. Çünkü ikisinin de vezni, “müstefilün failün müstefilün failün” dür. Ahmet Şevkî İmam-i Bûsîrî'nin bu

¹⁴¹ Bûsîrî, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁴² Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 143-144.

¹⁴³ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 144-145.

kasîdesine nazire yazmasına rağmen onun kadar başarılı olamadığını aşağıdaki beyitleriyle itiraf edip aczini dile getirmiştir:

المَادِحُونَ وَأَرْبَابُ الْهَوَى تَبِعُوا
لِصَاحِبِ الْبُرْدَةِ الْفَيْحَاءِ ذِي الْقَدَمِ

*Bûsîrî'nin hakkını tanıyıp övenler ile heva ve heveslerine tabi olup tekebbür edenlerin tümü, önden gelen Kasîdetü'l-bürde'nin şâiri olan İmam-ı Bûsîrî'ye tabîdirler.*¹⁴⁴

مَدِيحُهُ فِيكَ حُبٌّ خَالِصٌ وَهَوَى
وَصَادِقُ الْحَبِّ يُمْلِي صَادِقَ الْكَلِمِ

*Benim sana, olan övgülerim sevgi ve muhabbetten kaynaklanmaktadır. Sevgisinde doğru olanlar, doğru şeyleri söyler ve yazarlar.*¹⁴⁵

اللَّهُ يَشْهَدُ أَنِّي لَا أُعَارِضُهُ
مَنْ دَا يُعَارِضُ صَنْوَبَ الْعَارِضِ الْعَرِمِ

*Allah (c.c.) şahidimdir ki, ben o'na muaraza etmiyorum. Bütün gökyüzünü kaplayıp şiddetli yağmurlar taşıyan bir buluta kim muaraza edebilir ki?*¹⁴⁶

وَأِنَّمَا أَنَا بَعْضُ الْعَابِطِينَ وَمَنْ
يَغِيظُ وَلَيْكَ لَا يُدَمِّمُ وَلَا يُلِيمُ

*Ben ancak ona gıpta edenlerden biriyim her kim ki başkasını gıpta ederse kötülenmez ve eleştirilmez.*¹⁴⁷ Yani benimki tamamen gıptadır ve sevgiden kaynaklanmaktadır. Gıpta ise güzel ahlaklardan olduğu için bir sıkıntıya sebep olmamaktadır.

Ahmet Şevkî, bu mısralarla büyükleri ve selefleri karşısında ne kadar saygılı ve hakkaniyetli olduğunu ortaya koymuştur. Görüldüğü üzere edîp ve şâir olan insanların heva ve hevesleri hiçbir zaman hakkı haykırımlarına engel olmamıştır. Bu durum onların ne kadar büyük ve i'tibarlı şahsiyetler olduğunu açıkça göstermektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁴⁵ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁴⁶ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁴⁷ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 218.

¹⁴⁸ Zirikî, *a.g.e.*, I, s. 136.

1.4.3. Nehcü'l-bürde Üzerine Yapılan Çalışmalar

1- *Ahmed Şevkî*, Zeki Mübarek tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserde Bûsîrî ile Şevkî arasında ortak noktalar tespit edilmiş, her iki şâir'in şiirleri mukayese edilmiştir. Bu eser 1977'de basılmıştır.¹⁴⁹

2- *Şerhu'l-Bürde li'l-Bûsîrî ve Nehcü'l-bürde li Şevkî*, Fethi Osman tarafından kaleme alınmıştır. Ahmet Şevkî ve Bûsîrî'nin hayatından kısaca bahsedilmiş, bürdenin tesiri incelenmiş ve Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürde'siyle* mukayesesi yapılmıştır. Bu eser Daru'l-Marife'de 1973'te basılmıştır.¹⁵⁰

3- *el-İslam fi-Şi'ri Şevkî*, Ahmed el-Hûfî, tarafından kaleme alınmıştır. *Bürde* ile Ahmed Şevkî'nin *Nebevi medihleri* arasında mukayese yapılmıştır. Bu eser 1972 Kahire'de, basılmıştır.¹⁵¹

4- *el-Hakikatü'l-Mühammediyye fi medâ'ihî'l-bûsîrî'en-Nebeviyye*, Şevkî Dayf, tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışma Şevkî Dayf'ın *Fusûlün fi's-Şi'ri ve nakdihi* isimli eserinin bir bölümüdür. Birçok şâir'in kasîdelerini karşılaştıran müellif Ahmet Şevkî'ye de yer vermiştir. Bu eser 1977 Kahire'de basılmıştır.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 136.

¹⁵⁰ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 136.

¹⁵¹ Ziriklî, *a.g.e.*, I, s. 136.

¹⁵² Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 143-144.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ ŞAİR'İN HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) HAKKINDAKİ KASİDELERİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1.Peygamber'e (s.a.v.) Duyulan Sevgi

Bûsîrî a)

أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانِ بِيَدِي سَلَمٍ   مَذَجَتَ دَمْعاً جَرَى مِنْ مُقَلَّةِ بَدَمٍ

*Kan ile karıştırıp gözlerden akıttığın gözyaşının nedeni Selemdeki komşularını hatırladığından mı kaynaklanmaktadır?*¹⁵³

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تِلْقَاءِ كَازِمَةٍ   وَأَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلْمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

*Yoksa senin ağlamanın sebebi, Kâzîme denilen taraftan esen rüzgârın sana getirmiş olduğu kokudan mı? Yoksa İ'dam tarafında karanlıklar içinde gürleyip parlayan yıldırımdan mıdır?*¹⁵⁴

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, bu iki beyitte karşısına alıp ona hitap ettiği nefisine, “senin görünümünden büyük bir derdin olduğunu görüyorum” deyip devamın da muhatabın maruz kaldığı muhtemel sıkıntıları ona tek tek sıraladığı görülmektedir. Beyitlerdeki, Zîselem, Kazîme ve İ'dam Medine yakınlarındaki bazı yerlerdir. Şâir bu yerlerden Medine'yi kast ediyor Medine'den de Hz. Peygamber'i (s.a.v.) kastetmektedir. Burada çok ince bir nokta vardır. Çünkü şâir, lisâni hali ile nefisine telkinde bulunarak şöyle devam etmektedir. Ey nefis! Senin mahubuna olan aşkın, o kadar derin bir aşkırtıki, değil mahubunu veya onun vatanını görmek veya hatırlamak belki vatanının yakınındaki yerlerde ikamet eden komşularını hatırlaması, o taraftan esen rüzgâra ve o tarafta gördüğü şimşek çakılmalarına bile dayanamayıp kan gibi gözyaşı döküyorsun demektir. İmam-ı Bûsîrî burada çok ince eleyip sık dokumuştur. Sanki toprağın altından sızan su gibi sabır ve tahammül ile Hz. Peygamber'e (s.a.v.) işaret etmiştir.

¹⁵³ İbnu-l Hacer el-Heytemi, *el-Umde fi-Şerhi'l-bürde*, Daru'l-Fıkhıyye, Dubai 2003, s. 113.

¹⁵⁴ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 115.

Bûsîrî c)

Burada belâgat açısından “Beraatü’l-istihlal” sanatı yapılmıştır.¹⁵⁵

Bu beyitlerdeki, diğer bir belagat yönü de “Nakıs cinası” vardır. Bu cinas (دم) ile (دمع) kelimeleri arasında ve (جيران) ile (جرى) kelimeleri arasındadır.

Şevkî a)

رَبِّمِ عَلَى الْقَاعِ بَيْنَ الْبَانِ وَالْعَلَمِ   أَحَلَّ سَفَكَ دَمِي فِي الْأَشْهُرِ الْحُرْمِ

*Dağ ile el-Bân arasındaki, düzlükte olan şu beyaz ceylan, savaşmanın haram olduğu Haram Aylarda bile kanımın dökülmesini helal kılmıştır.*¹⁵⁶

رَمَى الْقَضَاءِ بَعَيْنِي جُودِرِ أَسَدًا   يَا سَاكِنَ الْقَاعِ أَدْرِكِ سَاكِنَ الْأَجَمِ

*Kader ve Takdîr-i İlahî ile yabancı sığır yavrusunun gözüne bir Aslan ilişti ey saraydaki Ceylan, ormandaki ininde olan Aslanın imdadına yetiş.*¹⁵⁷

Şevkî b)

Bu iki beyitte çok ince bir üslup ile şâir, mahbuba olan özleminin onu ölümle burun buruna getirdiği ve kendini aslana mahbubunu da ceylana benzeterek bir aksi teşbih üslubuyla aslanın ceylanın saldırısına maruz kaldığını ifade etmektedir. Yani burada aslanı kurtarmak için ceylana imdat edilmiştir. Sanki katili kurtarmak için maktula imdat etme durumu ortaya çıkmaktadır. Şâir burada Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan hasretini dolaylı bir şekilde dile getirmektedir. Şöyleki; Beyitlerindeki, helal, haram ve eşhürü’l-hürüm ile İslam’a ve İslam ile de Hz. Peygamber’e (s.a.v.) işaret etmektedir.

Şevkî c)

Burada belâgat yönünden “Beraatü’l-istihlal sanatı” yapılmıştır. Çünkü şâir helal ve haram ile İslam dinine eşhürü’l-hürüm ile de Kur’ân’ı Kerimdeki haram aylarda savaşmanın büyük günah olduğu ayetine¹⁵⁸ dolayısıyla kasîdenin söylenmesinden asıl gaye olan Hz. Peygamber’e (s.a.v.) işaret etmiştir.

¹⁵⁵ Beraatü’l- istihlal, bir eserin içindeki bilgilere ve kast edilen meramı dibacede güzel bir şekilde anlatmak ve işaret etmek demektir. Şâir de kasîdesinden irade ettiği Hz. Peygamber’e (s.a.v.) Medine’ye yakın yerlerin isimleriyle başlayarak işaret etmiştir; Bacûrî, *a.g.e.*, s 71.

¹⁵⁶ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 193.

¹⁵⁷ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 193.

¹⁵⁸ Bakara Süresi, 2/217

Burada da (ريم) ile (رمى) arasında “Nakıs cinas sanatı” yapılmıştır. Aynı zamanda burada (أهل) ile (حرم) arasında “Bed’î¹⁵⁹ ilminden Tibak Sanatı” yapılmıştır. Birde burada yabanî sığır yavrusunu ifade eden (جؤذر) ile aslan’ı ifade eden (أسد) kelimeleri arasında da “aksu-t teşbih” yapılmıştır.

k) Yukarıda ki, genel tablodan iki kaside arasında ortak noktalar şöyle sıralanabilir;

- 1- Her iki kasîde de mahbuba duyulan derin bir aşk dile getirilmiştir.
- 2- Her iki kasîde de mahbuba açıktan değil dolaylı olarak işaret edilmiştir.
- 3- Her iki kasîde de “beraatü’l-istihlal” sanatı yapılmıştır.
- 4- Her iki kasîde de “Nakıs Cinas Sanatı” bulunduğu görülmektedir.

Sadece Ahmet Şevkî’nin, *Nehcü’l-bürde*’sinde iki belagat yönü daha öne çıkarmaktadır.

- 1- Bed’î sanatı yapılmış.
- 2- Aksu-t teşbih yapılmış.

2.2. Nefsin Perişanlığı

Bûsîrî a)

İlk iki beyitte nefis, kendisine sorulan aşkın varlığıyla ilgili sorulara olumsuz cevap vermiş olacak ki, İmam-ı Bûsîrî, ısrarla şöyle devam etmektedir.

فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفَأَ هَمَّتَا وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفْقَى يَهُم

*Eğer sen sıkıntı yoktur diyorsan sana ne oluyor da sen, gözlerine ağlamaktan vazgeçin dediğinde onlar daha çok gözyaşı dökerler ve kalbine kendine gel dediğinde o, daha da kendinden geçiyor.*¹⁶⁰

أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحُبَّ مُنْكَتِمٌ مَا بَيْنَ مُنْسَجِمٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمٌ

*Yoksa âşık, gözlerinden akan gözyaşı ile kalbindeki aşk yangını arasında aşkın gizlendiğini mi? zanneder. Hayır, bu mümkün değildir. Çünkü!*¹⁶¹

لَوْلَا الْهَوَى لَمْ تُرَقْ دَمْعًا عَلَيَّ طَلَّلٍ وَلَا أُرَقَّتْ لِذِكْرِ الْبَانَ وَالْعَلَمِ

¹⁵⁹ Belagat ilminde bir edebiyat terimi olarak Bed’î, edebî sanatlarla örülü ifadenin lafız bakımından kusursuz olması, mâna bakımından akla uygun olması ve aynı zamanda dengeli bir üslub’a sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen ilim dalı demektir. Bacûrî, *a.g.e.*, s 78.

¹⁶⁰ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 118.

¹⁶¹ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 120.

Aşk olmasa idi sen mahbubun diyarında ki, kalıntıları görünce gözyaşı dökmezdin ve sen, mahbubun diyarında ki, Ban ile Âlem ağaçları zikredildiğinde de uykun kaçmazdı. ¹⁶²

Bûsîrî b)

Görüldüğü üzere İmam-ı Bûsîrî bu dört beyitte nefisini karşısına alıp ona, “Senin bir mahbuba âşık olduğun inkâr edilmeyecek kadar kesindir. Çünkü çoğu alamet ve işaretler senin aleyhine buna şahitlik ediyor. Sende bulunan bunca alametten sonra aşkını gizleyemesin deyip kasîde de aşkın alametlerini şöyle sıralamaktadır.

1. Âşık, maşukundan uzaklaşınca üzüntü gözyaşını, kavuşunca da sevinç gözyaşını döker. Bu durum âşık kişinin elinde olmadan meydana gelir.

2. Kalp kendinden geçer, âşık sersem gibi görünür.

3. Âşık kişi, kendini gizlemeye çalışır ancak bunu beceremez. Çünkü onun davranışları onu ele verir.

4. Aşk kiminin gözüne kiminin de kalbine vurabileceğine işaret eder. Şâir, burada Göz örneği ile Yusuf suresindeki, Hz. Yakub’un (a.s) Hz. Yusuf’a (a.s) olan üzüntü ve hasretinden gözünü¹⁶³ kaybetmesine ve aynı surede, Hz. Züleyha’nın Hz. Yusuf’a (a.s) olan aşkıdan dolayı kalbini¹⁶⁴ ona kaptırmasına da işaret etmiş olabilir.

5. Âşık, maşuku’na ait herhangi bir işaret gördüğünde veya ona dair bir ize rastladığın da gözyaşını tutamaz ve uykusu kaçır.

6. Âşık, değişik hal ve şekillere girer.

Bûsîrî c)

Burada (وِضْنَى عِبْرَةَ) kelimeleri elbiseye benzetilerek “İstiare-i mekniyye” yapılmıştır.

Şevkî a)

لَمَّا رَأَى حَدَّثَنِي النَّفْسُ قَائِلَةً يَا وَيْحَ جَنْبِكَ بِالسَّهْمِ الْمُصِيبِ رُمِي

¹⁶² el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 122.

¹⁶³ Yusuf Süresi, 12/84

¹⁶⁴ Yusuf Süresi, 12/30

*Mahbubun bana olan bakışı devam ederken Nefsim bana, sen öldürücü bir ok ile vuruldun kendine gel deyince, bende şöyle devam ettim.*¹⁶⁵

جَحَدْتُهَا وَكَتَمْتُ السَّهْمَ فِي كَبْدِي   جُرْحُ الْأَجْبَةِ عِنْدِي غَيْرُ ذِي أَلَمٍ

*Vurulduğumu inkâr edip ve o oku ciğerlerimde sakladım ve cevaben “mahbubun açtığı yara benim yanımda acı vermez” dedim.*¹⁶⁶

رُزِقْتُ أَسْمَحَ مَا فِي النَّاسِ مِنْ خَلْقٍ   إِذَا رُزِقْتَ التَّمَّاسِ الْعُذْرَ فِي الشَّيْمِ

*Sen özür dileyenlere iltifat edip özürlerini kabul ettiğinden dolayı insanlara verilen ahlakların en üstününe sahipsin.*¹⁶⁷

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, bu beyitlerde mahbubundan ona gelen bir bakışın ciğerlerine bir ok gibi saplanıp derin yara bırakarak onu etkilediğini ancak mahbuptan gelen okun değil acı, belki kendisine zevk ve safa verdiğini söyleyerek bunca zaman senden ayrı kaldığım için özrümü beyan ediyorum demektedir. Ve eğer mahbubum benim özrümü kabul ederse bu onun büyüklüğünün alameti ve üstün meziyetlere sahip olduğunun gereğidir.

Ahmet Şevkî, burada daha önce uzak yaşadığı İslamî hayata olan dönüşten zevk alırken diğer yandan önceki, hayatını hatırlayıp üzüldüğünü ancak her şeye rağmen tövbesinin kabul edilebileceğini umduğunu ve en üstün ahlaka sahip olan Hz. Peygamber (s.a.v.) den şefaah beklediğini işaret etmektedir. Aynı zaman da Ahmet Şevkî, Kalem suresindeki Allah’ın (c.c.) Hz. Peygamber’e (s.a.v.) “Şübhesiz sen, en yüce bir ahlaka sahipsin”¹⁶⁸ ayetine de işaret etmiştir.

k) Genel olarak burada her iki şâir de Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan hasretlerini belîğ ve dolaylı bir üslup ile ifade etmekte. Ancak Şâirlerin buradaki, üslupları birbirinden farklı olup Ahmet Şevkî, daha net bir şekilde Hz. Peygamber’e (s.a.v.) işaret etmektedir. Dolayısıyla İmam-ı Bûsîrî’nin üslubu daha belîğ kabul edilir. Çünkü mahbuba olan işaret ne kadar derin olursa onun belagâtı da o kadar artar.

¹⁶⁵ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁶⁶ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁶⁷ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁶⁸ Kalem Süresi, 68/4.

2.3.Nefsin Aşkını İtirafı

Bûsîrî a)

فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَ مَا شَهِدْتَ بِهِ عَلَيَّكَ عُذُولَ الدَّمْعِ وَالسَّقَمِ

*Aleyhinde adil iki şahit olarak şahadet eden, dinmeyen gözyaşın ve hastalığa dönüşmüş halsizliğine rağmen mahbubuna olan aşkını, nasıl inkâr edersin.*¹⁶⁹

وَأُنْبِتُ الْوَجْدُ حَطِيَّيَ عَبْرَةَ وَضْنِي مِثْلَ الْبَهَارِ عَلَى خَدَيْكَ وَالْعَمَمِ

*Bahar bitkisi gibi yüzün sapsarı olup gözünden akan kanlı gözyaşının bıraktığı iki izden sonra sen nasıl aşkını inkâr edebilirsin. Artık inkâra bir mecal kalmamıştır.*¹⁷⁰

Bu iki beyitten sonra Bûsîrî'nin muhatap aldığı nefsi, teslim olup savunmaya geçerek şöyle devam etmektedir:

نَعْمَ سَرَى طَيْفٍ مِّنْ أَهْوَى فَارَقَنِي وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَاتِ بِالْأَلَمِ

*Evet! Âşık olduğum mahbubumun hayalleri geceleri aklıma gelip uykumu kaçırmaktadır. Çünkü aşk, zevkleri elem ve acıya çevirmektedir.*¹⁷¹

يَا لَأَيْمِي فِي الْهَوَى الْعُدْرِيَّ مَعْدِرَةً مِّنِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلَمِّ

*Ey! Benuüzre kabilesine üzgü aşk ile müptela olduğum için beni eleştirenler, ben sizden beni mazur görmenizi istirham ediyorum. Eğer insaflı davranırsanız benim durumumda olanların haklı olduğunu anlayıp eleştirinizden vazgeçerdiniz.*¹⁷²

عَدَّتْكَ حَالِي لَا سِرِّي بِمُسْتَتِرٍ عَنِ الْوُشَاةِ وَلَا دَائِي بِمُنْسَجِمِ

*Sen beni anlayamassın çünkü eğer anlamak isteseydin benim durumum açık ortada olup eleştiri yapanlardan gizli değildir. Ve benim aşktan olan hastalığım da henüz iyileşmiş değildir.*¹⁷³

Nefis, bütün mücadeleye rağmen eleştiriden kurtulamayacağını anlayınca, üslubunu değiştirip şöyle devam eder.

مَخَضَّتَنِي النَّصْحَ لَكِن لَسْتُ أَسْمَعُهُ أَنْ الْمُحِبِّ عَنِ الْعُدَّالِ فِي صَمِّ

¹⁶⁹ el-Heytemi, a.g.e., s. 124.

¹⁷⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 126.

¹⁷¹ el-Heytemi, a.g.e., s. 128.

¹⁷² el-Heytemi, a.g.e., s. 130.

¹⁷³ el-Heytemi, a.g.e., s. 132.

*Bütün gayretinle bana özel olarak nasihat ettiğinin farkındayım ancak âşık olan kişi her türlü nasihate karşı sağır hükmünde olup hiç birşey duymamaktadır.*¹⁷⁴

إِنِّي أَتَهَّمْتُ نَصِيحَ الشَّيْبِ فِي عَدَلٍ   وَالشَّيْبُ أَبْعَدُ فِي نُصْحٍ عَنِ النَّهْمِ

*Ben, itham edilmemesi gereken ve en etkin nasihat olan başımdaki, akı bile dinlemedim, ittiham ettim ve sevdamdan vazgeçmedim.*¹⁷⁵

Bûsîrî b)

Bu beyitlerde İmam-ı Bûsîrî, muhatabı yaptığı nefesine, sen öyle bir sevdayla müptela olmuşsun ki, bunu hiçbir şekilde inkâr edebilmen mümkün değildir. Çünkü bu aşkın çok açık olduğu ve değişik alamet, şahitler ve işaretlerle isbat edildiğini ve bunun inkârı mümkün olmadığını vurguladıktan sonra, nefis çaresiz kalıp inkârı bırakarak özür beyan etmek üzere savunmaya geçer. Ve sonunda kendi isteği dışında elinde olmadan böyle bir duruma maruz kaldığını ifade eder. Yani samimi olan bir aşkın kişiyi kendinden geçirdiğini ve hiçbir şey onun için normal olmadığı dolayısıyla lezzeti eleme çevirdiğini, nasihatı bir hakaret olarak gördüğü, eleştirilere kulağının tıkalı olduğu ve bu durumdaki, insanların her zaman hasta ve bitkin oldukları görülmektedir.

Ayrıca nefis, burada kendini eleştirenlere başındaki, akının en büyük nasihat olduğunu eğer öğüt alsaydım başımdaki, beyaz saçlarımdan alırdım demektedir. Çünkü beyaz saçlar ihtiyarlığın alameti ve ölümün yakın oluşunu haber vermektedir. Bu gibi nasihatten öğüt almayan başka hiçbir nasihatten öğüt alamayacağı ve böyle birine karışılmaması gerektiğini söylemektedir.

Bûsîrî c)

{ بعد ما شهدت } cümlesinde ki, { شهدت } kelimesinde “İstiare-i musarraha-ı tebeiyye” vardır. Çünkü açık delalet şهادete benzetilip { شهدت } onun yerinde kullanılmıştır.

Âşık kişiye yapılan eleştiri onun kalbine mi yoksa gözüne mi olacağı durumu bu alanla alakadar olan âlimler arasında ihtilaf konusu olup çoğunluk göz derken, kalptir diyenler de olmuştur.¹⁷⁶

¹⁷⁴ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁷⁵ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 137.

Ayrıca (مضطرم) ile (منسجم) arasında ve (منسجم مضطر) ile (منكم) arasında da Tıbak sanatı yapılmıştır. Ve bu üç kelimedede tars'î de bulunmaktadır. Tars'î şekil ve görünüm bakımından müttefik olan birden fazla kelimenin bir arada kullanılmasıdır. (اللذات) ile (الالم) arasında tıbak sanatı var. (ان المحت عن العذال في) (صمم) âşık eleştiri yapanlara karşı sağırdır anlamındaki bu bölüm Araplar arasında meşhur olan bir darbu'l-mesel'den alınmıştır.

{ نصيح الشيب } de istiare'i musarraha-ı tahkikiyye vardır. Karine idafe dir. (اتهمت) ile { التهم } arasında cinas bulunmaktadır.¹⁷⁷

Şevkî a)

يَا لَأَيْمِي فِي هَوَاهِ وَالْهَوَى قَدَرٌ   لَوْ شَقَّكَ الْوَجْدُ لَمْ تَعْزِلْ وَلَمْ تَلَمَّ

*Ey beni aşkımdan dolayı eleştiren kişi, benim aşkım bir kaderdir. Eğer aşk seni de etkilemiş olsaydı beni bırakacak ve eleştirmekten vazgeçerdim. Bu beytin başında ve sonunda “Cinas sanatı” yapılmıştır.*¹⁷⁸

لَقَدْ أَنْتَلْتُكَ إِذْنَا غَيْرَ وَاعِيَةٍ   وَرُبَّ مُنْتَصِتٍ وَالْقَلْبُ فِي صَمَمٍ

*Sana geldim ama seni dinlemiyorum. Çünkü bazı dinleyicilerin kalbi sağırdır. Kulak duyar ancak kalp kavramaz.*¹⁷⁹

يَا نَاعِسَ الطَّرْفِ لَا ذُقْتَ الْهَوَى أَبَدًا   أَسْهَرْتَ مَضْنَاكَ فِي حِفْظِ الْهَوَى فَنَمَّ

*Ey gözü uyuklayan adam sen hiç aşk ateşiyle yanmamışsın ve sen zayıflık ve bitkinliğini heva'î nefsinin kurmasına alarak yatıyorsun.*¹⁸⁰

أَفْدِيكَ أَلْفًا وَلَا أَلُو الْخَيَالَ فِدِي   أَغْرَاكَ بِالْبُخْلِ مَنْ أَغْرَاهُ بِالْكَرَمِ

*Sana binlerce fedakârlık yapar ve hayallerimi de fedakârlık etmekten alıkoymam beni kerem ve cömertlikle süsleyen durum neyse, seni cimrilikle süslemiştir.*¹⁸¹

¹⁷⁶ Seyit Ahmet el-Acîbe el-Hüseyni, *el-Umde fi-Şerhi'l-bürde*, Darü'l-Kütüb'l-İlmiyye, Beyrut 2011, s.30

¹⁷⁷ Seyit Ahmet, *a.g.e.*, s. 35

¹⁷⁸ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁷⁹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 195.

¹⁸⁰ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 195.

¹⁸¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 195.

سَرَى فَصَادَفَ جُرْحًا دَامِيًا فَاسَا   وَرُبَّ فَضْلٍ عَلَى الْعُشَّاقِ لِلْخُلْمِ

*Böylelikle o hal gece vakti gelip kanayan yarama temas edip tedavi etti.
Nice faziletler âşıklara gece düşlerinde gelir.*¹⁸²

السَّافِرَاتِ كَأَمْثَالِ الْبُدُورِ ضَحِي   يَعْزَنُ شَمْسُ الضَّحِيِّ بِالْحَلِيِّ وَالْعِصَمِ

*Duha vaktinde parlayan ay gibi ortaya çıkıp duha vaktindeki, güneş-e
üzerlerinde ki, süsler ve gerdanlıklarla hücum ediyorlar.*¹⁸³

أَلْقَاتِلَاتِ بِأَجْفَانٍ بِهَا سَقَمٌ   وَلِلْمَنِيَّةِ أَسْبَابٌ مِنَ السَّقَمِ

*Hastalıklı kaşlarıyla kişiyi ölüme götürüyorlar. Hastalıkta ölüm için çok
sebeb bulunmaktadır.*¹⁸⁴

الْعَائِرَاتِ بِالْبَابِ الرَّجَالِ وَمَا   أَقْلَنَ مِنْ عَثْرَاتِ الدَّلِّ فِي الرُّسْمِ

*Bu aşklar, nice adamların akıllarını yerinden kaydırırlar. Kalplerinde
dolaşırlar; ancak tellalların onları görmelerinden kurtulmazlar.*¹⁸⁵

الْمُضْرَمَاتِ خُدُودًا أَسْفَرَتْ وَجَلَتْ   عَنْ فِتْنَةٍ تُسَلِّمُ الْأَكْبَادَ لِلضَّرَمِ

*Öyle ateş çukurları kazmışlar ki, ciğerleri yakan ateşten daha etkin ve daha
tesirlidir.*¹⁸⁶

الْحَامِلَاتِ لَوَاءِ الْحُسْنِ مُخْتَلِفًا   أَشْكَالُهُ وَهُوَ فَرْدٌ غَيْرُ مُنْقَسِمِ

*Bunlar güzellik sancağını en güzel şekilde taşırlar. Onu tutanlar değişik eller
olduğu halde parçalanmayan tek bir fert olarak görünür. Her türlü, beyazı, esmeri
vb. gözlere güzel görünür. Bu güzellik görünürde beyaz bilekler gibidir.*¹⁸⁷

يَرُغْنَ لِلْبَصْرِ السَّامِي وَمِنْ عَجَبِ   إِذَا أُشْرِنَ أَسْرَنَ اللَّيْثَ بِالْعَمِ

*Uzaktan bakanlardan sakınırlar ancak gariptir ki, o boyalı parmak uçları ile
işaret ettiklerinde Aslanı bile esir ediyorlar.*¹⁸⁸

مَا كُنْتُ أَعْلَمُ حَتَّى عَنْ مَسْكَنِهِ   أَنْ الْمَنَى وَالْمَنَايَا مَضْرِبُ الْخِيمِ

¹⁸² Fethi Osman, a.g.e., s. 195.

¹⁸³ Fethi Osman, a.g.e., s. 196.

¹⁸⁴ Fethi Osman, a.g.e., s. 196.

¹⁸⁵ Fethi Osman, a.g.e., s. 196.

¹⁸⁶ Fethi Osman, a.g.e., s. 196.

¹⁸⁷ Fethi Osman, a.g.e., s. 196.

¹⁸⁸ Fethi Osman, a.g.e., s. 197.

*Mekânı belli olup ortaya çıkana kadar yerini bilemedim benim için amaç olsun, ölüm olsun varacağım yer mahbubumun çadırı olacağı yerdir.*¹⁸⁹

مَنْ أَنْبَتَ الْعُصْنَ مِنْ صَمْصَامَةٍ ذَكَرٍ وَأَخْرَجَ الرَّيْمَ مِنْ ضِرْغَامَةٍ قَرْمٍ

*Bu sert ve kuru ağaçtan taze yeşil dal çıkaran ve vahşi bir hayvan olan aslandan ceylanı doğuran kimdir acaba!*¹⁹⁰

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, bu beyitlerinde çok değişik üsluplarla mahbubuna olan sevdasını dile getirmektedir. Öncelikle maruz kaldığı sevdanın bir kader olduğunu ve imanın temel rükünlerinden olan kadere teslim olmak gerektiğini telkin edip muhatabına “benim yerimde sen de olsaydın aynısını yapardın” demektedir. Bana yapılan nasihatlere kulak verip dinliyormuşum gibi görünsem de aslında kalbim sizi dinlemiyor ve nasihatları kabul etmiyor. Siz geceleri yatıp uyku zırhına bürünüyorsunuz. Onun için siz düşlerde görülen sevdalardan anlayamazsınız. Ancak ben binlerce kere kendimi feda ederim ama hayalimdeki, tek bir sevdamı feda etmem. Siz cimrilik alameti gördüğünüz şeyin aynısını ben cömertlik olarak görmekteyim.

Gece vaktindeki, hayaller sayesinde bazen düşlerime giren sevdam gelip kanayan yarlarıma dokunup tedavi eder. Bu durum âşıklar’a düşlerinde verilen bir ikram-ı İlahî dir.

Bu sevdalar kibirli bir şekilde ortaya çıkıp mızraklar gibi saplanırlar. Ruhumla oynayıp kanımı dökerler. Güneş olduğu halde ortaya çıktıklarında, kendilerine taktıkları takı ve gerdanlıklarla güneşin güzelliğini bile bastırırlar. Hastalıklı kaşlarıyla bile baktıklarında insanı ölüme götürüyorlar. Bu düşler hep erkeklerin kalplerinde dolaşır. O güzel yürüyüşlerinde bazen vakar ve sekine’yi elden bırakırlar. Kalplerde öyle derin ve yakıcı izler bırakırlarki bu çukurlar ciğerleri yakıp püryan ettikleri ateşten daha etkilidir. Bu düşlerin beyaz, esmer vb. çeşitleri olmakla beraber hepside bakanların gözlerinde benekli ceylanlar gibi görünürler. Bir yandan kem gözlerden sakınıp kaçarken diğer yandan kınalı elleriyle verdikleri bir işaret ile aslanları bile esir ediyorlar.

¹⁸⁹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 198.

¹⁹⁰ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 193.

Hal böyle iken ben, düşlerime teslim olup kalbimin her parçasını onlara verip istedikleri yerlerinde dolaşabileceklerini söyledim. Ve sonunda kendime gelip mahbubuma ey aslanın kızı ve parçası, Aslan seni nerelere atmış acaba benim asıl hedefim sana kavuşmaktır. Sen aslanın ağzında olup sana kavuşmak bana ölüm de getirirse yine senden vaz geçmem mümkün değildir. Çünkü benim tek hedefim senin yerini tesbit edip sana kavuşmaktır.

Acaba kuru ve sert odundan taze dallar çıkaran ve vahşi aslandan nazik ceylanı ortaya çıkaran kimdir. Şâir, burada olağan üstü bir durum olduğunu söyleyerek, Allah'ın (c.c.) kudretine ve hikmetine dikkatleri çekmek istemektedir. Aramızda ölüme götürecek engeller olsa da ben ya o engelleri aşarım ya da Benüüzre kabilesinin âşıkları gibi kendime kıyar bu çileden kurtulurum demektedir.

Benüüzre kabilesi insanları âşık olduklarında, aşklarında o kadar samimi idiler ki, bazen bu aşkları ölümle de sonuçlanırdı. Çünkü belirli bir safhadan sonra dayanamayıp kendilerini intihar ederlerdi. Bunların bu durumu Araplar arasında sadakat ve samimiyet simgesi olarak meşhur olmuş bir darbü'l-mesel haline gelmiştir.¹⁹¹

Şâir, benim halime düşmeyenler beni anlamayıp uyku zırhının arkasına saklanmışlardır. Ancak bu uyku, İrem kavminin yaptıkları sağlam taşlardan evler onları kurtarmadığı, helak olmalarıyla son bulduğu gibi sizin de o gaflet uykunuz bir gün son bulacaktır.

Şevkî c)

Ahmet Şevkî burada birçok belâgat yönlerini kullanmış bunlardan bir kısmı şöyledir: (في هواه) ile (والهوى) arasında “Cinas Sanatı” yapılmıştır.¹⁹² Ancak Ahmet Şevkî burada gereksiz olarak zamir yerinde ismi tekrarlamıştır. Çünkü (والهوى) yerine (فذاك) ya da (فهو) kullanabilirdi. Şâir'in burada dikkat çeken güzel bir yanı kadere vurgu yapmasıdır. Ancak bunu yaparken hayatının birinci safhasında uygun olmayan davranışlarını sanki kadere mal ederek Kaderîler fırkasının görüşüne kaymış olduğu görülmektedir. Ama elinde olmadan muhtela olduğu durumu kadere

¹⁹¹ Seyit Ahmet, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁹² Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194- 199.

havale etmesi yerinde bir tesbit olmuştur. (منتصت) ile (في صم) arasında “Tibak sanatı” yapılmıştır.

{ اسهرت } ile (فمني) arasında, (البخل) ile (الكرم) ve (مختلف) ile (مستقيم) arasında Tibak sanatı yapılmıştır.¹⁹³ (المضرمت) ile (للضرم) arasında “Nakıs Cinas” Sanatı yapılmıştır. (ببيضاء) ile (سمراء) hem “Tibak” hem de “Tar’si “ Sanatı yapılmıştır.

k) Burada her iki Şâirimiz söylemiş oldukları kasidelerin de genel olarak bir aşk ile müptela olduklarını ve durumlarını tasvir ederek muhataplarına, bizim yerimizde siz de olsaydınız aynısını yapardınız deyip özür beyan ediyorlar. Bu minvalde söyledikleri Kasîdeleri birbirine çok uyumlu olanlar olduğu gibi farklı olanlar da bulunmaktadır. Uyumlu olan bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz;

İmam-1 Bûsîrî,

نَعْمَ سَرَى طَيْفٍ مِّنْ أَهْوَى فَرَّقَنِي وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَاتِ بِالْأَلَمِ

Beytiyle mahbubu tarafından gece vakti gelen hayaller benim uykumu kaçırır derken gece vaktinde gelen düşlere vurgu yaparak bu düşlere sebep olan sevginin, lezzetleri elemelere çevirdiğini iddia ederken,

Ahmet Şevkî ise;

سَرَى فَصَادَفَتْ جُرْحًا دَامِيًا فَآسَا وَرُبَّ فَضْلِ عَلَى الْعُسْتَاقِ لِلْخُلْمِ

şeklindeki, bir ifade ile gece düşlerine vurgu yapıp bu vakitte gelen hayallerin onun kanayan yaralarını tedavi ettiğini söyler ve bu vakitte gelen hayallerin âşık için bir nimet olduğunu söyler.

Bu iki durumu karşılaştırdığımızda Ahmet Şevkî’nin beyti daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır. İmam-1 Bûsîrî sevgiyi bir sıkıntı olarak nitelerken Ahmet Şevkî, bunu bir nimet ve mahbubtan gelen bir hediye olarak görmektedir. Ayrıca Ahmet Şevkî’nin tahlili genel kabul gören bir deyim olan “Âşıklar hayalleriyle yaşarlar” ifadesine daha uygun düşmektedir.

İmam-1 Bûsîrî:

يَا لَأَيْمِي فِي الْهَوَى الْعُدْرِيِّ مَعْدِرَةً مِّمِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلَمْ

¹⁹³ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 194-199.

Beytiyle kendisine daha önce yapılan eleştirileri kabul edip kendisinin de Benuüzre kabilesinin meşhur ve samimi aşklarına tutulduğunu ve mazur görülme istediğini ve muhataplarına kendisini yalnız bırakarak onlara insafli davranmaları halinde kendisini eleştirmeyeceklerini söylerken, Ahmet Şevkî ise:

يَا لَأَيْمِي فِي هَوَاهُ وَالْهَوَى قَدْرٌ   لَوْ شَقَّكَ الْوَجْدُ لَمْ تَعْزِلْ وَلَمْ تَلْمِ

Beyti ile ey beni aşkımdan ötürü eleştirenler, bu aşk bir kaderdir ve kadere teslim olmak gerekir. Öyleyse benim bir suçum yoktur deyip muhataplarına Bûsîrî'nin dediği gibi eğer aşk beni düşürdüğü hale sizi de düşürmüş olsaydı beni eleştirip terk etmezsiniz. Ayrıca İmam-ı Bûsîrî 'nin işaret ettiği Benuüzre kabilesi'nin aşkına Ahmet Şevkî de şu beytiyle işaret etmiştir;

بَيْنِي وَبَيْنَكَ مِنْ سُمْرِ الْفَتَا حُجْبٌ   وَمِثْلَهَا عِقَّةٌ عُذْرِيَّةُ الْعِصَمِ

Yani benim ile senin arasında kına ağaçlarından müteşekkil karanlık bir perde ve kendini saklayan Benuüzre zürriyeti'nin meşhur aşk engeli bulunmaktadır.¹⁹⁴

Burada Bûsîrî az ifadeyle daha çok bilgi vermek suretiyle daha belîğ bir üslup seçmişken Ahmet Şevkî de kendini kadere teslim ettiğini ifade etmekle, takdiri İlahiye'ye vurgu yapması dikkat çekmektedir.

İmam-ı Bûsîrî:

مَحْضَتِّي النَّصِيحَ لَكِنْ لَسْتُ أَسْمَعُهُ   إِنْ الْمُجِبِّ عَنِ الْعُدَّالِ فِي صَمِّ

Beytiyle nasihatın ona fayda vermediğini dolayısıyla nasihat dinlemediğini ve âşık olan kişi sağırdır eleştirileri duymaz derken,¹⁹⁵

Ahmet Şevkî ise:

لَقَدْ أَتَلْتُكَ إِذْنَا غَيْرَ وَاعِيَةٍ   وَرُبَّ مُنْتَصِتٍ وَالْقَلْبُ فِي صَمِّ

Beytiyle¹⁹⁶ muhatabı dinlediğini ancak onun dediğini yapmadığını çünkü kalbi bunları kabul etmediğini söylemektedir. Burada Ahmet Şevkî'nin üslubu daha belîğdir. Çünkü o karşımda ki, rencide olmasın diye dinliyormuş gibi yaptığını ancak kendi bildiğinden şaşmadığını söylerken, Bûsîrî, sanki bu durum iki yüzlülük olur endişesiyle nasihat eden kişinin hem yüzünde hem arkasında nasihatini dinlemediğini ifade etmektedir.

¹⁹⁴ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 199.

¹⁹⁵ İbnu-l Hacer el-Heytemi, *el-Umde fi-Şerhi'l-bürde*, Daru'l-Fıkhıyye, Dubai 2003, s. 143.

¹⁹⁶ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 199.

Bu beyitlerin dışındaki, beyitlerde ise şâirlerin genel meramları bir olmakla beraber ayrı ifadeler kullanmışlardır. Bu minvalde Bûsîrî, daha çok kendini savunmayla uğraşırken Ahmet Şevkî, savunmanın ötesine geçerek mahubunu değişik suretler ve resimlerle tasvir etmektedir. Bazen bin kişiye değişmeyeceği bir hayale, bazen ruhuyla oynayan bir düş'e, bazen kanını döken bir mızrak'a, benzetmiştir. Bazen de mahbûbu parlayan bir aya, öldürücü kaşlara, erkeklerin kalplerinde gezen gezicilere, kalplerde ateş çukurları açan bir sevdaya benzetmiştir. Güzellikleri en güzel bir sancak gibi taşıyan eller gibi gözlere çok güzel göründükleri, kem gözlerden korkup ancak aslanları esir ettiklerini ve aslanlardan doğan ceylanlar oldukları şeklinde değişik resimlerle belirtmiştir. Başından buraya kadar olan her iki şâir'in kasidelerindeki, Mahbub Hz. Peygamber (s.a.v.) dir.

Görüldüğü üzere genel olarak burada Ahmet Şevkî, İmam-i Bûsîrî'yi taklit etmiştir. Çünkü genel kural (.الفضل للسابق على اللاحق) “her zaman önceden gelenlerin sonradan gelenler üzerinde fazileti vardır”, deyim gereğince ilk gelenin sonradan gelenin üzerinde fazileti olduğu ifade edilmiştir.

2.4.Peygamber'e (s.a.v.) Sevgisinden Uzaklaştıran Nefis

Bûsîrî a)

فَإِنَّ أَمَارَتِي بِالسُّوءِ مَا التَّعَطَّتْ   مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

*Beni kötülükle emreden nefsim, iki önemli uyarıcı olan ihtiyarlık ve beyaz saçlarımdan ibret almıyor. Nasihate kulak asmayarak cehaletine devam ediyor.*¹⁹⁷

وَلَا أَعَدَّتْ مِنَ الْفِعْلِ الْجَمِيلِ قَرَى   ضَيْفٍ أَلَمَّ بِرَأْسِي غَيْرَ مُحْتَشِمِ

*Başka bir deyişle benim efsin başıma konan, arsıs ve davetsis olarak gelen misafire de bir hazırlık yapmamış. Yani saçım ağardı ölüm yaklaştı ama hiçbir azığım yok halim ne olacak.*¹⁹⁸

لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَبِي مَا أَوْقَرُهُ   كَتَمْتُ سِرًّا بَدَى لِي مِنْهُ بِالْكَتْمِ

*Eğer gelen misafiri ağırlamayacağımı bilseydim ondan taraf bana görünen sırrını kınayla kapatırdım. Yani başımdaki beyaz saçlardan ders almayacağımı bilseydim o saçlara kına yaparak eski haline çevirirdim.*¹⁹⁹

¹⁹⁷ el-Heytemi, a.g.e., s. 141.

¹⁹⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 148.

¹⁹⁹ el-Heytemi, a.g.e., s. 150.

مَنْ لِي بِرَدِّي جِمَاحٍ مِنْ غَوَايَتِهَا   كَمَا يُرَدُّ جِمَاحُ الْخَيْلِ بِاللُّجَمِ

*Nefsimin başıboşluğundan aldığı güç ve küveti bastıracak kimse yok mu bana yardım edip beni onun fitnesinden kurtarsın. Şemus atların dizginlendiği gibi nefsimi de dizginlesin.*²⁰⁰

فَلَا تَزُومُ بِالْمَعَاصِي كَسْرَ شَهْوَتِهَا   إِنْ الطَّعَامُ يُقَوِّي شَهْوَةَ النَّهْمِ

*Nefsin, istek ve arzularını vererek onun şerrinden kurtulacağını sanma çünkü nefis obur (çok yemek yiyen) kişi gibidir ona yemek verildikçe onun iştahı daha da kabarır.*²⁰¹

النَّفْسُ كَالطِّفْلِ أَنْ تُهْمَلَهُ سَبَّ عَلَى   حُبِّ الرِّضَاعِ وَإِنْ تَقَطَّمَهُ يَنْفَطِمُ

*Nefis süt emen çocuk gibidir annesi, onu emzirdikçe onun süte olan istek ve arzusu artar. Ama süttten kesilir de engel onunursa, hemen unutup süttten kesilir.*²⁰²

Bûsîrî b)

Bu beyitlerde İmam-ı Bûsîrî Yusuf suresindeki, nefsi emareye işaret ederek, nefsinin de kendisini kötülüğe teşvik eden kısmından olup cehaletinden vaz geçmediğini, ısrarla ve etkili bir şekilde yapılan nasihatlerden ders almadığını başıma düşen beyaz saçlarımdan ve ölümün yakınlığının alametlerinden olan ihtiyarlığımdan ders almadığını söylemektedir.

Hiz. Yusuf (as) bile, nefisten sakınmak gerektiğini ve Allah'ın merhamet ettiği nefis hariç her nefis kötülüğü emrettiğini dolayısıyla nefse karşı her zaman uyanık olmak gerektiğini söylemektedir.²⁰³

İmam-ı Bûsîrî burada Nefs-i emareye vurgu yaparken, Kuran'da geçen nefsin diğer kısımlarına da işaret etmek suretiyle kötü olan nefisten sakınıp iyi olan nefse kulak vermek gerektiğini söylemektedir.

Kur'ân'ı Kerim'de nefsi emare dışında bahsi geçen nefisler şunlardır;

a) *Nefs-i Emare*: Bu nefis hakkı inkâr edip insanı sürekli kötülüklere teşvik eder. Kişiyi helake kadar götürebilir.²⁰⁴

²⁰⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 156.

²⁰¹ el-Heytemi, a.g.e., s. 158.

²⁰² el-Heytemi, a.g.e., s. 120.

²⁰³ Yusuf Süresi 12/53.

²⁰⁴ Yusuf Süresi 12/53.

b) *Nefs-i Levvame*: Pişman olup kişiyi eleştirerek kendine gelmesini telkin eden bu nefis şerre karşı set çekmektedir.²⁰⁵

c) *Nefs-i Mülhime*: Bu nefis hayır ve şerri, fücür ve takvayı ilham ettirip kişiye çeki düzen vermeyi öneren nefistir.²⁰⁶

d) *Nefs-i Mutmaine*: Rabbine dönmeye razı olan nefistir.²⁰⁷

e) *Nefs-i Radiyye*: Allah'ın takdir ve tedbirine boyun eğip teslim olan nefistir.²⁰⁸

f) *Nefs-i Mardiyye*: Allah c.c. kendisinden razı olduğu nefistir.²⁰⁹

g) *Nefs-i Kamile Zekiye*: Peygamberler (a.s) ve evliyanın tezkiye edilmiş nefisleridir.²¹⁰

İmam-ı Bûsîrî daha sonraki beyitlerinde de ifade ettiği gibi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) tabi olan kişiler nefislerinin tuzaklarından kurtulup nefsin iyi olan sıfatlarıyla büründüklerini ve her zaman bu şekilde olması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca İmam-ı Bûsîrî başındaki beyaz saçları davetsiz misafire benzetip ve bu misafire herhangi bir hazırlık yapmadığını söylemektedir. Burada şâir, ömrünün sonlarına yaklaştığını ancak ölümden sonrası için bir azık hazırlamadığını ve kötü nefsinin etkisinde kaldığını haykırmaktadır. İmam-ı Bûsîrî başında ki, beyaz saçlarını kast ederek, eğer ben misafiri ağırlamayacağımı bilseydim bir şekilde onun gelişini önlerdim diyerek ağarmış saçları siyaha boyalardım demek istemektedir.

Şemus bir at'ın dizginle zapt edildiği gibi acaba benim nefsimide yanlışlarından ve başıboşluğundan alıkoyacak birileri yok mu diye haykırmaktadır. Yani ben, nasıl bir amel ile nefsimi düzeltebilirim diye nefisini şikâyet etmektedir. Kendisine nefsin ne isterse ver de kurtul denilince de şöyle cevap verir; nefsin gıdası isyandır isyanına göz yumup serbest bıraktıkça daha çok şımarır ve kuvvet alır diye cevap vermektedir. Başka bir ifadeyle nefsin durumu obur insan gibidir hiçbir zaman

---

²⁰⁵ El-Kiyame Süresi 75/2.

²⁰⁶ Şems Süresi Süresi 91/8.

²⁰⁷ Fecir Süresi 89/27.

²⁰⁸ Fecir Süresi 89/28.

²⁰⁹ Fecir Süresi 89/27.

²¹⁰ Fatır Süresi 35/18.

vermekle onu doyumazsın ve memnun edemezsin çünkü obur olan kişi yedikçe iştahı kabarır. Diğer yandan nefis süt emen çocuk gibidir, onu süttten kesmezsen büyüdükçe onun süte olan sevgisi artar ancak onu süttten ayırırsan hemen unuttur şeklinde tasvir etmektedir.

İmam-1 Bûsîrî nefsin isteklerinin son bulmayacağını onun için hiçbir zaman nefse fırsat vermemek gerektiğini ve nefse karşı her zaman uyanık olmak gerektiğini söylemektedir.

Bûsîrî c)

Burada İmam-1 Bûsîrî, (فَأَن أَمَارَتِي بِالسُّوءِ) cümlesindeki benim nefsim bana kötülüğü emir eder dedikten sonraki cümlede de nefsim nasihate kulak vermiyor demektedir. Bunun neticesinde emir eden ile emir alan aynı şey olduğu anlaşılmaktadır. *Kasîdetü'l-bürde'nin* bazı şarihleri bu duruma ihtiraz etmişlerdir. Ancak yapılan inceleme sonucu şöyle bir kanaate varılmıştır. Burada amir ile memur görünürde tek kişi olarak görünse de itibari olarak farklı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kötülüğü emreden nefis iken, nasihatten ibret almayan şâirin şahsıdır. Şiir sanatında bu tür durumlar normal olarak karşılanmaktadır.

{ بنذير الشيب والهزم } idafesi, masdarın faile olan izafesi olarak kabul edilmiştir. Yani “beni uyaran başımda ki, ağarmış saçlar ile ihtiyarlığımıdır” demek istenilmiştir. (قرى ضيف) deki, dayfî kelimesinde “istiâre”i musarraha” vardır. Çünkü burada baştaki ağarmış saçlar misafire benzetilmiştir. Misafir habersiz geldiği gibi bu ağarmış saçlar da kişinin haberi olmadan isteyi dışında gerçekleşmektedir. Burada istiarenin karinesi “kondu” anlamındaki (الَمَّ) kelimesidir.²¹¹

(اللجم) (الکتَم) ve (النهم) arasında “Tar’si sanatı” yapılmıştır.

Şevkî a)

يَا نَفْسُ دُنْيَاكَ نُحْفِي كُلَّ مُبْكِيَةٍ   وَإِنْ بَدَا لَكَ مِنْهَا حُسْنٌ مُّبْتَسِمٍ

*Ey Nefis senin dünyada ki halin çok gariptir ki, bir taraftan insanlara güler yüzlü ve şirin görünürken diğer taraftan ağlanılması gereken acı taraflarını gizlemektedir.*²¹²

²¹¹ İbrahim el-Bacuri, *Şerhü'l-bürde*, Mettebetü'l-Adab, Kahire 1993, s. 62.

²¹² Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 199.

مَخْطُوبَةٌ مُنْذُ كَانَ النَّاسُ خَاطِبَةً   مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ لَمْ تَرْمُلِي وَلَمْ تَنِمِي

*Sen ey dünya İnsanlığın başladığı tarihten günümüze kadar evlenme yaşına girip, istenilen bakire bir kız gibi cazip ve şirin bir suretle insanların karşısına çıkarsın.*²¹³ Yani sen evlenme teklifi yapan hiç kimseye yok demezsin ancak hiçbirine de verdiğin sözü yerine getirmeyen aldatıcı bir varlıksın. Sen nice evler yıkıp nice ocaklar söndürmüşsün ve hala da öyle yapmaktasın.

يُنْفَى الزَّمَانُ وَيَبْقَى مَنْ إِسَانَيْهَا   جُرْحُ بَادِمٍ يَبْكِي مِنْهُ فِي الْأَدَمِ

*Yani zaman gelir geçer ancak nefsin ve dünyanın kötülüğü derin bir yara gibi insanların bedeninde Hz. Âdem (a.s.)'den günümüze kadar devam etmektedir.*²¹⁴

كَمْ نَائِمٍ لَا يَرَاهَا وَهِيَ سَاهِرَةٌ   لَوْلَا الْأَمَانِيُّ وَالْأَخْلَامُ لَمْ يَنَمْ

*Gaflet uykusuna dalan nice insanlar var ki, dünyanın tuzaklarını görüp fark edemezler. Eğer boş hayaller ve kurgulardan olmasaydı dünyanın verdiği acıdan çoğu insanların gözüne uyku girmezdi.*²¹⁵

يَا وَيْلَتَاهُ لِنَفْسٍ رَاعَهَا وَدَهَا   مُسَوَّدَةَ الصُّحُفِ فِي مُبْيَضَّةِ اللَّمَمِ

*Yazıklar olsun öyle bir nefse ki, dünyaya uyup tuzaklarına kanmıştır. Defterinin beyaz sayfalarını hep günahlarla doldurup karartmıştır. Ve ömrün sonuna yaklaşıldığının alameti olan beyaz saçlar bile onu caydıramamıştır.*²¹⁶

رَكَضَتْهَا فِي مُرْبِعِ الْمَعْصِيَّاتِ وَمَا   أَخَذَتْ مِنْ جِمَّةِ الطَّاعَاتِ لِلتُّخَمِ

*Ben nefsimi ma'siyet tarlasına salıverdim ve nefsi aşırı yemek ve sınırsız hareket etmekten alıkoyacak ibadet ve itaat perhisiyle onu hiç terbiye etmedim.*²¹⁷

صَلَّاحُ أَمْرِكَ لِلْأَخْلَاقِ مَرْجِعُهُ   فَقَوِّمِ النَّفْسَ بِالْأَخْلَاقِ تَسْتَتِمِ

*Nefsin düştüğü bu durumdan kurtulması ancak güzel ahlaklara dönmekle olabilir. Aksi takdirde hiçbir şekilde düzeltilemez.*²¹⁸

وَالنَّفْسُ فِي خَيْرِهَا فِي خَيْرِ عَافِيَةٍ   وَالنَّفْسُ مِنْ شَرِّهَا فِي مُرْتَعٍ وَخَمِ

²¹³ Fethi Osman, a.g.e., s. 200.

²¹⁴ Fethi Osman, a.g.e., s. 200.

²¹⁵ Fethi Osman, a.g.e., s. 201.

²¹⁶ Fethi Osman, a.g.e., s. 201.

²¹⁷ Fethi Osman, a.g.e., s. 202.

²¹⁸ Fethi Osman, a.g.e., s. 202.

*Nefse iyilik yapıldığında kendini çok güzel ve çok canlı gösterir. Ancak ona yapılan en ufak bir eleştiriye karşı bozulup cılız bir hale bürünür.*²¹⁹

تَطْعَى إِذَا مَكَّنْتُ مِنْ لَدَّةٍ وَهَوَى طَعَى الْجِيَادِ إِذَا عَضَّتْ عَلَى الشَّكْمِ

*Doyurup beslediğin bir at nasıl arsız olup gemini ısırtıyorsa aynen onun gibi nefis de başıboş bırakılıp istediği şekilde hareket ederse isyan eder laf dinlemez olur.*²²⁰

Şevkî b)

Ahmet Şevkî bu beyitlerde nefis ve dünyanın tuzaklarından bahsederek dünyanın güzel yüzünü gösterip tuzaklar kurduğunu, nefisin fırsat buldukça saldırıya geçtiğini, nefis, dünyanın ve insanlığın başladığı tarihten günümüze kadar evlenme yaşına girip, istenilen bakire bir kız gibi cazip ve şirin bir suretle insanların karşısına çıktığını ifade etmektedir. Ancak ona evlenme teklifi yapan hiç kimseye yok demediğini, hiçbirine de verdiği sözü yerine getirmeyen aldatıcı bir varlık olduğunu söylemektedir.²²¹ Şâir, nefsin bundan sonra da aynı şekilde devam edeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla insanların her zaman nefis ve dünyaya karşı uyanık olmaları gerektiğini söylemektedir. Aksi takdirde şâirin belirtmiş olduğu tuzaklara düşmek kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca şâir burada { وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ } “Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlilikten başka bir şey değildir.” Ayetine de işaret etmektedir.²²² Görüldüğü üzere ayeti kerime de dünyaya kanmamak gerektiğine dikkat çekmektedir.

Diğer bir ayet’i kerimede Allah (c.c.) şöyle beyan etmektedir.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ }

*"Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız sizi, Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Her kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir."*²²³ Peygamberimiz (s.a.v.) de dünyanın çekiciliğine işaret ederek şöyle buyurmaktadır. “Dünya tatlı ve yeşildir.” Yani “dünya tatlar içinde en cazip tat olan tatlı gibidir renkler içinde de en cazip renk olan yeşil renk gibidir.” diye

²¹⁹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 202.

²²⁰ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 203.

²²¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 201.

²²² Hadid Sürasi 57/20.

²²³ Munafikun Sürasi 63/9.

buyurmuştur.²²⁴ Şâir zamanın gelip geçici olduğunu ancak nefis ve dünya sevgisi insanların başına getirdiği acılar, derin bir yara olarak geride kaldığı hem dünyada hem de ahrette başa bela olacağını ifade etmektedir.

Nefsin çok kurnaz olduğu ve gafil olan insanları tuzağına çektiğini söylemektedir. Ancak insanın bunun farkına varmadan hiçbir şey yokmuş gibi kendini boş hayallerle kandırdığını aksi takdirde nefsin insanın başına getirdiği felaketlerden sonra insanın rahat etmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

İnsanların dünyaya temiz bir şekilde geldiği ve nefsin etkisinde kalarak tertemiz bir sayfa gibi olan temiz kalbini günahlarla siyahlatıp kirlettiğini söylemektedir. Şâir şöyle devam etmektedir. Nefsi başıboş bırakıp şımarttığını ve her istediğini verdiğini ve nefsin isteklerinden bir nebze olsun perhis edip engellemediğini aktarmaktadır. Nefis hep lezzetlere tabi olup takip ettiğini gençlik hevesatına kapıldığından daha da şımarttığını söyledikten sonra, Nefsin salâhi güzel ahlak ile düzeltmekle mümkün olacağını söyler. Başka bir ifadeyle nefsin rahatta olursa daha da olumsuz etkisini artırdığını ancak ona yapılan kötülüğünün onu küvetsiz kılıp teslim zorladığını ancak lezzeti ve hevasıyla baş başa bırakılınca hakkindan gelmenin güçleştiğini ve beslendikçe şımarıp sahibine saldıran arap atlarına benzediği vb. şekillerle nefsi tasvir edip tuzağına karşı dikkatli olmamız gerektiğini söylemektedir.

Şevkî c)

{ مخفي } ve { بدا } arasında “Tibak sanatı” yapılmıştır. { مبكىة } ve { مبيتس } kelimelerin arasında da Tibak sanatı yapılmıştır. { خاطبة } ve { مخطوبة } kelimeleri arasında “Cinas sanatı” yapılmıştır.

{ يبقى } ile { يفنى } arasında Tibak sanatı yapılmıştır. { أدم } ile { آدم } kelimeleri arasında “Cinas sanatı” yapılmıştır. { نائم } ile { ساهرة } kelimeleri arasında “Tibak sanatı” yapılmıştır. { مبيضة } ile { مسودة } kelimeleri arasında “Tibak sanatı” yapılmıştır.²²⁵

{ حمية } ile { مريع المعصيات } kelimelerinde “istiare’i mekniye” var. Çünkü burada masiyet otlanan hayvanlara etâat de yiyecekler’e benzetilmiştir. Müşebbeh zikredilip müşebbehu bihi hazıf edildiği için istiare-i Mekniye olmuş karfına ise

²²⁴ Sahihi Müslüm, Kitabu Rikak, h. 2742.

²²⁵ el-Bacuri, *a.g.e.*, s. 62.

idafedir. (الطاعة) ile (المعصيات) kelimeleri arasında “Tibak ve tar’si” sanatı bulunmaktadır. (خيراها) ile (شرها) keimeleri arasında “Tibak” vardır.

k) Burada ki, beyitlerde her iki şâir genel olarak Nefsin tuzak ve hilelerine karşı uyanık olunması gerekir demektedirler. Ve her biri bunu izah ederken nefsi değişik durum ve nesnelere benzetmişlerdir. İmam-ı Bûsîrî, nefsi, nasihat kabul etmez inatçı bir kişiye benzeterek başına düşen ak saçların ve ihtiyarlığın da ona fayda vermediğini ifade etmektedir. “Ölüm ötesi için bir şey hazırlamadığını ve olgunluğun işareti olan beyaz saçlardan ibret almayacağını bilseydim onu bir şekilde örterdim” demekle nefsin hırçınlığını izah etmektedir.²²⁶

Ahmet Şevkî de nefsi dünyaya benzetip onun güler yüzlü ve tatlı sözlü görünürken, aslında kişiyi tuzağa düşürüp perişan ettiği tarafını gizlediğini söyleyebilmektedir. Ayrıca onun evlenme vaktine gelen bir bakire kız gibi şirin görünür ve onu isteyen hiç kimseye de yok demediği halde kimseyle evlenmediği ve böylece ona kanan bütün insanları aldattığını söylemektedir. Böylece hiç kocasız kalmayan dünya nicelerin başını yemiştir. Ayrıca Ahmet Şevkî, nefsin, insanın başına getirdiği felaketler tarihe kara lekeler olarak geçtiğini Hz. Âdem (a.s) den günümüze kadar böyle devam ettiğini ifade etmektedir.

Bûsîrî;

مَنْ لِي بِرَدِّي جِمَاحٍ مِنْ عَوَائِبِهَا   كَمَا يَرُدُّ جِمَاحُ الْخَيْلِ بِاللُّجْمِ

Beytiyle nefsi bir ata benzetmiş ve dizgisini elinden kaçırdığını ve atların dizgiyle kabz edildiği gibi kim benim nefsimin dizgisini tutarak onu, yaptığı şerrinden alıkoyabilir? Diye ifade etmektedir.²²⁷ Buna karşın Ahmet Şevkî de buna benzer bir şekilde ve yakın ifadelerle şöyle demektedir.

تَطْعَى إِذَا مَكَّنْتُ مِنْ لَذَّةٍ وَهَوَى   طَعَى الْجِيَادِ إِذَا عَصَتْ عَلَى الشَّكْمِ

Nefis istek ve arzularıyla baş başa bırakılırsa isyan eder. Çok beslenen at’ın isyan ederek gemini ağızladığı gibi davranır demektedir. Görüldüğü üzere her iki şâir de nefsi ata benzetmişlerdir. Bûsîrî:

فَلَا تَرْمِ بِالْمَعَاصِي كَسْرَ شَهْوَتِهَا   إِنَّ الطَّعَامَ يُقَوِّي شَهْوَةَ النَّهْمِ

²²⁶ İbnu’l-Hacer, *a.g.e.*, s. 147.

²²⁷ Seyit Ahmet, *a.g.e.*, s. 35.

İfadesiyle nefsin istek ve arzularının yerine getirilerek günah ve isyana terk edilmesi kişiyi ondan kurtaramayacağını çünkü nefsin, başıboş bırakıldıkça isyanını artırır deyip nefsin obur bir şahıs gibi olduğu ve obur kişi yemek yedikçe iştahının daha da açıldığını ve hiçbir zaman doymadığını ifade etmektedir.²²⁸

Ahmet Şevkî de:

رَكَضْتُهَا فِي مُرْبِعِ الْمَعْصِيَاتِ وَمَا
أَخَذُ مِنْ حِمْنَةِ الطَّاعَاتِ لِلتَّحَمِّ

Yani ben nefsi isyan ve güneş tarlasına salıverdim. Bu durum nefsimi daha da şımartmıştır. Ahmet Şevkî, “nefsi isteklerinden alıkoyacak ve ona perhis ettirecek ibadet ve itaat rejimine hiç girmedim” demektedir. Görüldüğü üzere her iki şâir de burada nefsin istekleri önüne geçilmesse isteklerinin sonu olmayacağını ancak ibadet perhisiyle nefsin isteklerine set çekilerek nefsin islah olabileceğini ifade etmektedirler.²²⁹

Belâgat yönünden baktığımızda Ahmet Şevkî'nin daha çok belagat sanatlarını kullandığını görmekteyiz bu durum Ahmet Şevkî'nin yaşamış olduğu rahat hayat şartlarının verdiği pozitif bir yansımasıdır.

2.5.Peygamber'in (s.a.v.) Viladeti

Bûsîrî a)

أَبَانَ مَوْلِدُهُ عَن طَيْبِ عُنْصُرِهِ
يَا طَيْبَ مُبْتَدِيٍّ مِنْهُ وَمُخْتَمِّمٍ

*İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pak ve temiz bir nesilden dünyaya geldiğini ve viladeti'nin haberi cihanda yayıldığını ifade ederek onun soyunun temizliği Hz. Âdem (a.s) den Babası Hz. Abdullah'a kadar temiz bir şekilde devam ettiğini aktarmaktadır.*²³⁰

Sezai Karakoç, bu beytin tercemesinde şöyle demiştir; “doğuşu açıklar bize her yönden her açıdan Onu. Başlangıcı da iyi Onun, sonu da, Hoştur doğuş ve batışı.”²³¹

Bûsîrî b) görüldüğü üzere İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğduğu gön ortaya çıkan açık alametlere ve kat'i delillere işaret etmektedir.²³²

²²⁸ İbnu-l Hacer, *a.g.e.*, s. 147.

²²⁹ el-Bacuri, *a.g.e.*, s. 62.

²³⁰ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 319.

²³¹ Sezai Karakoç, *İslamın Şiir Anıtlarından*, Diriliş Yay., İstanbul 2014, s. 59.

Bütün bunlar onun kadrine üstün derecesine ve yüce makamına bağlı olarak doğduğu gece dünyada harikülade (olağan üstü) olaylar meydana geldi. Şâir bu alanda o harikülade olaylara değinmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dünyaya teşriflerinin yılı olan Miladi 571'den o güne kadar hiç görülmemiş olaylar ve vakalar meydana geldi.²³³ O senede bolluk ve bereketin çok olması, annesinin ona hamileyken gayet rahat olması ve bazen yanından geçtiği taş ve ağaçlardan “es-Selamu Aleyke ya Resülellah” gibi sesler duyması gibi vakalar sayılabilir. Ayrıca doğumundan yaklaşık 50 gün önce Kâbe'ye saldırmak için gelen Yemen kralı Ebrehe'nin ordusunun Ebabil kuşlarıyla vurulması²³⁴ gibi olaylar sayılabilecek birkaç örnektir.²³⁵

{ يا طيب مبتدى منه ومختتم } buradaki nida taaccüb için kullanılmıştır. Çünkü Araplar bir şeyin büyüklüğünü göstermek istediklerinde hayretlerini ifade etmek için nida edatı kullanırlar. San ki, hayret eden kişi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) temiz nesline, ey temiz ve tahir olan soy gel de bütün insanlar senin bu güzelliğini görsün demektedir.²³⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah (c.c.) beni temiz babaların sulbünden temiz Annelerin rahimlerine intikal ettirerek en son beni öz anne ve babamdan yarattığını söylemektedir. “Benim neslimde hiçbir zaman fahişe bir durum meydana gelmemiştir” demek suretiyle bütün ecdatlarının hep temiz ve evlenme yoluyla dünyaya geldiğini ifade etmektedir.²³⁷ Başka bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) “Ben hep temiz nesillerden seçile seçile dünyaya geldim” diye buyurmaktadır.²³⁸ Başka bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) “Ben Âdem'in (a.s) sulbünden babam Hz. Abdullah'a kadar bir nur şeklinde intikal ede ede geldim” diye buyurmaktadır.²³⁹

Bûsîrî c)

İmam-ı Bûsîrî, (أبان مولده) cümlesiyle çok şeye işaret etmiştir. Birincisi burada doğdu yerinde, doğumu ortaya çıktı demek suretiyle onun doğumunun sıradan bir doğum olmadığını belki insanların dikkatini gelişine celp etmek üzere onun olağanüstü ve büyük olaylar neticesinde dünyaya teşrif ettiklerini ifade etmektedir. İkincisi (أبان) ile (مولده) arasında bir muzaf mukadder olduğu ve

²³² İbnu Kesir, *Siretü'n-Nebeviye*, Darü'l-Marife, Beyrut 1976, I, s. 195-196.

²³³ Kadi'l-İ'yad, *eş-Şifa*, Darü'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, I, s. 156

²³⁴ Fil 105/2.

²³⁵ İbnu Sa'd, *Tabakatü'l Kübra*, Darü'l-Hancı Kahire 2001, I, s. 158.

²³⁶ İbrahim el-Bacuri, *a.g.e.*, s. 62.

²³⁷ İbnu Kesir, *a.g.e.*, I, s. 201.

²³⁸ Kadi'l-İ'yad, *a.g.e.*, s. 167.

²³⁹ İbnu Kesir, *a.g.e.*, I, s. 204.

takdiri kelam (ابان آيات مولده) olduğu ve bununla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğmadan önce doğumunun işareti olarak bildirilen alametlerin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Ya da (ابان,) kelimesi, (انكشف) anlamında olup onun doğumu herkesin anlayacağı açık bir şekilde ortaya çıktığı demek istenilmiştir. Bu manayla Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinin daha önce insanları haberdar ettikleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumuna yönelik alamet ve işaretlerin herkesin anlayacağı şekilde gün yüzüne çıktığını ifade edilmek istenmiştir. Görüldüğü üzere şâir burada çok belîğ ifadelerle meramını ifade ederek az lafızla çok manaya işaret etmiştir. (مبتدى) ile (مختتم) arasında “Tibak tanatı” yapılmıştır. Bu iki kelimedenden değişik ihtimaller irade edilmiş ihtimali de bulunmaktadır. Bunlardan biri başlangıcı ifade eden (مبتدى) kelimesinden Hz. Âdem (a.s) kastedildiği ve sonu ifade eden (مختتم) kelimesinden de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) babası Hz. Abdullah'ın kastedildiği ifade edilmektedir. Kimilerine göre de başlangıçtan maksat, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ecdatları ve sonrasında maksadın da Hz. Peygamber' in (s.a.v.) ailesi ve zürriyeti olduğu iddia edilmiştir. Ve bununla Ahzab suresinde ki:

(إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً) “Ey Ehli Beyt Allah sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”²⁴⁰ ayetine işaret edilmiş olabileceğini söylemişlerdir.²⁴¹

Şevkî a)

سَرَتْ بِشَائِرُ بِالْهَادِي وَمَوْلِدِهِ فِي الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ مَسْرَى النُّورِ فِي الظُّلْمِ

*İnsanlara hidayet yollarını gösterecek Peygamber'in (a.s) hidayet ve doğumuyla sevindiren müjdelere hem doğuda hem batıda, karanlıklardan parlayıp ortaya çıkan nur gibi ortaya çıkmıştır. Yani onun gelişini haber veren işaretler bir nur gibi gün yüzüne çıkmıştır.*²⁴²

Şevkî b)

Burada Ahmet Şevkî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gelişinin insanlık için bir müjde olduğunu ve bu müjdenin insanları sevindirdiğini ve bu durum dünyanın hem doğu hem batısında yayıldığını söylemektedir. Allah (c.c.) Resulünün geleceğini

²⁴⁰ Ahzab Süresi 33/33.

²⁴¹ Seyit Ahmet, a.g.e., s. 145.

²⁴² Fethi Osman, a.g.e., s. 211.

insanlara, karanlıkları yarıp ortaya çıkan bir nur gibi her yerde ve herkese bildirdiğini haber vermektedir. Görüldüğü üzere Ahmet Şevkî, bu beyit ile önemli iki noktaya işaret etmiştir.

1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunun dünyadaki tüm varlıklar tarafından bir müjdeli haber olarak kabul gördüğünü ve bu durum başta insanlık olmak üzere tüm varlıkların onu gelmeden önce bir bekleyiş içinde olduklarını ifade etmektedir.

2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gelişinin karanlıklarda parlayan nura benzetilerek, onun gelişinden önce insanlığın karanlıklar gibi bir zulüm içinde olduğunu ve gelişiyse bu karanlıkların nura dönüştüğünü vurgulamaktadır. İslam öncesi döneme baktığımızda gerçekten çok karanlık bir dönem olduğunu bütün siyer ve tarih kitapları şahitlik etmektedir.²⁴³ Çünkü bu dönem hak ve hukukun rafa kaldırıldığı, güçlünün zayıfı ezdiği, kadına köle muamelesi yapıldığı ve kız çocuklarının diri diri gömüldüğü bir dönemdir.²⁴⁴

Şevkî c)

Burada (الظلم) ile (النور) kelimeleri arasında ve (الغرب) ile (الشرق) kelimeleri arasında “Tibak Sanatı” yapılmıştır. Görüldüğü üzere Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber' in (s.a.v.) doğum müjdesi'nin hem doğu hem batı da yankı bulduğunu ifade etmektedir. Ve karanlıktaki ışık nasıl net olarak biliniyorsa onun doğumu da o derece kesin olarak bilinip anlaşıldığını ifade etmektedir. Şâir, burada Bakara suresindeki:

(الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ)

“Onlara kitap verdiklerimiz Onu (Peygamber) evlatlarını tanıyıp bildikleri gibi tanıdıklarını”²⁴⁵ mealinde olan ayeti işaret etmektedir.

k) Görüldüğü üzere her iki şâir de burada ortak bir fikir ortaya koymuşlardır. Çünkü ikisi de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunun bazı alamet ve işaretlerle haber verildiğini söyleyip ve dünyanın her yerinde ve tüm varlıklar tarafından bunun his edildiğini söylemektedir. Ayrıca İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunu insanları hayretler içinde bıraktığını söylerken, Ahmet Şevkî de Hz. Peygamber'in

²⁴³ İbnu Kesir, *a.g.e.*, I, s. 205.

²⁴⁴ Kadi'l-İ'yad, *a.g.e.*, I, s. 105.

²⁴⁵ Bakara Süresi 2/146.

(s.a.v.) doğumunun insanlar tarafından bir müjde olarak karşılandığını söylemektedir.

Bûsîrî a)

يَوْمَ تَفْرَسَ فِيهِ الْفَرَسُ أَنَّهُمْو   قَدْ أَنْزَرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالتَّقِيمِ

*Bu gün öyle bir gündür ki, Farslılar, başlarına büyük sıkıntılar ve felaketler geleceğini hissedip ve gelecekte ellerindeki, saltanatın sarsılacağını anladılar.*²⁴⁶

وَبَاتَ إِيوَانُ كِسْرَى وَهُوَ مُنْصَدِعٌ   كَثَمَلِ أَصْحَابِ كِسْرَى غَيْرِ مُلْتَمِعِ

*O gece İran'nın (Farslıların) büyük hükümdarı olan Kısra'nın sarayı sarsıldı ve dağılmaya yüz tuttu. Bir daha toparlanmamak üzere ordusu da dağılmaya yüz tuttu.*²⁴⁷

Bûsîrî b) İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunun gerçekleştiği gecede vuku bulan olaylardan biri olan İran'ın büyük hükümdarı Kısra Enu Şirva'nın sarayından 14 şerefesinin kırılmasına işaret etmektedir. Ve Farslılar, bu olaydan kendi ellerindeki, saltanatın yakın zamanda son bulacağı yorumlarını yaparak heyecan ve korkuya kapıldıklarını söylemektedir.²⁴⁸

Birinci beyitte kullanılan ferasetten maksat Hz. Peygamber'in (s.a.v.) işaret ettiği ve hakkında (اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يُنْظَرُ بِنُورِ اللَّهِ) “Müminin Ferasetinden sakının çünkü o Allah'ın nuruyla bakar”²⁴⁹ dediği feraset değildir.²⁵⁰ Çünkü âlimler, bu ferasetin Allah'ın (c.c.) nuru olduğu ve bunun Müslümanlara has olduğunu söylemişler. Ancak buradaki ferasetten maksadın o dönemin insanları gördükleri olaylardan kendilerince yapmış oldukları yorum ve tahminlerden ibaret olduğunu beyan etmişlerdir. İmam-ı Bûsîrî (تفرس) ile (الفرس) kelimeleri arasında “Cinas sanatını” yapmak için bu tabiri kullanmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Ayrıca o gün dünyanın en kuvvetli ordusu olan kısra'nın ordusu içine de tefrika girerek bir gün dağılacağına işaret olduğunu ifade etmektedir. Burada kısra kral anlamındadır. Çünkü her bir millet kendi krallarına onların büyüklüğünü ifade edecek ayrı ayrı lakap kullanmışlar. Buna binaen Farslılar, krallarına kısra, Mısırlılar

²⁴⁶ el-Heytemi, a.g.e., s. 333.

²⁴⁷ el-Bacuri, a.g.e., s. 62.

²⁴⁸ el-Bacuri, a.g.e., s. 62.

²⁴⁹ Tirmizi, *Kitabu Tefsiri-l Kur'ân, Babu Sureti'l-Hicr*, V, s.200.

²⁵⁰ Seyit Ahmet, a.g.e., s. 145.

firavun, Rumlar kayser, Habeşliler necaşi, Türkler hakan ve Yemenliler de tub'ba diyorlardı.²⁵¹

Kisranın sarayından ondört balkon kırılınca kiswa Enuşirvan o dönemde Arap krallarından olan Numan b. Munzir'e elçi göndererek bunun sebebini araştırmak ister haberi alan Numan b. Munzir de konu hakkında bilgi edinmek üzere o çevrede en yaşlı ve meşhur bir kâhin'in yanına gidip durumu ona arz eder. Kahîn şöyle bir yorum yapar; "bu olay günümüzde ondört ayrı büyük krallar olduğunu ve yakın bir tarihte bunların birer birer yok olacağını işaretidir" diye yorumlar. Sonunda durum kâhînin dediği gibi de oluyor çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) henüz hayatta iken 10'u, Hz. Osman (r.a) nin hilafetine kadar da geri kalan 4'ü son buluyor.²⁵²

Bûsîrî c)

(منصدع) ile (تفرس) kelimesi arasında "Cinas sanatı" yapılmıştır. (ملتئم) ile (ملتئم) kelimesi arasında "Tibak Sanatı" yapan İmam-ı Bûsîrî, burada belîğ bir şekil ve üslupla Peygamberimizin (s.a.v.) geldiği tarihte insanların, verdiği tepkiyi kısa ve veciz ifadelerle beyan etmektedir. Bu da İmam-ı Bûsîrînin şiir alanında ne kadar etkin olduğunun göstergesidir.

Şevkî a)

تَخَطَّفَتْ مَهَجَ الطَّاغِيْنَ مِنْ عَرَبٍ وَطَيَّرَتْ أَنْفُسَ الْبَاغِيْنَ مِنْ عَجَمٍ

Yani Hz. Peygamber (s.a.v.) in gelişi, zalim olan Arap liderlerinin korkuttuğunu neredeyse onların ruhlarını bedenlerinden söküp atacaktı, Arap olmayan Acemlerin hükümdarlarının içine de bir korku ve endişe saldığını ve uykularını kaçırdığını ifade etmektedir.²⁵³

رِيَعَتْ لَهَا شَرَفُ الْإِيْوَانِ فَأَنْصَدَعَتْ مِنْ صَدْمَةِ الْحَقِّ لَا مِنْ صَدْمَةِ الْقَدَمِ

Yani Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gelişine karşı korkuya kapılan Kisran'ın sarayından ondört balkon yerinden sökülüp yıkıldı. Bu yıkılışları balyoz ve aletlerle değil Allah'ın kudretiyle gerçekleşti.

Şevkî b)

²⁵¹ Aliyu'l-Karî, ez- Zübde fi- Şerhi'l-bürde, Darullubab, İstanbul 2016, s. 88.

²⁵² Aliyu'l-Karî, a.g.e., s. 88.

²⁵³ Fethi Osman, a.g.e., s. 211.

Görüldüğü üzere Ahmet Şevkî Hz. Peygamber'in (s.a.v.) geldiği dönemin resmini çizmektedir. Yani o dönemin zalim yönetici ve hükümdarlarının o gece ortaya çıkan olağanüstü olaylardan yola çıkarak bu olaylar yeni bir dönem ve sistemin habercisi olduğunu anlayarak korkuya kapıldıklarını kimisinin neredeyse kalbi yerinden çıkıp kimisinin de yaşamını zehirleyecek sıkıntılar içine girdiğini söylemektedir. Bu gece ortaya çıkan olağanüstü olayların bir örneği de İran kirası'nın sarayında bazı balkonların yıkılması olduğunu haber vermektedir. Ve bunun insan gücü ve aletleriyle değil Allah (c.c.) nun kudret ve inayetiyle olduğunu söylemektedir.²⁵⁴

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) doğduğu tarihte Ortadoğu coğrafyasındaki en güçlü yönetim İran da idi. Bu dönem de Farslılar, İran kiralı olan Kısra Enuşirvan kiralığı altında en güçlü dönemlerini yaşıyorlardı. Onların gücü bütün civar yönetim ve kabilelerince biliniyordu. Ancak Hız. Peygamber'in (s.a.v.) doğumundan sonra İran'ın gücü giderek etkinliğini kaybetmeye başlayıp Hız. Ömer (r.a) döneminde fethedildi.

Şevkî c)

{ تخطف } ile (عجم) kelimleri arasında “Tibak sanatı” yapılmıştır. { طيرت } ile { الباغين } ile { الطاغين } kelimleri arasında “Nakıs Cinas” ve “Tar’si” sanatı yapılmıştır.

Ahmet Şevkî belîğ bir üslup ile Hız. Peygamber'in (s.a.v.) doğduğu dönemi özetlemiştir. Ayrıca { شرف الايوان } idafesinde İstiare’i mekniyye bulunmaktadır. Çünkü burada balkon anlamındaki, { شرف } kelimesine canlılara özgü korku sıfatı nisbet edilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki, balkon anlamındaki { شرف } kelimesi korkması muhtemel bir canlıya benzetilmiştir. Müşebbehin zikredilip müşebbehün-bih hazfedilerek istiare’i mekniyye meydana gelmiştir.

k) İmam-ı Bûsîrî:

يَوْمَ تَفْرَسَ فِيهِ الْفَرَسُ أَنَّهُمْو   قَدْ أَنْذَرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالنَّقَمِ

Beytiyle, o gün Farisler kendilerine gelebilecek bir tehlikeyi sezdiklerini ve ellerindeki güç ve saltanatın böyle devam etmeyeceğini anladıklarını ifade ederken, Ahmet Şevkî de:

²⁵⁴ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 211.

تَخَطَّفَتْ مَهَجَ الطَّاعِينَ مِنْ عَرَبٍ   وَطَيَّرَتْ أَنْفُسَ الْبَاغِينَ مِنْ عَجَمٍ

Beytiyle Bûsîrî'ye benzer ifadeler kullanarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu o dönemin yöneticilerini korkuttuğunu neredeyse kalpleri yerlerinden fırlayacak hallere düşüklerini ifade etmektedir. Ancak İmam-ı Bûsîrî sadece Farslılara işaret etmişken Ahmet Şevkî bir adım daha ileri giderek hem Arap hem Acemlerin bu korkunç duruma düşüklerini demek suretiyle daha genel bir şekilde ifade etmiştir. Görüldüğü üzere Ahmet Şevkî az ve veciz bir ifadeyle İmam-ı Bûsîrî den daha çok şey ifade etmiştir. Ahmet Şevkî bu yönüyle bilgileri daha detaylı bir şekilde aktarma kabiliyetine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Buradaki, ikinci beyit olan,

وَبَاتَ إِيوَانُ كِسْرَى وَهُوَ مُنْصَدِعٌ   كَشَمَلِ أَصْحَابِ كِسْرَى غَيْرِ مُلْتَمِعٍ

İfadesiyle İmam-ı Bûsîrî, Kisra'nın sarayına işaret edip aynı zamanda o günün en kuvetli ordusu olan Kisra'nın ordusunun da dağılacağını ifade ederken, Ahmet Şevkî de:

رِيَعَتْ لَهَا شَرَفُ الْإِيوَانِ فَأَنْصَدَعَتْ   مِنْ صَدْمَةِ الْحَقِّ لَا مِنْ صَدْمَةِ الْقَدَمِ

Beytiyle aynı işareti yapmış ancak sadece sarayın balkonlarının düştüğünden bahsedip bunun Allah c.c. un kudretiyle olduğunu beyan etmektedir. Bir önceki iki beyitte Ahmet Şevkî daha veciz ifade kullanmışken, burada ise İmam-ı Bûsîrî daha belîğ ve veciz ifadeler kullanmıştır. Çünkü Bûsîrî, burada hem sarayın yıkılışını hem ordunun dağılmasını haber verirken Ahmet Şevkî ise sadece saraya işaret etmiştir.

Bûsîrî a)

وَالنَّارُ خَامِدَةٌ الْأَنْفَاسِ مِنْ أَسْفٍ   عَلَيْهِ وَالنَّهْرُ سَاهِي الْعَيْنِ مِنْ سَدَمٍ

*Ateş, üzüntüden nefessiz kalıp sönmüştür. Nehir de üzüntüden yolunu şaşırıp nereye suyunu akıtacağını şaşırmıştır.*²⁵⁵

وَسَاءَ سَاوَةٌ أَنْ خَاصَتْ بِحَيْرَتِهَا   وَرَدَّ وَارِدُهَا بِالْغَيْظِ حِينَ ظَمِيَ

*Sava gölünün kuruması sava halkına çok kötü bir haber olmuştur. Su içmek üzere gelenler suyu bulamayınca kızgın bir şekilde geri dönmüştür. Bu onlar için hayatlarını en kötü sürprizi olmuştur.*²⁵⁶

²⁵⁵ el-Heytemi, a.g.e., s. 341.

كَأَنَّ بِالنَّارِ مَا بِالْمَاءِ مِنْ بَلَلٍ   حُرْنَا وَبِالنَّارِ مَا بِالْمَاءِ مِنْ ضَرَمٍ

*Bu üzüntü sonucunda sudaki ıslaklık vasfı ateşe verilmiş. Ve ateşte ki, yakıcılık vasfı de suya verilmiş. Ateş yanmıyor sular kuruyor.*²⁵⁷

وَالجِنُّ تَهْتَفُ وَالْأَنْوَارُ سَاطِعَةٌ   وَالْحَقُّ يَظْهَرُ مِنْ مَعْنَى وَمِنْ كَلِمٍ

*Onun gelişini cinler haber verip gelişinin işareti olan nurlar parlıyorlar. Hak hem sözlü ve fiili her türlü ortaya çıkıyor.*²⁵⁸

عُمُوا وَصَمُّوا فَأَعْلَانُ الْبَشَائِرِ لَمْ   تُسْمَعِ وَبَارِقَةٌ الْإِنْدَارِ لَمْ تُشْمِعِ

*Bu kadar açık işaretlere rağmen inkâr edenler, bunları görmekten kör ve sağırdırlar. Dolayısıyla onlar bu işaretleri görmüyor ve haberleri duymuyorlar.*²⁵⁹

مِنْ بَعْدِ مَا أَخْبَرَ الْأَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ   بِأَنَّ دِينَهُمُ الْمَعْوَجَّ لَمْ يَقُمْ

*Sağır ve kör gibi davranmalara kâhînler, onlara sizin bu eğri ve batıl dininiz son bulacak demelerine rağmen devam etti. Yani o güne kadar itimad edip sözlerini dinledikleri kahînleri de artık dinlemiyorlardı.*²⁶⁰

مِنْ بَعْدِ مَا عَابُوا فِي الْأُفُقِ مِنْ شُبُهَيْ   مُنْقَضَةً وَفَقَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ صَنَمٍ

*Şeytanlar daha önce göklerden bilgi almak için çıktıkları dünya semasından ateşten meşalelerle kovulduklarını ve aynı tarihte yerdeki, tapılan putların yüz üstü düşmelerini gördükleri halde yine inatlarına devam ettiler.*²⁶¹

حَتَّىٰ عَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مُنْهَزِمٌ   مِنَ الشَّيَاطِينِ يَفْقُو أَثَرَ مُنْهَزِمٍ

*Bu alametler yeryüzüyle sınırlı kalmayıp göklerdeki, Şeytanlar da biri diğerinin peşinde savaş meydanından kaçır gibi göklerden kovuldular.*²⁶²

كَأَنَّهُمْ هَرَبًا إِبْطَالُ أَبْرَهَةَ   أَوْ عَسْكَرٌ بِالْحَصَىٰ مِنْ رَاحَتَيْهِ رُمِي

²⁵⁶ el-Heytemi, a.g.e., s. 344.

²⁵⁷ el-Bacuri, a.g.e., s. 63.

²⁵⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 351.

²⁵⁹ el-Heytemi, a.g.e., s. 357.

²⁶⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 359.

²⁶¹ el-Heytemi, a.g.e., s. 362.

²⁶² el-Heytemi, a.g.e., s. 364.

*Onların göklerde ki, ateşten kaçmaları, Yemen kralı Ebrehe'nin pehlivanları ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) avuçlayıp attığı çakıl taşlarından kaçan müşrikler gibi korkunç ve şiddetlidir.*²⁶³

نُبِّدَا بِهِ بَعْدَ تَسْبِيحِ بَطْنَيْهِمَا   نَبْدَ الْمُسَبِّحِ مِنْ أَحْشَاءِ الْمُتَّقِمِ

*Atılan bu çakıl taşları Hz. Yunus'un (a.s) balığın karnında iken yapmış olduğu zikrin aynısını yaptıktan sonra düşmana atıldılar.*²⁶⁴

Bûsîrî b)

Burada İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğduğu gece meydana gelen olaylardan biri de Farslılar bin yıldan beri yakıp taptıkları ateşlerinin o gece tüm çaba ve gayretlere rağmen sönmesidir. Burada ateşin nefessiz kaldığı ifadesiyle ateş canlı bir varlığa benzetilmiş ve nasıl ki, canlılar nefessiz kalınca ölüyorlarsa ateş de nefessiz kaldığında süneceği ifade edilmiştir. Bazı şârihler, adı geçen nehirden maksadın Fırat Nehri olduğu ve bu gecede dere yatağını değiştirip daha önce hiç akmadığı bir mecrada yön bulup aktığına dair işaret etmektedir.²⁶⁵ Mecusilerin bin yıldan beri sönmeyen ateşlerinin bu gece ne yapıldıysa sönmesi ileride ateşe tapma olan Mecusilik inancının yok denilecek kadar azalacağına bir işaret olduğu söylenmiştir.²⁶⁶ Sava Gölü'nün kurumması da etrafında bulunup rahat bir yaşam sürdüren insanlara, bu dünyadaki, güzelliklerin her an yok olma tehlikesiyle baş başa olduğunu ifade etmek içindir. Ve yakıcılık özelliği olan ateş, san ki, bu özelliğini kaybetmiş ve söndürme özelliğine sahip olan suyun özelliğini almıştır. Ve suda da bunun tersi olmuş yani kendi özelliğini kaybedip ateşin özelliğini almıştır. Ve harikulade olarak bin yıldan beri hiç sönmeyen ateş, bir anda sönmüştür. Aynı şekilde kocaman bir göl'ün suyu bir gecede kuruyup dibe vurarak dibinde öyle çatlaklıklar oluşturmuşki sanki yıllardır oraya hiç su dememiş gibi bir hal almıştır. Sanki ateşte suyun rutubeti, suda da ateşin alevi vardır.²⁶⁷ Burada vurgulanması gereken bir husus da şudurki, Allah (c.c.) dilediğinde cansız nesnelere de olağanüstü bir hal olarak istediği şekillere koyabilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu duruma şahitlik eden pek çok ayetler bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

²⁶³ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 366.

²⁶⁴ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 371.

²⁶⁵ Seyit Ahmet, *a.g.e.*, s. 145.

²⁶⁶ Aliyu'l-Karî, *a.g.e.*, s. 90.

²⁶⁷ Abidin Paşa, *a.g.e.*, s. 74.

(وَإِنَّ مِنَ الْجِبَارَةِ لِمَا يَنْفَجِرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لِمَا يَشَقُّ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ)

“Taşlardan öğlesi var ki, içinde ırmaklar kaynar ve öğlesi de var ki,yarılıp içinde ırmaklar akar”,²⁶⁸

(قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ) “Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol! Dedik”.²⁶⁹

(نُذَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ)
“O (rüzgâr) Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahfeder”.²⁷⁰

(فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ) “Nitekim biz, onu (Karunu) da, sarayını da yerin dibine geçirdik”.²⁷¹ Bu ayetlerin her biri ayrı ayrı Allah’ın kudretine işaret etmektedir. Şâir zımnem bu ayetlere de işaret ederek Allah’ın kudreti akıl üstü olduğunu ve dilerse ateşi suya, suyu da ateşe çevirebileceğini ifade etmektedir.²⁷²

Şâir ayrıca bu beyitlerinde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) gelişini haber veren semavi olaylardan da örnekler vererek şöyle devam ediyor. Cinler bile artık onun gelişini her insanın anlayabileceği şekilde haber veriyorlar. Tepelerde ve vadilerde bağırarak bu durumu haykırıyorlar. Bazı kaynaklar Peygamberimiz’in (s.a.v.) doğduğu sıralarda Mekke’deki Hacun denilen, bir vadi ve Ka’be’ye yakın Ebu Kubeys dağında Cinlerin sürekli onun gelişini haber veren sesler çıkardıklarını söylemektedir.²⁷³

Sevâd b. Kârîb (r.a) Hz. Peygamber’e (s.a.v.) Peygamberlik geldikten sonra daha önce ona bilgi getiren bir cin, üç gece peş peşe gelerek ona, son peygamber’in geldiğini gidip ona tabi olması gerektiğini söylemesi üzerine Mekke’ye gelip Müslüman olduğunu söylemektedir.²⁷⁴ Sevâd b. Kârîb²⁷⁵ Ezdi kabilesine mensup cahileyye döneminde kahîn ve şâir iken, Müslüman olup İslamın gözde şâirlerinden olup İslam’a saldıran gayri Müslüm şâirlere karşı İslamı savunmuştur.²⁷⁶ Şâir, gelişini hak olan son peygamberin gelişine zahirî ve batinî her şeyin şahitlik ettiğini

²⁶⁸ Bakara Süresi 2/74.

²⁶⁹ Enbiya Süresi 21/69.

²⁷⁰ Ahkaf Süresi 46/25.

²⁷¹ Kasas Süresi 28/81

²⁷² Aliyu’l-Karî, a.g.e., s. 91.

²⁷³ el-Bacuri, a.g.e., s. 66.

²⁷⁴ Seyit Ahmet, a.g.e., s. 152.

²⁷⁵ İbnu Hişam, a.g.e., I, s. 322.

²⁷⁶ Ebu Nain el- İsfehani, *Delailu’n-Nübüvve*, Daru’n-Nefais, Beyrut 1986, I, s. 111.

söylemektedir. Cinlerin haber getirdiğine dair beyti üzerine şârihler şerhlerinde uzun açıklamalar yapmışlardır.²⁷⁷

Bütün bu işaret ve alametlere rağmen hakkı görmekten kör ve duymaktan sağır olan kişiler olmuştur. O dönemde ki, kâhînler halkı ısrarla uyardıkları halde kimse onları dinlemedi çünkü onlar alıştıkları adetleri yanlış da olsa bırakmak istemiyorlardı. Kahînler onlara içinde oldukları durumun doğru olmadığını ve yalan yanlış inançlarının yakın zamanda son bulacağını haber verdiler. Kur’ân’ı Kerimde Yüce Allah (c.c.) (وَفُلَّ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا) “*Yine dedi, hak geldi; Batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur.*”²⁷⁸ Ayetiyle bu durumu özetlemektedir.²⁷⁹

Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) geleceğine yönelik haberlere inanmayanlar Hiz. Peygamber (s.a.v.) geldikten sonra da aynı şekilde hakka karşı kör ve sağır gibi devam ettiler.

Allah (c.c.) bu durumlarını Kur’ân’ı Kerim’de (صُمُّ بَكْمٌ عُمِيٌّ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ) “*Onlar Sağır, Dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler*”²⁸⁰ demek suretiyle işaret etmektedir.

İmam-ı Bûsîrî, Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) gelişiyile göklerin bile korumaya geçtiğini söylemektedir. Çünkü daha önce birinci göğe çıkıp meleklerin geleceğe yönelik pılanlarını dinleyerek öğrendikleri üç beş kelimeyi kahînlere getiren cinni şeytanlar Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) gelişiyile melekler onlara ateş püskürterek engelledi. Bu durum Kur’ân’ı Kerimde şöyle beyan edilmektedir.

(وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مَلِيئَةً حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا) وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا “*Doğrusu biz(cinler), göğü yokladı, fakat onu sert bekçilerle, alev huzmeleriyle doldurulmuş bulduk. Hal buki (daha önce) biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev huzmesi buluyor*”.²⁸¹

Görüldüğü üzere cinni şeytanlar daha önce hiç karşılaşmadıkları ve beklemedikleri

²⁷⁷ Seyit Ahmet, *a.g.e.*, s. 151-158.

²⁷⁸ İsra Süresi 17/81

²⁷⁹ İbnu Aşûr, *a.g.e.*, s. 237.

²⁸⁰ Bakara 2/18.

²⁸¹ Cin Süresi 72/8-9.

bir şeyle karşılaşmış oldular. Bunu gören cinler hayretlerini dile getirerek bunun sebebini araştırmaya çalıştılar.²⁸²

Şâir, gökyüzünden cinler kovulduğu gibi aynı zamanda yerdeki, putlar da oldukları yerlerde yüz üstü düştüklerini ve bunun hem göklere hem de yerlere Hâkim olan Allah (c.c.) tarafından yapıldığını ifade etmektedir. {والنور ساطعة} cümlesiyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dünyaya gelişleriyle ortaya çıkan nübüvvet nuru olduğu ve bu nurun o gece yerle gök arasını aydınlattığını bütün siyer kitapları aktarmaktadır.²⁸³ Annesi Hz. Amîne, Peygamberimizin (s.a.v.) doğduğu gece Basra daki, sarayları görece kadar bir nur ortaya çıktığını söylemiştir.²⁸⁴

Şâir bu nur açık bir şekilde ortaya çıktığı gibi, İslam dini ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mucizeleri de açık ve net olduğunu ifade etmektedir.²⁸⁵ İmam-ı Bûsîrî, şöyle devam etmektedir: Göklerden kaçan cinni şeytanlar, sanki eabil kuşlarından kaçan Yemen'in kralı Ebrehe ve pehlivanlarıdır. Ya da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüzlerine toprak ve çakıl taşları attığı müşriklerin askerleridirler. Ashabü'l-Fil olarak bilinen Yemen kralı ve askerleri Ka'be'yi yıkmaya gelince Allah (c.c.) onların üzerine Ebabîl kuşlarını gönderdi ve onlar birbirleriyle yarışmış gibi kaçtıkları halde hiçbiri kurtulamadı. Bu olayın tetayları Fil suresinin tefsirlerinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) müşriklere attığı çakıl taşları İmam-ı Buhari'ye göre bedir savaşında, İmam-ı Müslim'e göre de Hüneyn savaşında olduğu aktarılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) savaşın tam kızıştığı ve Müslümanların zor duruma girdiği bir sırada bir avuç çakıl taşını alıp düşmanın üzerine atarak yüzler çirkinleşsin diye onlara beddua eder bunun üzerine düşmanın gözlerine giren toz ve topraktan hiçbiri önünü görmez gerisin geriye gitmek zorunda kalır ve mağlup olurlar. Kur'an'ı Kerim bu durumu şöyle beyan etmektedir.

(فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ)²⁸⁶ *“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı(onu)”*

²⁸² Hasan el- Adevî el-Hamzevi, *Ennefehâtü's-Şazeliyye fi- Şerhi Bürdeti'l-busiriyye*, Daru kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005, III, s. 455.

²⁸³ İbnu Sa'd, *a.g.e.*, I, s. 96.

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 262.

²⁸⁵ İbnu'l-Hacer, *a.g.e.*, s. 147.

Şâir burada {رمى} filini Bina'ı Mechul olarak kullanarak bu başarının Hz. Peygamber'in (s.a.v.) değil Allah'ın inayetiyle olduğuna işaret yapmak istemiştir.²⁸⁷ Şâir son beytiyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu sırasında meydana gelen bazı örnekler verdikten sonra onun bir Mucizesini anlatmış ve bu mucizeyle ortaya çıkan bu durumu, Hz. Yunus (a.s) şahsında ortaya çıkan bir mucizeyle karşılaştırmıştır. Yani balık Hz. Yunus'u (a.s) yutunca, o çaresizlikte Allah'a iltica edip yaptığı tesbihatın aynısını Hz. Peygamber'in (s.a.v.) müşriklere atmak üzere mübarek eline aldığı çakıl taşları söylediğini ve Allahın zikrinden güç alan o taşların düşmanda gülle ve mermi etkisi yaptığını aktarmaktadır. Allah Teâla (c.c.) Hz. Yunus (a.s) ın bu olayını şöyle beyan etmektedir:

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسْتَجِيبِينَ لَلَّيْتُ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ فَنَبِّدْنَاهُ (بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ)²⁸⁸“Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık”.²⁸⁹“ (Yunus), Nihayet karanlıklar içinde: seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum! Diye niyaz etti.”²⁸⁹ Şâir'in ifadesinden anlaşılan Peygamberimiz (s.a.v.) taşları her iki eliyle atmıştır. Ancak bu konudaki, genel rivayetlere bakıldığında tek bir el ile attığı anlaşılmaktadır. Bazı şâirler bu iki durum arasında ki, çelişkiyi, bu vakıanın iki kere tekrarlandığını ve her bir seferde başka bir el ile attığını ilk olarak bedir ikinci olarak da hüneynde olduğunu söyleyerek gidermişlerdir.²⁹⁰ Abidin Paşa bu beyti şöyle tercüme etmektedir: Yahut Fahri kainat (a.s.v.) in iki mübarek avucundan attığı çakıl taşı sebebiyle müşrikin askeri kaçıp perişan olduğu gibi şeyatinler de öğle kaçıp firar ettiler.²⁹¹ (أحشاء) kelimesi (حشي) kelimesi'nin çoğulu olup bir şeyin içi ve karnı anlamındadır. Buradaki, çoğul manası kimisine göre mecaz olarak kullanılmış kimisine göre de hakikat olarak kullanılmıştır. Ayrıca iki balık ve deniz'in içi şeklinde üç karından bahsedildiği söylenmektedir.²⁹²

Bûsîrî c)

²⁸⁶ Enfal Süresi 18/17.

²⁸⁷ Şihabuddin Ebu Bekir el- Kastalani, *Meşariki'l-Envari'l-Mudiyye bi-Şerhi Kevakibi'd-Dürriyye*, Mektebetu Nizam, Bahreyn 2017, s. 208.

²⁸⁸ Saffat Süresi 37/142-145.

²⁸⁹ Enbiya Süresi 21/87.

²⁹⁰ Aliyu'l-Kari, *a.g.e.*, s. 99.

²⁹¹ Abidin Paşa, *a.g.e.*, s. 78.

²⁹² Harputî, *a.g.e.*, s. 5.

(العين) ile (الانفاس خامدة) arasında “Tar’si Sanatı” yapılmıştır. (سدم) ile (أسف) arasında “İstiare’i Musarraha” vardır. Çünkü burada insana özgü durumlar cansız nesnelere verilmiş. Dolayısıyla aralarında teşbih ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. (ساوة و ساء) arasında bir muzaf mukadderdir. Çünkü sava Gölünün kuruması sava şehrine değil onun halkına kötülük yapıp zor durumda bırakmıştır. { والنار } ile (والنهر) arasında “Nakıs Cinas” ve “Tibak sanatı” bulunmaktadır.²⁹³ Sava, Yemen’in şehirlerinden bir şehirdir.²⁹⁴ Sava’nın Hemedan ile Rey arasındaki bir mevkide olduğunu söyleyenler de olmuştur.²⁹⁵ Sava halkının Sünnî ve Şafîî olduğu aktarılmaktadır.²⁹⁶ (ساهي العيني) kelimesi gözyaşının kuruduğu gözler anlamında olup burada kuruyan nehir ona benzetilmiştir.

Şevkî a)

أَتَيْتَ وَالنَّاسُ فَوْضَى لَا تَمُرُّ بِهِمْ إِلَّا عَلَى صَنَمٍ قَدْ هَامَ فِي صَنَمٍ

*Ey Resul insanlar bir kâos ve sıkıntı içinde iken sen doğdun dünyaya teşrif ettin ve bu insanların her biri bir putun başına geçip kendinden geçmiş bir halde ona tapıyor.*²⁹⁷

وَالْأَرْضُ مَمْلُوءَةٌ جَوْرًا وَمَسْخَرَةٌ لِكُلِّ طَائِفَةٍ فِي الْخَلْقِ مُحْتَكَمٌ

*Yani senin geldiğin gün yeryüzü zulüm ve maskaralıkla doluydu her bir zorbanın halk için hükmü ve zorbalığı bulunmaktadır.*²⁹⁸

مُسَيِّطِرِ الْفُرْسِ بِنِعْمَةِ رَبِّهِ وَقَيْصِرِ الرُّومِ مِنْ كِبْرِ أَصَمِّ عَمٍّ

*Yani Farşlıları (İranlıları) hakîmiyeti altına alan hükümdarları bir taraftan ahalisine zulüm ederken diğer yandan Rumları hâkimiyeti altına alan Kayserler de kendi halklarına zulüm etmektedirler.*²⁹⁹

يُعَذِّبَانِ عَبَادَ اللَّهِ فِي سُبِّهِ وَيَذْبَحَانِ كَمَا ضُحِّيَتْ بِالْغَنَمِ

*Boş ve gereksiz yere Allah’ın kullarına işkence ediyor ve onları yok ediyorlar. Küçükbaş hayvanlar kurban olarak kesildiği gibi onlar insanları idam ediyorlar.*³⁰⁰

²⁹³ el-Bacuri, a.g.e., s. 63-64.

²⁹⁴ Seyit, a.g.e., s. 149.

²⁹⁵ Şihabuddin Ebu Bekir el-Kastalani, a.g.e., s. 196.

²⁹⁶ Yakut el-Hemevi, *Mucemü'l-Büldan*, Daru's-Sadı, Beyrut 1993, c. 3, s. 179.

²⁹⁷ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۱۲.

²⁹⁸ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۱۲.

²⁹⁹ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۱۲.

³⁰⁰ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۱۲.

وَالْخَلْقُ يُفْنِكُ أَفْوَاهُهُمْ بِأَضْعَفِهِمْ كَاللَّيْثِ بِالْبُهْمِ أَوْ كَالْحَوْتِ بِالْبَلْمِ

*İnsanların güçlü olanları zayıf olanlarına saldırıp öldürüyor. Aslan'ın kuzuya ve balinanın küçük balıklara saldırıp yok ettikleri gibi yapıyorlar.*³⁰¹

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber (s.a.v.) geldiğinde insanların ne durumda olduğu ve aralarındaki, insani ilişkiler ne derece sağlam veya zayıf olduğunu açıklamaktadır.³⁰²

Hz. Peygamber (s.a.v.) geldiğinde insanlar bir fitne ve kâos içinde olduklarını ve kendi elleriyle yaptıkları putlara taparak kendilerini o putların ibadetlerine kaptırdıklarını söylemektedir. Ayrıca insanlar yeryüzünü zulüm ve hakaretlerle doldurduklarını her bir zalimin halk arasındaki, etkinliğini zulme çevirdiğini ifade etmektedir. Kisra ve kayserlerin zulümde sınır tanımadıklarını insanları öldürmek ve idam etmek onlar için bir hayvanın kesilmesi kadar basit olduğu söylemektedir. Zorbaların masumları ve kuvvetlinin zayıfları ezdiğini ifade eden şâir bunların acımasızlığını kuzuya saldıran aslan ve küçük balıkları yutan balınaya benzeterek o günün insanları ne tür bir sıkıntı ve çile içinde olduklarını ortaya koymaktadır.

Şevkî c)

{والناس فوضى} nisbetinde (زيد عدل) cümlesinde olduğu gibi mubalağa yapılmıştır. Çünkü insanlar kaos değil belki bir kâos içine girmişler demek istenmektedir. (لا تمر بهم) Fiilin faili mahzuktur yani onlar üzerinde hiçbir zaman ve saat geçmezki, onlar bir putun başında olmasın. Burası failin hafzedilebileceği yerlerden biri olan “müstesna’i mufarrağtır”. Onun hazif edilmesinde bir mahzur yoktur. (مملوثة جورا والارض) cümlesinde mubalağa yapılmıştır. Çünkü doldurmak anlamında olan مملوثة kelimesi somut nesnelere kullanılan bir ifadeyken burada soyut olan zulüm anlamındaki, (جور)de kullanılmıştır. Sanki burada ifade edilmek istenilen bu zulüm öyle bir hal almışki; artık gözle görülecek bir varlık haline geçmiştir.

³⁰¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. ۲۱۲.

³⁰² el-Bacuri, *a.g.e.*, s. 63-64.

{ عم وصم } kelimeleri mecazi anlamda hakkı kabul etmeyenler için kullanılmıştır. { وباليلم } ile { باليهم } kelimeleri arasında “Nakıs Cinas” vardır. { يعذبان } ile { يذبحان } kelimeleri arasında “Tar’si Sanatı” bulunmaktadır

k) Yukarda iki şâirin kasîdelerini beyan ederken çoğu detaylar anlaşılmiş olduğu halde şöyle devam edebiliriz: Ahmet Şevkî burada fazla detaya girmeyip, sadece Hz. Peygamber’in (s.a.v.) doğduğu dönemlerde insanların bir kâos ve zülüm içinde olduğu ve iradelerini tamamen kendi elleriyle yaptıkları putlara bağladıklarını beyan etmektedir. Ayrıca İran’ın kısıraları ve Rumların kayserleri’nin daha çok zâlim olduklarına özel olarak vurgu yapmış ve bunların insanların hayatlarını hiçe sayarak basit sebeplerle onlara kıydıklarını vurgulamıştır. Ahmet Şevkî, bu kadarıyla yetinmişken, İmam-ı Bûsîrî, yukardaki, tahlil bölümünde anlaşıldığı gibi neredeyse bir siyer kitabını özetleyecek kadar bilgi ve vakalara işaret etmiştir. İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber (s.a.v.) dünyaya geldiği gece meydana gelen olağanüstü olayları, mecusilerin ateşinin sönmesi, Sava Gölü’nün kurumması, Sava halkının susuz kalması, cinlerin insanlara haber getirmesi, büyük bir nurun ortaya çıkması, bütün bunların yeni bir sistemin geleceğini haber verdiği vb. olay ve vakalara işaret etmektedir.

Şâir, bütün bunlara rağmen inatçı olan müşrik ve putperestlerin bundan ders çıkarmadıklarını ve ona iman etmediklerini söyler. Bu insanlar kendi dönemlerindeki, Râhiplerin “bu gelen son Peygamberdir” dedikleri halde onları dinlemediklerini ve bunların hakkı kabul etmeye karşı kör ve sağır olduklarını beyan etmektedir. İmam-ı Bûsîrî, gelen işaretler bu kadarıyla da sınırlı olmadığını ve göklerde de meydana gelen bazı vakıalar olduğunu ve bu vaki’a, daha önce göklere çıkıp birinci Semadaki melekleri dinleyerek, onların geleceğe yönelik yaptıkları plan ve projelerinden üç beş kelime kaparak onları yeryüzündeki kâhînlere bildiriyorlardı. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) geldikten sonra Allah (c.c.) onları bu bilgilerden tamamen mahrum bırakmak üzere meleklerinde oraya nöbetçiler koyduğunu beyan etmektedir. Bu tarihten itibaren göklere çıkan şeytanların meleklerin onlara attığı ateş alevleriyle kovulduklarını ve onların bu alevlerden kaçışını ehabil kuşlarından kaçan Yemen kralı ve pehlivanlarının kaçışına benzeterek açıklamaktadır. Diğer yandan İmam-ı Bûsîrî, o şeytanların birbirini takip ederek kaçışlarını, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) avucuna alıp üzerinde okuduktan sonra müşriklere atmış olduğu bir avuç çakıl taşlarından mağlup olup kaçmak zorunda kalan müşriklerin durumuna

benzetmiştir. İmam-ı Bûsîrî, bununla da kalmayıp son olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir mucizesi olan elindeki, taşların tesbih etmesine işaret edip bu tesbihatların diğer bir Peygamber olan Hz. Yunus'un (a.s) bir mucize olarak balığın karnından kurtulmasına vesile olan tesbihlerle aynı olduğunu beyan etmektedir.

Görüldüğü üzere İmam-ı Bûsîrî, burada belâgatın zirvesine çıkarak, az ve öz ifadelerle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumundan peygamberliğine ve göstermiş olduğu mucizelerine kadar olan her aşamaya ince ve nazik bir sıralamayla işaret etmiştir.

2.6.Peygamber'in (s.a.v.) Methi

Bûsîrî a)

Burada iki şâir'in Hz. Peygamber'in (s.a.v.) methi hakkındaki, kasîdeler anlatılıp karşılaştırılacaktır.

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَا الظَّلَامَ   إِلَيَّ أَنْ اسْتَكْتَفْتِ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنَ اللَّيْلِ

*Geceleri, ayakları şişene kadar ibadet edip rabbine şükreden Peygamberin sünnetine zülüm ettim. Yani yeteri kadar sünnetine tabi olamadım.*³⁰³

وَشَدَّ مِنْ سَعَبِ أَعْشَانِهِ وَطَوَى   تَحْتَ الْحِجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفَ الْأَدَمِ

*O Resul ki; açlıktan beli üzerine bir şeyler sarmış ve açlığını bastırmak için karnına taşlar bağlamıştır.*³⁰⁴

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالتَّقْلَيْنِ   وَالْفَرْقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمٍ

*Muhammed (s.a.v.) iki âlemin yani hem dünya hem ahiretin, insanlar ve cinlerin, arap ve arap olmayanların, seyidi ve önderidir.*³⁰⁵

هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تُرْجَى شَفَاعَتُهُ   لِكُلِّ هَوْلٍ مِنَ الْأَهْوَالِ مُفْتَحِمٍ

*O, insanların düştükleri her türlü sıkıntılardan kurtulmak için şefaatinin umdukları Allah'ın mahbubu ve sevdiğidir.*³⁰⁶

دَعَا إِلَيَّ اللَّهُ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ   مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مُنْقَصِمٍ

³⁰³ el-Heytemi, a.g.e., s. 201.

³⁰⁴ el-Heytemi, a.g.e., s. 205.

³⁰⁵ el-Heytemi, a.g.e., s. 221.

³⁰⁶ el-Heytemi, a.g.e., s. 228.

O (Peygamber), (s.a.v.) insanları Allah'ın emrine davet etti. Ona tabi olanlar sarsılmayan ve kopulmayan bir ipe sarılmışlardır³⁰⁷.

وَلَمْ يُدَاوَهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ فَاقَ النَّبِينَ فِي خُلُقٍ وَفِي خُلُقٍ

Hem ahlakında hem yaratılışındaki, güzelliğinde bütün Peygamberleri geçmiştir. Ne ilimde ne de kerem ve cömertlikte kimse ona yetişememiştir.³⁰⁸

وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمَسٌ عَرَفًا مِنَ الْبَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّيمِ

Bütün bu peygamberler (a.s) ilim ve irfanlarını Resulullah (a.s.v.)'den almışlar onların aldıkları ilim denizden bir avuç ve yağmurdan bir yudum kadardır.

309

وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ مِنْ نُقْطَةِ الْعِلْمِ أَوْ مِنْ سَكْلَةِ الْحَكْمِ

Bütün bu Peygamberler (a.s) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda kendilerine belirlenen makamda durmaktadırlar. Onların makamı ilimden bir nokta ve hikmetten bir şekilden ibarettir.³¹⁰

فَهُوَ الَّذِي تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ

O peygamber ki, (s.a.v.) Allah (c.c.) hem zahiren hem batinen onu mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Ve daha sonra yaratılmışların yaratıcısı Allah, onu kendine sevgili kılmıştır.³¹¹

مُنَزَّرَةٌ عَنْ شَرِيكَ فِي مَحَاسِنِهِ فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمٍ

Güzelliklerinde onun benzeri yoktur. Ondaki, güzellik cevheri kimseyle paylaşılmamıştır. Kendisine has kılınmıştır.³¹²

دَغَّ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمْ وَأَخْكُمُ بِمَا شِئْتُمْ مَدْحًا فِيهِ وَاحْتِكَمُ

Hristiyanların peygamberlerini övmeye aşırıya gidip putlaştırdıkları gibi yapmayın onun dışında istediğiniz şekilde Hz. Muhammed'i (s.a.v.) övebilirsiniz.³¹³

فَإِنْ فَضَّلَ رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ حَدٌّ فَيُغْرَبُ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمٍ

³⁰⁷ el-Heytemi, a.g.e., s. 236.

³⁰⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 239.

³⁰⁹ el-Heytemi, a.g.e., s. 248.

³¹⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 255.

³¹¹ el-Heytemi, a.g.e., s. 260.

³¹² el-Heytemi, a.g.e., s. 262.

³¹³ el-Heytemi, a.g.e., s. 264.

*Hz. Muhammed'e (s.a.v.) verilen güzellikler sınırsızdır. Dolayısıyla onun güzelliklerini hiç kimse anlatarak bitiremez.*³¹⁴

لَوْ نَأَسَبْتُ قَدْرَهُ أَيَّامُهُ عِظْمًا   أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرَّمَمِ

*Eğer Onun ayetleri onun büyüklüğüne uygun olarak ortaya çıksaydılar, onun ismi vesile kılınarak dua edildiğinde ismi hatırı için çürümüş kemikler bile dirilecekti.*³¹⁵

كَأَنَّ الشَّمْسَ تَظْهَرُ لِلْعَيْنَيْنِ مِنْ بُعْدٍ   صَغِيرَةً وَتَكِلُ الطَّرْفَ مِنْ أَمَمٍ

*Onun hali güneşe benzer ki; uzaktan bakıldığında küçük görünür. Halbu ki yakınında olsa parlaklık ve güzelliğinden bakmaya göç yetiremesin.*³¹⁶

وَكَيْفَ يُدْرِكُ فِي الدُّنْيَا حَقِيقَتَهُ   قَوْمٌ نِيَامُ تَسْلُوا عَنْهُ بِالْحُلْمِ

*Gaflet uykusuna dalıp Onun hakkında bir rüya miktarı kadar bilgiyle yetinenler bu dünyada onun hakikatını ve güzelliklerini nasıl anlayabilirler.*³¹⁷

فَمَبْلُغُ الْعِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ   وَأَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمْ

*Onun güzellerinin sonu olmamakla beraber yinede O, bir beşerdir. Ayrıca O, Allah (c.c.) nun yarattıklarının en hayırlısıdır.*³¹⁸

لَا طِيبَ يَعْدِلُ تُرْبًا ضَمَّ أَعْظَمَهُ   طُوبَى لِمُنْتَشِقٍ مِنْهُ وَمُلْتَمِّمٍ

*Kıymet ve değeri bakımından Hz. Muhammed (s.a.v.) kabri şeriflerinin toprağına denk gelecek başka bir toprak yoktur. Ne mutlu o kişilerki onu koklayıp yüzlerine sürmüşler.*³¹⁹

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, bu beyitlerinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dünyada çektiği sıkıntılar, Allah (c.c.) katında ki, değeri ve diğer peygamberler (a.s) ve kaınattaki mahlûkata olan üstünlüğünü ifade etmektedir. İmam-ı Bûsîrî, onun gece ayakları şişene kadar ibadet eden bir Peygamber olduğunu ve ümmet olarak ona layık olacak derecede onun sünnetine ittiba edip uygulamadığını onun sünnetine karşı böyle bir davranışın zülüm gibi telakki edildiğini ifade etmektedir. Hz. Aişe (r.a) Hz.

³¹⁴ el-Heytemi, a.g.e., s. 270.

³¹⁵ el-Heytemi, a.g.e., s. 272.

³¹⁶ el-Heytemi, a.g.e., s. 281.

³¹⁷ el-Heytemi, a.g.e., s. 284.

³¹⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 286.

³¹⁹ el-Heytemi, a.g.e., s. 311.

Peygamber'in (s.a.v.) geceleri mübarek ayakları şişene kadar ibadet eder namaz kılardı. Bir defasında ey Allah'ın Resulü senin bütün geçmiş ve gelecek günahların af edilmişken kendini niye bu kadar yıpratıyorsun diye sorduğumda bana cevaben, şöyle buyurdular. (أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا) “Şükreden bir kul olmayayım mı”³²⁰ diye cevap verdiğini rivayet etmektedir.³²¹ İmam-ı Bûsîrî de bu hadise işaret etmektedir.

İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yokluk ve açlıktan karnına taş bağladığını aktarmaktadır. Çünkü İmam-ı Buhârî ve Müslim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hendek Savaşında açlıktan beline taş bağladığını rivayet etmektedirler.³²² Bu durum onun dünyaya önem vermediğinin bir işareti olduğu anlaşılmaktadır. Yoksa onun için yaratılan bu dünya eğer o isteseydi Allah'ın izniyle dağlar onun için altın olurdu demektedir. Halk arasında hadis diye şöhret bulan “sen olmasaydın ey Habîbım ben Âlemi yaratmazdım” ifadesi, yapılan araştırma sonucu hadis kaynaklarında böyle bir hadis olmadığı ancak bazı âlimlerin Ayet ve hadislerden dolaylı olarak böyle bir mana çıkardıklarını söylemişlerdir. Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) Cibrili Emin'e, “ya Cebrail! Bana dünyayı anlatır mısın” diye sorunca Cebrail (a.s) da ey Muhammed (s.a.v.) dünyanın helal'ı hesaptır, haramı da azaptır.³²³ Diye cevap verir.³²⁴ Ve onun dünya ve ahiret lideri olduğu başta insan ve cin, insanların da hem Arap hem Arap olmayan bütün insanların önderi ve seyyid'i olduğunu söylemektedir. Muhtemelen İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.)

(أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفِّعٍ)

“Ben, kıyamet gününde Âdemoğullarının önderi olacağım ve ilk diriltilen ve kendisine şefaathakkı verilen de ben olacağım” hadisi şerifine işaret etmektedir.³²⁵

Peygamberin diğer bir özelliği de maruf'u emredip münkerleri yasaklaması ve bu tebliğ görevinde ondan daha sadık ve dürüst biri olmadığını ifade etmektedir. İmam-ı Bûsîrî, burada iyiliğin emredilmesinin ve kötülüğün nehyedilmesi çok önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Allah (c.c.) Kur'an'ı Kerim'de Hz.

³²⁰ Buhari, *Kitabu Tefsir*, Bab, 1830; Müslim, *Kitabu Sifeti-l Kiyameti* 2820.

³²¹ Harputî, *a.g.e.*, s. 37.

³²² Aliyu'l-Kari, *a.g.e.*, s. 58.

³²³ Ebu Davud, *Kitabu-z Zühed*, b. 119.

³²⁴ el-Kastalani, *a.g.e.*, s. 138.

³²⁵ Sahihi Müslim, *Kitabül-Fedail*, h. 4223.

Peygamber'in (s.a.v.) ümmeti, bu görevi üstlendiği için çok hayırlı bir ümmet olduğunu vurgulamaktadır.³²⁶

Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güvenilirliği hem dost hem düşmanı tarafından doğruluğu kabul edilen bu peygamberin, Peygamberlikten önce de ona güvenilir anlamında "el-Emin" lakabı takılmıştır.

İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) insanlara bir ümit olduğunu ve insanların içine düştükleri dünyevî ve uhrevî sıkıntılarda onu şefaatinin vesile kılarak Allah'a sığındıklarını ve ona büyük şefaah hakkı verildiğini, bütün ümmetin bu şefaati umduğunu aktarmaktadır.

Peygamberimiz (s.a.v.) insanları Allah'ın dinine davet ederken ona tabi olanlar çok sağlam bir ipe sarılmışlar demesindeki, o sağlam ip Kur'an'ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisi şeriflerinde:

تَرَكَتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُمَا : كِتَابَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (*Ben size iki emanet bırakıyorum, siz onlara sarıldığınız sürece yolunuzu kaybetmezsiniz*) diye buyurmaktadır.

Şâir, hiçkimsenin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ne suretinde ne de siretinde yetişemediğini ve bu alanda bütün Peygamberleri geçtiğini, ifade etmektedir. Bütün Peygamberlerin ilim ve irfanlarını ondan aldıkları ve onların aldıkları ilim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilmine nisbeten denizden bir avuç miktarı kadar olduğu ve onların ihsan ve keremi de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) keremine karşı yağmurdan bir yudum kadar olduğunu ifade etmektedir.

Aynı zamanda bütün peygamberlere ilim ve hikmetten aşamayacakları bir sınır belirlendiğinin ve bu açıdan onların ilmi Peygamberimizin (s.a.v.) ilminin yanında bir nokta, hikmetleri onun yanında bir suretten ibarettir. Allah (c.c.) her yönden kemale eren Hz. Peygamber'i (s.a.v.) kendine resul ve habib olarak seçmiştir. Ona ikram edilen bu güzelliklerde benzerinin olmadığını ve (*وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ*) "Muhakkak sen en yüce bir ahlak üzerindesin"³²⁷ hitabına mazhar olmuştur. İmam-ı Bûsîrî buraya kadar Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hep ihsan ve ikramından bahsedince

³²⁶ Ali İmran 3/110.

³²⁷ Kalem Süresi 68/4.

aşırıya gidip peygamberlerini ilahlaştıran Hıristiyanların yanlışına girmemek adına saydığı bu vasıflardan hemen sonra şöyle devam etmektedir; Hz. Peygamber'i (s.a.v.) istediğin kadar övebilirsin ama unutmayinki, o da Allah'ın yaratmış olduğu bir mahlûk' u dur. Yani onun mahlûk olma vasfını unutmamak şartıyla istediğiniz kadar övebilirsiniz ancak övmekle de onun güzel vasıflarını bitiremezsiniz. Çünkü onun kadr ve kıymeti konuşmak ve yazmakla bitirilmesi mümkün değildir. Eğer onun büyüklüğüne uygun bir şekilde onun mucizeleri ortaya çıksaydı adı vesile kılınarak dua edildiğinde çürümüş kemikler bile dirilecekti. Diğer yandan onun güneş gibi olduğunu, uzaktan bakıldığında küçük görünse de yakınında kimsenin bakamadığı kadar parlak ve nurlu bir şekilde görüldüğüne işaret etmektedir. Güneşe benzetilmesinin diğer bir yönü de onun getirmiş olduğu din'in evrenselliğine işaret etmektedir. Yani güneş uzak ve görünürde küçük olsa da dünyadaki bütün varlıklar onun ısı ve enerjisinden istifade etmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.) de görünürde bir beşer olsa da ama hakikatte normal bir beşer olmadığı belki bütün kaınat için bir rahmet ve bereket olduğu anlaşılmaktadır. Ancak onun bu hakikatını gaflet uykusuna dalıp bir rüya kadar bilgiyle yetinenler için bunun hiçbir zaman mümkün olmadığını da ifade etmektedir. Buraya kadar Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzelliklerinden bahseden şâir, daha önceki ümmetlerde peygamberlerini övmekte aşırıya gidip onlara tanrı vasfını vermek gibi yaşanmış bazı yanlış ve sıkıntılı bir daha tekrarlanmaması için şöyle bir uyarıyla devam etmektedir. Netice itibarıyla Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir beşerdir. Onun bu vasfını unutup Hıristiyanların Hz. İsa'ya (a.s) Yahudilerin de Üzeyr'e (a.s) "Allah'ın oğludur" deyip şirk koştukları gibi yapmayın. Diye uyarmaktadır.

Hz. peygamber (s.a.v.) güzellikte çiçek, iffet ve şerefte ay, kerem ve cömertlikte deniz, himmet ve gayretinde zaman, heybet ve celalinde bir ordu komutanı ve bulunduğu toplumda bir lider ve önder gibi olup her konu ve alanda olağanüstü yeteneklerle yaratılmış olduğunu ifade etmektedir. Ve son olarak İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamberin kabri şeriflerinin önemini vurgulamak ve teşvik etmek için şöyle demektedir; Onun kabri şeriflerinin toprağında ki, o güzel kokuya hiçbir güzel koku yetişemez. Ne mutlu o kişilere ki, o mübarek toprağı koklayıp yüzüne sürmüştür.

Bûsîrî c)

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَا الظَّلَامَ   إِلَيَّ أَنْ اشْتَكَيْتَ قَدَمَاهُ الضَّرَّ مِنْ أَلَمِ

İmam-ı Bûsîrî, burada harfî cerden (الي) yı kullanarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ibadet süresini sanki ayakların şişmesine bağlamıştır. Bu durum şâir için bir kusur teşkil etmektedir. Kasîdetü'l-bürdeyi şerh eden bazı şarihler, burada gayet manası değil maiyet manası kast edilmiş demek suretiyle bu eksiyi gidermek istemişler. Ancak bu durumda da mana bakımından bir sıkıntı ortaya çıkmaktadır. O da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gücünden fazla bir ibadetle mükellef kılındığı manasını itham etmektedir.

{أحيا} fiilinde “İstiare’i Musaraha’i tebeyye” bulunmaktadır. Çünkü burada aydınlık ihyaya benzetilmiştir. {الظلام} kelimesinde de “İstiare’i Mekniyye” bulunmaktadır. Burada karanlık ölüğe benzetilmiştir. {وراودته الجبال} burada “Mecazı Mürsel” vardır diyenler olmuştur. Çünkü burada insanlara özgü bir durum cansız olan dağ’a nisbet edilmiştir. Bazı şâirler bunun bir hakikat olduğu ve Allah’ın izniyle dağın dile gelip bir mucize olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) ile konuştuğunu söylemişlerdir.

{الشم} ile {الشم} kelimeleri arasında “Nakıs Cinaz” Sanatı Bulunmaktadır. {تقلين} {فرقين} ve {كونين} kelimeleri arasında “Tar’si Sanatı” bulunmaktadır. (غرفا من البحر أو رشفًا من الدير) mısrasında bulunan {البحر} ve {الدير} kelimelerinde “İstiare’i Musarraha” bulunmaktadır. Çünkü burada Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ilmi denize, hilmi de yağmura benzetilmiştir.

Şevkî a)

عَلَفْتُ مِنْ مَدْحِهِ حَبْلًا أَعَزَّ بِهِ   فِي يَوْمٍ لَا عِزَّ بِالْأَنْسَابِ وَاللُّحْمِ

*Ben onun mehdinden bir ipe tutunup onunla izzet ve şerefi umuyorum öyle bir günde ki: o gün hiç kimse nesebi ve kabilesiyle övünemeyecektir.*³²⁸

يُزْرِي قَرِيضِي زُهَيْرًا جِينًا أَمْدَحُهُ   وَلَا يُقَاسُ إِلَيَّ جُودِي لَدَى هَرَمِ

Yani benim Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan övgülerim ve şiirim, Züheyri küçük düşürüyor. Çünkü benim kazancım onun Herem adındaki şahıstan kazandığı

³²⁸ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۴.

ödüllere kıyaslanamaz.³²⁹ Çünkü Ben şiirlerime karşı Hz. Peygamber (s.a.v.) den sefaat beklerken o ise Herem'den dünyalık bazı hediyelerle yetinmiştir.

مُحَمَّدٌ صَفْوَةُ الْبَارِي وَرَحْمَتُهُ
وَبُعِيَةُ اللَّهِ مِنْ خَلْقٍ وَمِنْ نَسَمٍ

*Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın yarattıklarının özü ve rahmetidir. Başka bir ifadeyle O, Allah'ın (c.c.) genelde bütün mahlûkat özelde de insanlardan seçmesini dilediği en önemli matlubudur.*³³⁰

وَصَاحِبُ الْحَوْضِ يَوْمَ الرُّسُلِ سَائِلَةٌ
مَتِي الْوُرُودُ وَجِبْرِيلُ الْأَمِينُ ظَمِي

*Ve Muhammed (s.a.v.) Kevser havuzunun sahibidir. Öğle bir günde ki: Diğer Peygamberler (a.s) Cibril'i Emin susamıştır. Havuzdan su içme zamanı gelmedi mi diye sorup dururlar.*³³¹

سَنَاوَهُ وَسَنَاؤُ الشَّمْسِ طَالِعَةٌ
فَالْجُرْمُ فِي فَلَكٍ وَالضَّوْءُ فِي عِلْمٍ

Hem Onu hem de Güneşin aydınlığı doğmuştur. Ancak görünen güneş bir cisim iken asıl aydınlık ve ilim yeryüzündeki âlimde (Peygamber'de)dir.

نُمُوا إِلَيْهِ فَزَادُوا فِي الْوَرَى شَرَفًا
وَرُبَّ أَصْلِ لِقْزَعٍ فِي الْفَخَّارِ نُمِي

*Ecdatları ona nisbet edildikleri için kıymet ve değerleri yükseldi. Tarih boyunca evlatlarıyla iftihar eden nice babalar bulunmaktadır.*³³²

لَقَبْتُمُوهُ أَمِينَ الْقَوْمِ فِي صَغَرٍ
وَمَا الْأَمِينُ عَلَى قَوْلٍ بِمُتَّهِمٍ

*Daha küçük yaşlarda iken siz onu Muhammedü'l-Emin diye isimlendirip güvenilirliğine kanaat getirdiğiniz, güvenilir bir zat, hiçbir zaman sözünde ittihat edilmez.*³³³

فَاقَ الْبُدُورَ وَفَاقَ الْأَنْبِيَاءَ فَكَمْ
بِالْخُلُقِ وَالْخُلُقِ مِنْ حُسْنٍ وَمِنْ عِظَمٍ

*Hem yaratılışındaki, güzelliğinde hem de ahlakındaki, üstünlüğünde, göklerde parlayan ay ve yıldızları ve ondan önce gönderilmiş peygamberlere üstünlük sağlayıp onları geride bırakmıştır.*³³⁴

³²⁹ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۴.

³³⁰ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۵.

³³¹ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۵.

³³² Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۶.

³³³ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۰۶.

³³⁴ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۱۰.

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber’i (s.a.v.) kasîdeleriyle överek onun şefaatinı umduğunu ve kendisinin de kıyamet gününde bu şerefe nail olduğu için övüneceğini ve o günde nesep ve soy ile övünmenin kimseye bir fayda sağlamayacağını ve tek övünme kaynağı onu sünnetine tabi olmakta olduğunu söylemektedir. Ve şiirleriyle Hz. Peygamber’i (s.a.v.) övdüğü için, hediyeler karşılığında Herem’i öven Züheyr den daha çok şanslı olduğunu ifade etmektedir. Yani Züheyr şiirlerini bu dünyadaki, geçici menfaatler karşılığında söylerken ben ise şiirlerime karşı Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şefaatinı umuyorum demek istemektedir.

Muhammed Mustafa (s.a.v.) Allah’ın yaratmış olduğu yaratılmışların özü ve Allah (c.c.) nun rahmeti olduğunu ifade eder.

Şâir, burada Kur’ân-ı Keride ki: (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) “*Resûlüm Biz seni âlemlere ancak bir rahmaet olarak gönderdik*”³³⁵ ayetine işaret etmektedir. Ve onun Allah (c.c.) için, genelde bütün varlık ve özelde de insanların yaratılışındaki, asıl gaye olduğunu beyan etmektedir. Ve onun Kevser havuzu’nun sahibi olduğu bu münasebetle kıyamet gününde Peygamberler (a.s), “Cebail (a.s) susamıştır havuzdan su içme zamanı gelmedi mi?” diye soracaklarını ifade etmektedir. Burada Cebail’in susamasından maksat mahşerdeki insanlar için su istediği için sanki kendisi içecekmiş gibi ifade edilmiştir çünkü melekler yaratılışları itibariyle yemez ve içmezler. Onun güneş gibi nurunun parladığını ancak güneşin bir cisim olduğu onun nuru ise Allah’ın ona lütfettiği ilim ve irfandan ibaret olduğunu ifade etmektedir.

Onun ecdatlarının ulaşmış olduğu yüksek makamlar ve nail olukları büyük mertebelere yıldızlar yetişememiştir. Ecdatları onun gibi bir evlada nisbetle âlemde şeref ve değer zirvesine ulaşmışlardır. Az da olsa bazı babalar evlatlarıyla iftihar edip değer kazanmışlardır. Burada ifade edilmek istenen onun Hz. Peygamber’in (s.a.v.) pak ve temiz ana ve babalardan dünyaya geldiği ve onun gelişinden sonra değerlerine değer kattıklarını açıklamaktır.

Ahmet Şevkî, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) dönemindeki, insanlara hitaben şöyle devam etmektedir; Ey cahil ve gafil insanlar, size hidayet yolunu gösterip İslam gibi

³³⁵ Enbiya Süresi 21/107.

üstün bir dine davet eden bir davetçiye karşı nasıl böyle davranırsınız. O sadık ve âlim olan birinin karşısında cahil bir şekilde nasıl davranılabilir. Yani bu kadar açık ve net mesajlarla gelen ve sizler bu mesajların bir beşer mahsulü olmadığını bildiğiniz halde size ne olmuşki, cahiller gibi inat ediyorsunuz. Sizin yanında doğup büyüyen ve henüz küçük yaşlarda iken bulunduğu toplumda doğruluğu ve güvenilirliği isbât edilip ona el-Emin lakabı verilen böyle bir zatı hangi gerekçe ve delil ile inkâr edip bilmezlikten geliyorsunuz. Doğduğu günden kırk yaşına kadar hiç yalan konuştuğuna şahit olmadığınız böyle bir şahsiyete ne oldu da bir anda ona yakışmayan lakaplar takmaya başladınız. Hal buki böyle birinin hiçbir sözü inkâr edilmez. Bu zat, Allah'ın ona ihsan ettiği güzel yaratılışı ve üstün ahlakıyla gökteki yıldızları ve ondan önce gelen Peygamberleri (a.s) bile geride bırakmıştır.

Şevkî c)

(أصل) ile (سنم) kelimeleri arasında “Nakıs Cinas” Sanatı bulunmaktadır. (اصل) ile { فرع } kelimeleri arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır. { نمو } ile { نمي } kelimeleri arasında “Nakıs Cinas” sanatı bulunmaktadır.

Ahmet Şevkî, belîğ bir şekilde değişik sanatlar kullanarak meramını ifade etmiştir. { وجبريل الأمين ظمي } cümlesinde şâir “Kinayet Sanatını” kullanmış çünkü burada Cebrail (a.s) in susamasından maksat mahşer meydanında toplanan insanlar olduğu ancak onların şiddetli susamlarına şahit olan Cebrail'de (a.s) sanki, kendini susuz hissetmiştir.

k) İmam-ı Bûsîrî, burada önce kendi nefesine öz eleştiride bulunarak konuya başlamıştır. Kendisinin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine tabi olmakta geri kalıp gevşek davranmakla sanki onun getirdiği sünnete hakaret etmiş olduğunu ifade ederek üzüntüsünü dile getirmektedir. Kendisi onca günaha rağmen çok rahat davranıyorken Hz. Peygamber'in (s.a.v.) günahsız olduğu halde ne tür meşakatlere katlandığını geceleri çok ibadet yapmaktan ayakları şiştiğini ifade etmektedir. Eğer Allah Resulü (s.a.v.) isteseydi Allah (c.c.) dağları onun için altına çevirebilirdi ancak O, dünyayı değil ahireti tercih ederek nefsin isteklerine set çekmiştir. Eğer o, olmasaydı dünya vucuda gelmezdi diyen İmam-ı Bûsîrî, dünyanın onun hizmetinde olduğu dolayısıyla dünyaya meyletmesi durumunda bir padişahın kendi hizmetkârlarından yardım dilemesi gibi bir duruma düşeceğini ifade etmektedir. Onun hem yaratılış hem de ahlak bakımından mükemmel olup güzelliğin zirvesine

çıkıldığını, güzelliklerinde onun ortağı olmadığını ifade ederek güzelliğin ona has bir vasıf olduğunu söylemiştir. Buraya kadar Hz. Peygamber'in, (s.a.v.) zahîrî ve batînî güzelliklerini anlatan İmam-ı Bûsîrî, bu konuda aşırıya gitmemek gerektiğini ve bütün bu vasıflarla beraber Hz. Peygamber'in (s.a.v.) aynı zamanda bir beşer olduğunu unutmamak gerektiğini ifade etmektedir. Hıristiyanların peygamberlerini ilah edindikleri gibi yapmamaları gerektiğini onun dışında istedikleri şekilde onu övebileceklerini vurgulamaktadır. Onun beşer olduğunu ifade ettikten sonra vasıflarını saymaya devam eden şâir, onun yaratılmışların içinde en hayırlı ve üstün olduğunu ve onun güzellikleri dil ile ifade edilemeyecek ve yazı ile bitirilemeyecek kadar sınırsız olduğunu ifade etmektedir. Eğer onun şanına yakışır şekilde mucizeleri tecelli etseydi onun mübarek ismi şerifleri vesile kılınarak dua edildiğinde çürümüş kemikler bile dirilecekti diye ifade etmektedir. Onun ümmetine olan düşkünlüğünden dolayı güçlerinin yetemeyeceği bir şeyle onları yükümlü kılmadığını açıklamaktadır.

İmam-ı Bûsîrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vasıflarını sayıklarken değişik benzetmelerde bulunmuştur. Bazen onu gül ve çiçeklere, bazen gökteki yıldızlara, bazen deniz'e bazen de zaman'a benzetmiştir. Son olarak İmam-ı Bûsîrî, onun kabri şeriflerinin ziyaret edilmesinin önemine dikkat çekerek o mekânların miskü anber gibi olduğunu vurgulamıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) övgülerinden bahseden İmam-ı Bûsîrî, yukarıda ifade edildiği şekilde onu tasvir ederken, Ahmet Şevkî ise bu alanda şiirleriyle Hz. Peygamber (s.a.v.) den bahsederken, kendisinin Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övme şerefine nail olmaktan dolayı çok şanslı ve bahtiyar olduğunu söylemektedir. Kendi durumunun başkalarını öven şâirlerin durumu gibi olmadığını söyleyen şâir, kendisinin şiirleriyle Hz. Peygamber (s.a.v.) den şefaata umduğunu diğer şâirlerin ise şiirlerine karşı dünyalık bazı hediyelerle yetindiğini ifade etmektedir. Şâir, hiçbir soy ve sop'un fayda vermediği kıyamet gününde kendisinin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şefaatine tutunduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kıyamet gününde Kevser havuzunun başında olduğunu O, izin vermediği sürece kimsenin havuzdan su içemeyeceğini, insanların mahşer meydanında beklemesinden çektikleri zorluklara dayanamayan Cebrail (a.s) sanki kendisi de susamış bir şekilde havuzdan su içme zamanı gelmedi mi diye sormaktadır.

Görüldüğü üzere, buraya kadar yapılan açıklamalarda iki şâir'in Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tasvir etmelerinde pek çok ortak noktalar bulunmamaktadır. Bu alandaki ortak noktaları aşağıda karşılaştırılacaktır.

İmam-ı Bûsîrî,

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ   وَالْفَرْقَيْنِ مِنْ عَرَبٍ وَمِنْ عَجَمٍ

Yani Muhammed (s.a.v.), dünya ve ahiretteki, bütün mahlûkatın, insan ve cinlerin, Arap ve Arap olmayanın lideri ve önderidir. Demek suretiyle Hz. Peygamber (s.a.v.) in bütün kâinatın özü olduğunu ve bütün mahlûkat ile alakadar olduğunun ifade ederken, Ahmet Şevkî de:

مُحَمَّدٌ صَفْوَةُ الْبَارِي وَرَحْمَتُهُ   وَبُغْيَةُ اللَّهِ مِنْ خُلُقٍ وَمِنْ نَسَمٍ

Yani Muhammed (s.a.v.) Allah'ın yaratmış olduğu mahlûkatın özü ve rahmetidir. Aynı zamanda bütün insan ve varlıklardan dilediği şeydir. Görüldüğü üzere Ahmet Şevkî'nin ifadesinden de anlaşılın Hz. Peygamber'in (s.a.v.) derecesinin bütün mahlûkatın üstünde olduğu anlaşılmaktadır.

Bûsîrî, söylediği beyitte kelime tekrarı yapmışken Şevkî daha az kelimelerle aynı meramı ifade etmiştir. Çünkü Bûsîrî, (سيد الكونين) deyince dünya ve ahrette ne varsa altına girmektedir. Bundan sonra insan ve cin diye bir tekrar yapmış ve insandan bütün insanlar anlaşıldığı halde ondan sonra Arap ve Arap olmayan ifadesiyle bir tekrar daha yapmıştır.

İmam-ı Bûsîrî,

نَبِيَّنَا الْأَمْرُ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ   أَبْرُ فِي قَوْلٍ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمٌ

Yani, iyiliği emir ve kötülükte alıkoyan Peygamberimiz (s.a.v.) den daha sadık ve dürüst kimse olmadığını ifade ederek onun getirip tebliğ ettiği İslam dini hakkında kimsenin onu zan altında bırakmaya hakkı olmadığını çünkü “evet” veya “hayır” deme sözlerinde onun gibi dürüst kimse olmadığını ifade etmektedir.

Ahmet Şevkî de,

لَقَبْنُمُوهُ أَمِينَ الْقَوْمِ فِي صِغَرٍ   وَمَا الْأَمِينُ عَلَى قَوْلٍ بِمَنْهُمْ

Yani siz onu, henüz küçük yaşlarda iken toplumun en güvenilir kişisi anlamında “Eminu-l Kavmi” diye tanıyıp isimlendirdiniz. Durum bu iken, toplumun

en güvenilir kişisi söylediği sözü hakkında ittiham edilerek zan altında bırakılır mı? Şeklinde ona iman etmeyenlere sitemde bulunmaktadır. Ahmet Şevkî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirip tebliğ ettiği din konusunda ona inanmayıp yalanla ittiham eden müşriklere, siz onu tanıyıp yalan konuşmayacağını bildiğiniz halde niye ona iman etmediniz demektedir. Görüldüğü üzere, burada iki şâir de aynı şeyi açıklamışlardır. Ancak burada İmam-ı Bûsîrî, Müslümanları muhatap alıp onların bildiği bir şeyi onlara hatırlatırken, Ahmet Şevkî ise ona inanmayan müşrikleri muhatap almıştır.

İmam-ı Bûsîrî,

دَعَا إِلَيَّ اللَّهُ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مُنْفِصِمٍ

O (Hz. Peygamber sav.), Allah'ın dinine davet etti. Ona tabi olanlar kopulamayacak ve sarsılmayacak sağlam bir ipe tutunmuşlar demek suretiyle İslam dinine girenlerin sağlam bir kaleye sığındıklarını ve onlar için bir pişmanlık olmayacağını ifade ederken,

Ahmet Şevkî de,

عَلَفْتُ مِنْ مَدْحِهِ حَبْلًا أَعَزَّ بِهِ فِي يَوْمٍ لَا عِزَّ بِالْأَنْسَابِ وَاللُّحْمِ

Ona olan medihlerim beni ona bir ip gibi bağlamış olup bu sayede ne kabile ne de soyun fayda vermediği bir günde bu ipe sarılacağım ifadesiyle ortak bir noktaya işaret etmiştir. Yani Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirmiş olduğu dine severek tabi olup ona olan sevgimi de şiirlerimle ifade etmek suretiyle sarsılmayan bir dayanağa dayandığımı ifade etmektedir. Görüldüğü üzere her iki şâir de İslam dinine vurgu yapıp ona tabi olanların ne denli bir karlı ticaret içinde olduklarını ifade etmektedirler. Ancak burada İmam-ı Bûsîrî, daha genel bir kitleyi örnek vermişken, Ahmet Şevkî ise, kendini örnek vererek bu noktaya işaret etmiştir.

İmam-ı Bûsîrî,

فَاقَ النُّبُورَ وَفَاقَ الْأَنْبِيَاءَ فَكَمْ
وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمَسٌ
وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ
بِالْخُلُقِ وَالْخُلُقِ مِنْ حُسْنٍ وَمِنْ عِظَمِ
عَزْفًا مِنَ الْبَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّيمِ
مِنْ نُفْطَةِ الْعِلْمِ أَوْ مِنْ سَكَلَةِ الْحَكْمِ

وَكُلُّ أَيِّ أْتَى الرُّسُلَ الْكِرَامُ بِهَا   فَأَيُّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمْ

Bu dört beyitle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün Peygamberlerden (a.s) hem yaratılış hem de ahlakı bakımından üstün olduğunu, ilim ve kerem de hiç kimsenin ona yetişemediğini, bütün peygamberlerin (a.s) onun deniz gibi olan ilminden bir avuç ve yağmur gibi olan hikmetinden bir yudum aldıklarını ifade etmektedir. Kendilerine tayin edilen sınırı aşamayıp oldukları yerde beklediklerini söylemektedir. Ayrıca bütün peygamberlerin (a.s) getirdikleri mucizeler, onun nurundan onlara ulaştığını ifade etmektedir.

Aynen bu şekilde Ahmet Şevkî de:

نُمُوا إِلَيْهِ فَزَادُوا فِي الْوَرَى شَرَفًا   وَرُبَّ أَصْلٍ لَفَزَعٍ فِي الْفَخَّارِ نُمِي

Onun (Hz. Peygamber sav), ecdatları ve diğer peygamberler (a.s) ona olan bağlantıları münasebetiyle değerleri arttığını ve yüce makamlara kavuştuklarını ifade etmektedir. Genel olarak evlatlar babalarıyla övünürken, burada olduğu gibi bazen de Babalar evlatlarıyla övünmektedir. Yani onun ecdatları böyle bir evlatları olduğu için, peygamberler de onunla aynı davayı paylaştıkları için iftihar edip yüksek makamlara ulaştıklarını söylemektedir. Görüldüğü üzere İmam-ı Bûsîrî, bu konuyu daha detaylı ve geniş bir şekilde ifade etmişken, Ahmet Şevkî, daha kısa ve öz ifadelerle aynı meramı ifade etmiştir. Bu durum Ahmet Şevkî'nin üstün kabiliyetine işaret etmektedir.

2.7.Peygamber'in (s.a.v.) Doğruluğu

Bûsîrî a)

تَبَارَكَ اللَّهُ مَا وَحِيٍّ بِمُكْتَسَبٍ   وَلَا نَبِيٍّ عَلَيَّ غَيْبٍ بِمُنْتَهَمٍ

Allah (c.c.) bütün noksanlıklardan pak ve münezzehtir. Allah'ın göndermiş olduğu vahiy ve Peygamberlik çalışarak elde edilecek bir şey olmayıp tamamen Allah (c.c.) nun vergisidir. Hiçbir Peygamber (a.s) getirmiş olduğu gaybi haberler hakkında ittiham edilemez.³³⁶

نَبِيْنَا الْأَمْرُ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ   أَبْرُ فِي قَوْلٍ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمُ

³³⁶ el-Heytemi, a.g.e., s. 424.

*O, iyiliği emir ve kötülüklerden alıkoyan Peygamberimiz'dir. "Evet" veya "hayır" dediğinde bu sözlerde ondan daha doğru ve daha sadık kimse yoktur.*³³⁷

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Allah (c.c.) kâfirler ve müşriklerin ona, nisbet ettikleri bütün eksik ve noksan vasıflardan uzak olduğu ve onun yarattıklarına benzemediğini ifade ettikten sonra Peygamberlik vazifesinin de tamamen onun dileğine bağlı olduğunu hiç kimsenin çalışarak kazanacağı bir görev olmadığını ifade ederek felsefecilerin bu yöndeki iddialarını çürütmektedir.³³⁸ Şâir bu ifadesiyle Kur'ân'ı Kerimdeki, (اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ) "Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir"³³⁹ ayetine işaret etmektedir. Dolayısıyla hiçbir Peygamber (a.s) getirmiş olduğu vahiy konusunda yalanla ittiham edilemeyeceğini ifade etmektedir.

İmam-ı Bûsîrî, Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'ın izniyle iyiliği emir ve kötülükten alıkoyduğunu ve bu onun tebliğ vazifesini yerine getirmede en önemli görevi olduğunu söyledikten sonra ondan daha doğru ve dürüst kimsenin olmadığını ifade etmektedir. "Evet" veya "hayır" demede yani emir ve nehiyde son derece Sadık olduğunu beyan etmektedir.

Bûsîrî c) (نعم) ile لا ve الأمر ile الناهي arasında "Tibak Sanatı" bulunmaktadır. İmam-ı Bûsîrî, burada çok ince bir üslup kullanmıştır. Çünkü önce Allah (c.c.) nun pak ve münezzeh olduğunu sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğruluğuna işaret ettikten sonra Rabbul Âleminden Resuli Eminine kelen bir vahye kulak verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Şevkî a)

إِنْ قُلْتَ فِي الْأَمْرِ لَا أَوْ قُلْتَ فِيهِ نَعَمْ   ۞ فَخَيْرَهُ اللَّهُ فِي لَا مِنْكَ أَوْ نَعَمْ

*Eğer sen bir konu hakkında "hayır" veya "evet" dediğinde Allah (c.c.) nun tercihi de senden sadır olan o, "hayır" veya "evet" dediğinden yana olacaktır. Yani Allah (c.c.) sevmediği bir şey senden sadır olmamıştır.*³⁴⁰

Şevkî b)

³³⁷ el-Heytemi, a.g.e., s. 226.

³³⁸ el-Bacuri, a.g.e., s. 80.

³³⁹ Enam Süresi 6/134.

³⁴⁰ Fethi Osman, a.g.e., s. ۲۲۱.

Şâir, burada Allah (c.c.) nun Hz. Peygamber'e (s.a.v.) çizmiş olduğu çerçevenin dışına çıkmadığını dolayısıyla O, ne söylerse Allah'ın emrine uygun olacağı için Allah (c.c.) da onu kabul ettiğini ve bu durumun Peygamberimiz (s.a.v.) in mübarek ağzından hep doğru olan şeylerin çıktığını ifade etmektedir.

Şevkî c)

Burada(لا) ile (نعم) arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır. (نعم) emri bi'l-marufu ilgili olup (لا) da nehyü ani'l-münkeri den ibarettir.

k) Görüldüğü üzere burada her iki şâir de aynı konuyu birbirine çok yakın üslup ve ifadelerle beyan etmişlerdir. İkisi de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğruluğuna ve onun, kendi hava ve hevesine göre değil, Allah (c.c.) nun iradesine uygun olarak konuşup tebliğ de bulunduğunu dini tebliğ etmede onun gibi doğru ve dürüst kimsenin bulunmadığını ifade etmektedirler. Ancak İmam-ı Bûsîrî, burada ifade ettiğimiz ortak beyandan önce bir mukaddime yaparak Allah (c.c.) nun her türlü eksiklerden pak ve mukaddes olduğunu ve peygamberliğin de çalışarak kazanılacak bir şey olmadığını söylemektedir.

Burada İmam-ı Bûsîrî'nin üslubu daha etkili olmuştur. Çünkü önemli meseleler de bir hazırlık yapıldıktan sonra konuya geçmek daha kalıcı ve etkili olmaktadır.

2.8.Peygamber'e (s.a.v.) Bazı Menkîbeleri

Bûsîrî a)

كَالزُّهْرِ فِي تَرْفٍ وَالْبَدْرِ فِي شَرَفٍ وَالْبَحْرِ فِي كَرَمٍ وَالذَّهْرِ فِي هِمَمٍ

*O, yumuşaklıkta Çiçek gibidir, iffette Gökteki Ay gibidir, cömertlik ve kerem bakımından Deniz gibidir ve himmet ve gayretlerinde zaman gibidir.*³⁴¹

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fiziki yapısının çok güzel ve nazik olduğunu mübarek bedeni'nin gül ve çiçekler gibi yumuşak olduğunu, insanların onun bu güzelliğine hayran kaldığını ifade etmektedir. Enes b. Malik (r.a) nun benim elim, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mübarek bedeninden daha yumuşak bir

³⁴¹ el-Heytemi, a.g.e., s. 298.

ipek ve dibaca değmemiştir demesi şâirin iddiasını doğrulamaktadır.³⁴² Peygamberimizin (s.a.v.) iffet ve şeref bakımından gökteki ay gibi olduğunu kimsenin gökte ki, bir cisme leke süremediği gibi ona da hiçkimse bir eksiklik iddiasında bulunamayacağını ifade etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) cömertlik ve keremde deniz gibi olduğu ve hiçbir zaman ondan istenilen bir şey için yok demediği rivayet edilmektedir.³⁴³ Hüneyn savaşında Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine bir vadi dolusu küçükbaş hayvan verdiği bir adamın kavmine dönünce “*Ey kavmim! Gidin Müslüman olun, çünkü Muhammed (s.a.v.) fakirlikten korkmayan kişilerin yaptığı cömertlikte bulunuyor*”³⁴⁴ demesi İmam-ı Bûsîrîyi desteklemektedir. Hz. Hassan b. Sabit onun cömertliğini şöyle dile getirmektedir.

لَهُ رَاحَةٌ لَوْ أَنَّ مَعْشَرَ جُودِهَا   عَلَيَّ الْبَيْرُ كَانَ الْبَيْرُ أُنْدَى مِنَ الْبَحْرِ

*Yani onun bir eli var ki, eğer onun cömertliğinin ondan biri yeryüzünde olsa yeryüzü denizden daha zengin ve daha verimli olacaktı diye ifade etmektedir.*³⁴⁵

Ve son olarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) himmet ve gayretlerinin zaman kadar etkili olduğunu söylemektedir. Yani bütün zamanların gayretleri bir araya gelse de onu himmetine yetişemeyeceğini söylemektedir. Bu alanda da Hz. Hassan b. Sabit şöyle demektedir.

لَهُ هِمَمٌ لَا مُنْتَهَى لِكِبَارِهَا   وَهَمَّتْهُ الصُّغْرَى أَجْلٌ مِنَ الدَّهْرِ

*Yani onun çok himmetleri olup büyük himmetinin bir sınırı yoktur. Onun en küçük bir himmeti zamana sığmayacak kadar büyüktür.*³⁴⁶

Bûsîrî c)

İmam-ı Bûsîrî, burada vechi şebahi hazf ederek çok veciz bir şekilde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu vasıflarına işaret etmiştir. Ayrıca,

{ والدهر والبحر والبدر كالزهر } kelimeleri arasında “Tar’si Sanatı” bulunmaktadır. Aynı şekilde { كرم شرف ترف } ve { همم } kelimeleri arasında da “Tar’si Sanatı” bulunmaktadır.

Şevkî a)

³⁴² Buhari, *Kitabü'l-Menakıb*, Bab, 20; Müslim Kitabü'l-Fedail, h. 2330.

³⁴³ İbnu'l-Hacer, *a.g.e.*, s. 298.

³⁴⁴ Müslim, *Kitabü'l-Fedail*, h. 2332.

³⁴⁵ İbnu'l-Hacer, *a.g.e.*, s. 302.

³⁴⁶ İbnu'l-Hacer, *a.g.e.*, s. 301.

الْبَدْرُ دُونَكَ فِي حُسْنٍ وَفِي شَرَفٍ وَالْبَحْرُ دُونَكَ فِي خَيْرٍ وَفِي كَرَمٍ

*Güzellik ve şerefte Ay, sana yetişememiştir. Hayırlı işler ve keremde de deniz sana yetişememiştir.*³⁴⁷

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzellik ve iffette öyle bir mertebeye ulaştığını, gökteki Ay bile o mertebeye ulaşmaktan aciz kaldığını yani gökteki aydan da temiz olduğunu hiç kimsenin onu en küçük bir kusur ile de olsa eleştiremeyeceğini ifade etmektedir. Hayır, ve cömertlikte denizleri bile geride bıraktığını söylemektedir.

Şevkî c)

Burada şâir sadece bir mukayese yapıp onun dışında bir belâgat sanatı kullanmamıştır.

k) Görüldüğü üzere her iki şâir de birbirine yakın ifadelerle Peygamber'in (s.a.v.) güzelliklerine işaret etmişlerdir. Ancak İmam-ı Bûsîrî, onu, dört şeye benzetmiş iken Ahmet Şevkî ise, onu iki şey ile karşılaştırmıştır. Her ikisi de az bir ifadeyle çok manaya işaret etme kabiliyetlerini ortaya koymuşlardır. Bûsîrî, vehi's-şebehi beyan etmemek suretiyle daha çok teşbihi mücmel yapmışken Şevkî ise edatı teşbihi hazf ederek teşbihi belîğ yapmıştır.

2.8.1. Peygamber'in (s.a.v.) Cesareti

Bûsîrî a)

كَأَنَّهُ وَهُوَ فَرْدٌ فِي جَلَالَتِهِ فِي عَسْكَرٍ حِينَ تَلَقَّاهُ وَفِي حَسَمٍ

*Yani onun celal ve heybeti o kadar etkilidir ki, onu yalnız başına bile gördüğünde, sanki ordusunun başındaki heybetli bir komutan ve hizmetçileri arasında bir önderdir.*³⁴⁸

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) heybeti ve cesaretinden bahsetmektedir. Onun öyle bir heybeti celal ve azameti varki: Onun ilk gören kişi sanki büyük bir ordunun başındaki, bir komutan ile karşılaşmıştır gibi kendisini bir korku ve heyecan kaplar. Ya da onu görenler, hizmetçileri arasında büyük bir

³⁴⁷ Fethi Osman, a.g.e., s. 218.

³⁴⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 305.

lidermiş gibi ihtişamlı olarak onlara görünür. Bir defasında Medine dışından gelen biri Hz. Peygamber'in (s.a.v.), görünce titremeye başlar bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) ona şöyle der. “Sana ne oluyor böyle endişe edip titriyorsun ben bir kral değil ancak kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum” hem tevazusunu dile getirir hem de adamı teselli eder. Hz. Ali (r.a), Hz. Peygamber'i (s.a.v.) ilk gören kişi ondan korkardı ama onu tanıdıktan sonra sevmeye başladılar demektir.

Bûsîrî c)

Burada belagat yönüne dair bir kural bulunmamaktadır.

Şevkî a)

وَاللَّيْثُ دُونَكَ بَأْسًا عِنْدَ وَثْبَتِهِ إِذَا مَشَيْتَ إِلَى شَاكِي السِّلَاحِ كُمِّي

*Yani sen silahını kuşanmış karşıdaki, silahlı düşmana doğru yürüdüğünde senin bu durumun, avına doğru sıçrayan aslanın durumundan daha korkunçtur.*³⁴⁹

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) cesaretine işaret ederek onun savaş meydanında en korkunç bir mahlûk olan aslandan bile daha etkili olduğunu söylemektedir. Rivayetlerde bazı sahabelerin şöyle dediği aktarılmaktadır. Savaş alanında savaşın tam kızıştığı ve tehlikeli olduğu durumlarda biz Hz. Peygamber'in (s.a.v.) arkasına sığınırız diye aktarılmaktadır.

Şevkî c) Burada belagat yönüne dair bir kural bulunmamaktadır.

k) Görüldüğü üzere her iki şâir de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Cesaret ve heybetini birbirine yakın ve aynı kelimelerle ifade etmişlerdir. Biri onu büyük bir ordunun başındaki, bir komutana benzetirken diğeri, onu sınırsız bir cesaretle nitелеmektedir. Netice itibariyle Hz. Peygamber (s.a.v.) âlemlere rahmet olarak gönderilmesi yanında düşmana karşı da o kadar korkunç ve heybetli biri olduğu ifade edilmektedir.

2.8.2.Peygamber'e (s.a.v.) Güzel Yüzü

Bûsîrî a)

كَأَنَّمَا اللَّوْلُو الْمَكْنُونُ فِي صَدَفٍ مِنْ مَعْدِنِي مَنْطِقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسِمٍ

³⁴⁹ Fethi Osman, a.g.e., s. 219.

*Yani Hz. Peygamber'in (s.a.v.) konuştuğu ve tebessüm ettiği durumdaki, o güzel manzarası kabuğundan yeni çıkmış ve parlayan bir inci gibidir.*³⁵⁰

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çok güzel yüzlü ve yakışıklı olduğu ve onun bu güzelliğini görenler ona hayran kaldıklarını beyan etmektedir. Şâir onun bu güzelliğini tasvir ederken onun kılıfında saklanmış herhangi bir toz toprak bulaşmamış bir inci gibi olduğunu ifade etmektedir. Sahabeler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güldüğünde onun mübarek dişleri inciler gibi görüldüğünü aktarmaktadırlar.³⁵¹

Bûsîrî c)

Şâir burada aksu't-teşbih yapmıştır. Çünkü Peygamberimizin mübarek yüzünü inciye benzetmesi gerekirken, inciye ona benzetmiştir.

Şevkî a)

كَانَ وَجْهَكَ تَحْتَ النَّقْعِ بَدْرٌ دَجِيٍّ   يُضِيئُ مُلْتَمًا أَوْ غَيْرَ مُلْتَمٍ

*Ey Resul (a.s) senin perde arkasındaki mübarek yüzün sanki gece karanlığındaki, dolunaydır. İster kapalı ister açık olsun O, her durumda parlamaktadır.*³⁵²

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bulutlar altında parlayan bir dolunay gibi olduğunu ve bütün zamanlarda parladığını yani ay bazen kaybolduğunu ve bazende bulutlar altında saklandığını ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) her zaman devam ettiğini söylemektedir.

Şevkî c)

{دجى} ile {بضئى} kelimeleri arasında "Tibak Sanatı" bulunmaktadır.

k) Görüldüğü üzere her iki şâir de burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüzünün güzelliğini birbirine yakın ifadelerle açıklamışlardır. Ancak şâirlerden biri onun mübarek yüzünü incilere benzetmiş iken diğeri onu dolunaya benzetmiştir.

³⁵⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 308.

³⁵¹ İbnu'l-Hacer,, a.g.e., s. 308.

³⁵² Fethi Osman, a.g.e., s. 219.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİ ŞAİR'İN_HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V) MUCİZELERİ HAKKINDAKİ KASİDELERİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mucizeleri

Bûsîrî c)

كَمْ أَبْرَأْتُ وَصَبَا بِاللَّمْسِ رَاحَتُهُ وَأَطْلَقْتُ إِرْبًا مِنْ رَبَقَةِ اللَّمَمِ

*Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nice hastalara mübarek elini sürdüğünde şifa bulduğunu ve nice cin çarpmış deliye dönüşmüş insanları da o halden kurtarıp bu hallerinin son bulmasına vesile oluyordu.*³⁵³

وَأُحْيَيْتِ السَّنَةَ الشَّهْبَاءَ دَعْوَتُهُ حَتَّى حَكَتْ غُرَّةً فِي الْأَعْصِرِ الدُّهْمِ .

*Hz. Peygamber'in (s.a.v.) duası, kuraklıktan dolayı yerin beyaz bir hal aldığı bir seneyi o halden kurtarıp o seneyi karanlık gibi olan kıtlık yılları arasında bir işaret haline getirdi.*³⁵⁴

بِعَارِضٍ جَادٍ أَوْ خَلَّتِ الْبِطَاحَ بِهَا سَيِّبٌ مِنَ الْيَمِّ أَوْ سَيْلًا مِنَ الْعَرَمِ

*Allah (c.c.) bu bolluk ve bereketi büyük bir yağmurla gelen bulut vasıtasıyla gönderdi öğle bir bollukki onun sayesinde geniş vadilerde akan suyu görenler onu denizden bir akıntı veya Â'rim vadisinde akan bir seldir diye zanneder.*³⁵⁵

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bazı mucizelerine işaret ederek onun Allah (c.c.) katındaki, değerine vurgu yapmaktadır. Onun mübarek elinin bir şifa tılsımı gibi dokunduğu yerlere şifa ve bereket getirdiğini ve amansız hastalıklara maruz kalmış insanlara bu eli bir eczane'i rahmet olduğunu ifade etmektedir. Hastalığın etkisinden deli divane olmuş, cin çarpmış ve baygınlıklarla neticelenen nice insanların ona gelip duasını aldıktan sonra bütün bu sıkıntılardan kurtulduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gelen rivayetlere göre bir kadın, oğlunu ona getirerek, “Ya Resulellah benim bu oğlum delidir bazen deliliği

³⁵³ el-Heytemi, a.g.e., s. 427.

³⁵⁴ el-Heytemi, a.g.e., s. 435.

³⁵⁵ el-Heytemi, a.g.e., s. 437.

tutunca bizleri sıkıntıya sokuyor Dua buyurun da bu halden kurtulsun” diye dua istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) çocuğun göğsünü sıvazlayıp dua etti. Bunun neticesinde çocuğun içinden bir siyah köpek yavrusu çıktığını ve çocuğun iyileştiği söylenmektedir.³⁵⁶

Ve onun duasının, kuraklıktan dolayı ot bitmeyen toprakları dirilttiğini ve kuraklığın yerini bolluğa terk ettiğini söyler. Onun duası, öğle bir bolluğa vesile olduki, bu senenin diğer yıllar içinde bir nişane gibi görünmesine vesile oldu. Allah (c.c.) bu bolluğu içi yağmur dolu bulutlar vesilesiyle gönderdiğini, bu yağmur neticesinde geniş vadilarda öğle bir su akıyorki, sanki denizden boşalıyor ya da Â’rim vadisinde akan sellerdir.³⁵⁷ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yağmuğun gelmesi için dua ettiğine dair şöyle rivayet edilmektedir. Bir gün Peygamberimiz (s.a.v.) Cuma hütbesinde iken bir adam içeri girip ondan yağmur yağması için dua etmelerini istedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.) elini kaldırıp Ya Rabbi, bize yağmur gönder deyip üç kere takrarladı.³⁵⁸ Hz. Enes (r.a), biz henüz camiden çıkmadan yağmur yağmaya başladığını nakletmektedir.³⁵⁹ Görüldüğü üzere şâir burada Peygamberimizin (s.a.v.) bazı mucizelerine işaret etmiştir.

Bûsîrî c)

{أبرأت أحييت} ve {وأطلقت} kelimeleri arasında “Tar’si sanatı” bulunmaktadır. (الشهباء) ile (الدهم) arasında “Tibak sanatı” bulunmaktadır. (سيبا) ile (سيلا) kelimeleri arasında “Nakıs Cinas Sanatı” bulunmaktadır.

İmam-ı Bûsîrî, burada canlılara özgü halleri kişileştirme yoluyla canlı olmayan varlıklara nisbet etmiştir. Bu da belağatta kullanılan bir sanattır. Ayrıca şâir burada, üç yerde mecazı mürsel kullanmış olup sebebe nisbet yapmıştır.

Şevkî a)

أَخْوَكْ عَيْسَى دَعَا مَيْتًا فَقَامَ لَهُ وَأَنْتَ أَحْيَيْتَ أَجْيَالًا مِنَ الرَّمَمِ

³⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, s. 141.

³⁵⁷ İbnu’l-Hacer., *a.g.e.*, s. 437.

³⁵⁸ Buhari, *Kitabü’l-İstiska*, bab, 21. ; Müslim Kitabı Salati-l İstiska, h. 9.

³⁵⁹ Aliyu’l-Karî, *a.g.e.*, s. 116.

*Senin kardeşin İsa (a.s) ölüyü çağırdı ölü onun için hemen dirilip ayağa kalktı. Sen ise nice nesilleri, çürümekten kurtarmışsın.*³⁶⁰

وَالْجَهْلُ مَوْتُ فَإِنْ أُوتِيَتْ مُعْجَزَةً فَابْعَثْ مِنَ الْجَهْلِ أَوْ فَابْعَثْ مِنَ الرَّجْمِ

*Cehalet ölümdür sen şübhesizki mucizeler sahibisin, ister insanları ölüm gibi olan cehaletten dirilt isterse kabirden dirilt fark yoktur.*³⁶¹

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Hz. İsa (a.s) ın ölüleri dirilmesi mucizesine işaret edip bunun Hz. Peygamber (s.a.v.) mucizesine karşı küçük kaldığını ifade etmektedir. Çünkü Hz. İsa (a.s) bazı birey insanları diriltmişken, Peygamberimiz (s.a.v.) ise nesilleri ve büyük toplulukları ölümden beter olan cehaletten dirilttiğini beyan etmektedir. Ve ölüleri diriltmek sadece ona şahit olanlara bir ibret olduğunu, ama cehaletten diriltmek hem dünya hemde ahretin ihyasına vesile olduğunu vurgulamaktadır. Devamında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitaben Allah (c.c.) sana ölüleri diriltme mucizesini verdiğini ve bunun kerçek ölüm veya cehalet ölümü olsun fark etmediğini beyan etmektedir. Şâir burada iki peygamber (a.s) ın mucizelerini karşılaştırmaya çalışmıştır.

Şevkî c)

Burada (أَحْيَيْتَ) ile (مَيِّتَا) arasında “tıbak sanatı” yapılmıştır. (مَيِّتَا) ile (فَابْعَثْ) arasında da aynı sanat bulunmaktadır. Ayrıca şâir burada diriltmenin her iki Peygamber'e (a.s) nisbet edilmesi mecazı mürseldir.

k) Görüldüğü üzere her iki şâir de burada Hz. Peygamber (s.a.v.) mucizelerine değinmişlerdir. Birbirine yakın üsluplarla bunu ortaya koymuşlar. İmam-ı Bûsîrî, daha çok Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mübarek elinin şifası ve dualarının kabul olması gibi zahiri mucizelerine deyinmiş olup diğer hallerini buna kıyaslarken, Ahmet Şevkî ise, onun manevi mucizelerine ve dolayısıyla belagatına işaret etmektedir. Her iki şâir de veciz ve beliğ bir üslupla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) büyüklüğünü haykırmaya çalışmışlardır.

³⁶⁰ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 221.

³⁶¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 221.

3.2. Kur'ân'ı Kerimin Mucize Olması ve Tanımı

Kur'ân Allah c.c. nun Cebrail (a.s) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderdiği ve tevatür yoluyla bize ulaşan lafzıyla ibadet edilen en kısa suresiyle aciz bırakan Fatiha suresiyle başlayıp Nas suresiyle biten iki kapak arasındaki, Allah kelimidir.³⁶²

3.2.1.Kur'ân'ı Kerim'in Vasfı

Bûsîrî a)

دَعْنِي وَوَصْفِي آيَاتٍ لَهُ ظَهَرَتْ   ظُهُورَ نَارِ الْقَرَى لَيْلًا عَلَيَّ عِلْمٍ

*Beni, Kur'ân'ın apaçık olan ayetleriyle baş başa bırakında onları öveyim. Bunlar bir dağın üstünde gece vakti misafirler için, yakılan ateş gibi açık olan ayetlerdir.*³⁶³

فَالدُّرُّ يَزْدَادُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَنِمٌ   وَأَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَنِمٍ

*İnciler dizilmiş halde olduklarında güzellikleri artar. Ancak dizilmeselerde kıymetleri azalmaz yine de güzeldir. Yani inci her halukarda güzel olduğu gibi Kur'ân'ın ayetleri de herhalukarda güzeldir.*³⁶⁴

فَمَا تَطَاوَلَ أَمَالُ الْمَدِيحِ إِلَيَّ   مَا فِيهِ مِنْ كَرَمِ الْأَخْلَاقِ وَالشَّيْمِ

*Yani kişinin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan emel ve umutları onun son mertebesine ulaşamaz. Çünkü onların vardığı merteye ulaşamaz ahlaklar ve güzelliklerdir.*³⁶⁵

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada haykırarak rahat bırakılmasını ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övmenin bir sınırı olmadığı bunun en açık göstergesi ona nazil olan Kur'ân'ı Kerim olduğunu söyler. O Kuranki onun ayetleri, gece vaktinde yüksek bir yerde ışık saçıp herkesin görebileceği açık ve net bir delil olduğunu, yolunu kaybetmiş bir misafirin nasilki, o ışık sayesinde yolunu buluyorsa, sapıklığa girip yolunu şaşırın kişiler de Kur'ân'ın ayet ve mesajlarıyla yollarını bulabileceklerini ifade etmektedir.

³⁶² Ebü'l-Müîn Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mutemid en-Nesefî, *Tebîrâtü'l Edile fî Usûli-d Dîn*, DİA. Yay., İstanbul 2012, I, s. 259-265.

³⁶³ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 442.

³⁶⁴ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 445.

³⁶⁵ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 446.

İmam-ı Bûsîrî, Kur'ân'ın ayetleri, inci misali olduklarını dizildiklerinde güzellikleri daha da artarken ayrı ayrı kaldıklarında da yine de güzellikleri devam edip kıymetlerinde bir eksiklik olmadığını ifade etmektedir. Yani Kur'ân'a bir bütün olarak baktığımızda mükemmel bir kitap olduğunu süre ve ayetlerinin her biri kendine uygun yerde olduğunu ve aynı zamanda tek bir ayeti bile Allah'ın ayeti olma hasebiyle çok önemli olduğunu beyan etmektedir.

Şâir şöyle devam etmektedir: Kur'ân'ı Kerime yönelik olan medihlerle kurulan emellerin Kur'ân'ın hakikatını tam olarak ifade etmemektedir. Çünkü Kur'ân'ın bize öğrettiği ahlak ve güzel huyların sınırı olmadığından tümünü ifade etmek mümkün değildir. Ancak tamamını ifade edemesem de tamamını terk etmem gerekmez. Çünkü "Tamamına ulaşılamayan bir şeyin tamamı terk edilmez" kaidesine binaen ben de hasbel kader onun vasırlarını ifade etmeye gayret edeceğim.

Bûsîrî c)

{ يزداد } ile { ينقص } kelimeleri arasında "Tibak Sanatı" yapılmıştır. { الأمل } kelimesi emel, umut anlamında olup bir tarafa bakmak için boynunu uzatan kişiye benzetilmiş olup "isti'areyi mekniyye" yapılmıştır. { تطاول } kelimesi de onun karinesidir.

Şevkî a)

جَاءَ النَّبِيُّونَ بِالْآيَاتِ فَأَنْصَرَمَتْ   وَجِئْنَا بِحَكِيمٍ غَيْرِ مُنْصَرِمٍ

*Senden önceki, Peygamberler (a.s) ayetler ve sahifeler getirdiler. Ve onların bu ayetleri kendi zamanlarına has olup onların dünyadan ayrılmasıyla son bulmuştur.*³⁶⁶ Yani sen ise Ey Resul! Bütün zamanlara hitap edecek ve hükmü kiyamete kadar devam edecek bir Kur'ân'ı Hakîmi getirdin.

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Kur'ân'ı Kerim ile diğer semavi kitaplar arasında bir mükayese yaparak Kur'ân'dan önceki kitapların, belirli bir bölge ve belirli zamanlara has olup belirlenen süreden sonra onun hükmünün başka bir vahiyle değiştiğini ifade etmektedir. Kur'ân'ın hükmü ve mesajı ise hem bütün insan ve cilere hem de bütün zamanları kapsayıp kiyamete kadar devam edeceğini belirtmektedir. Bu Kur'ân'ın

³⁶⁶ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 210.

Hakîm oluşundan maksat hikmet dolu mesajları olduğu ve mühkem bir Kitap olduğudur.

Şevkî c)

( ) ile ( ) kelimeleri arasında “nakıs cinas sanatı” bulunmaktadır.

k) Görüldüğü üzere burada her iki şâir de Kur’ân’ı Kerim’in vasfını beyan etmeğe çalışmışlardır. İmam-ı Bûsîrî, onu incilere benzetip sınırsız vasıflara sahip olduğunu söyleyip bu vasıflarının bitirilemeyecek kadar derin ve ince olduğunu söylerken, Ahmet Şevkî ise, Kur’ân’ın hiçbir semavi kitap gibi olmadığını, onun evrensel ve devamlı bir ilahi mesaj olduğunu söylemektedir. Ancak burada Ahmet Şevkî, daha veciz ve kapsamlı bir ifadeyle Kur’ân’ın vasfını özetlemiştir. İmam-ı Bûsîrî, bu durumu üç beyit ile ifade ederken Ahmet Şevkî ise tek bir beyit ile meramını ifade etmiştir.

3.2.2. Kur’ân’ı Kerim’in Allah’ın Kelamı ve Kadim Oluşu

Bûsîrî a)

أَيَاتُ حَقِّ مَنْ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثَةٌ   قَدِيمَةٌ صِفَةُ الْمُوصُوفِ بِالْقَدَمِ

*Bu Kur’ân Rahman olan Allah (c.c.) tarafından gelen hak ayetlerdir. Kur’ân’ın lafzı hadis (yaratılmış) manası ise kadîmdir.*³⁶⁷ Yani kelime, harf ve ses, kadîm olan mananın mavsufudur, açıklayıcıdır.³⁶⁸

لَمْ تَقْتَرْنِ بِرَمَانٍ وَهُوَ تُخْبِرُنَا   عَنِ الْمَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَعَنْ إِرَامِ

*Zamanla sınırlı olmayan bu ayetler bize geçmiş ve gelecekte olacak olayları haber vermektedir. Geçmişe yönelik Âd ve İrem kavimlerin’den haber verirken geleceğe yönelik ise kiyameti haber vermektedir.*³⁶⁹

دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجَزَةٍ   مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْ جَاءَتْ وَلَمْ تَدْمِ

*Bu Kur’ân bize kadar devam edip diğer peygamberlerden (a.s) gelen bütün mucizelerin üstünde bir yere sahiptir. Çünkü onların mucizeleri devam etmeyip kendi zamanlarına has olmuştur.*³⁷⁰

³⁶⁷ Şemsüddîn, Ahmed b. Musa el-Hayâlî, *el-Mecmûatüsseniyye A’la Şerhi A’kâidü-n Nesefiyye*, Darü Nûri-s Sabah, Midyat 2012. s. 380-383.

³⁶⁸ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 448.

³⁶⁹ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 450.

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Kur'ân'ı Kerimin Rahman olan Allah (c.c.) tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderilen en önemli mucizesi ve Allah'ın kadim sıfatı olduğunu belirtmektedir.³⁷¹ Kur'ân'ın bize bakan tarafı itibariyle harf, lafız ve sestem ibaret olup mühdes (yaratılmış) olsa da, asıl manası Kelam-i Kadîm (Kelam-i Nefsi) olup Allahın kadim bir sıfatı olduğunu ifade etmektedir.³⁷²

Bu alanda kelam ilminin âlimleri arasında çok ciddi tartışmalar olmuştur. Allah'ın kelamı olan Kur'ân'ı Kerim hakkında kelam ilminde en çok öne çıkan görüşler yedi tanedir. Biz burada üç görüşü beyan edeceğiz. Bu görüşler Eş'ârîler, Matûrîdiler ve Muteahhirunun görüşüdür.³⁷³

Eş'ârîler Kur'ân'ın harf, kelime ve sesi itibarıyla hadis olduğunu ve Allah'ın kelamı kadimini okuyabilmek için insanlara bir öğrenme aracı olduğunu söylemişlerdir. Ancak Kur'ân'ı Kerim asıl manası itibariyle Kelam-i Nefsi olup Allah'ın kadim sıfatlarından olduğunu söylemişler.³⁷⁴ Allah (c.c.) dilediğinde insanların duyması mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Bu işitmenin dünyadamı ahirette mi olacağı³⁷⁵ konusunda da ihtilaf olup bazılarına göre hem dünya hem de ahirette olacaktır. Buna delil olarak da Allah (c.c.) nun Hz. Musa (a.s) ile konuşmasını gerekçe göstermişlerdir.³⁷⁶ Kabul etmeyenler ise Hz. Musa (a.s)'nın harf ve kelimeleri işittiğini kelam-i nefsiyi duymadığını beyan etmektedirler.³⁷⁷

Matûrîdiler de Eş'ârîler gibi kelamı ikiye ayırıp Kelam-ı Lafzî ve Kelam-i Nefsî olduğunu söylemekle beraber, bu Kelam-i Nefsi'nin duyulması mümkün olmadığını söylemişlerdir. Allah (c.c.) nun Hz. Musa (a.s) ile konuşmasını yorumlayıp Hz. Musa'nın (a.s) sadece harf ve kelimeleri duyduğunu söylemişlerdir.

Bazı mutaahhirun kelam âlimleri, Kelam-i Lafzî'nin yukarıda açıklanan iki İmamın görüşüne muvafık olup, Kelam-i Nefsi'nin ise sadece mana değil hem lafız

³⁷⁰ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 453.

³⁷¹ Aliyü'l-Karî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Şerhü Fıkhi-l Ekber li Ebî Hanîfe*, Daru-n Nefais, Dımaşk 2009, s. 55-58.

³⁷² Cüveynî, İmâmü'l Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdulmelik b. Abdullah b. Yûsuf en-Nîsâbü'rî, *el-İs'ad fi Şerhi'l-İrşâd, Dâru'd-Diyâ'*, Küveyt 2014, s. 326-332.

³⁷³ Ebü Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Nihayetü'l-Ükü'l fi Dirâyeti'l Usûl*, Darü'z-Zehâir, Beyrût 2015, s. 303-312.

³⁷⁴ Harputî, *a.g.e.*, s.150-152.

³⁷⁵ Aliyü'l-Karî, *a.g.e.*, s. 118-120.

³⁷⁶ Bacûrî, *a.g.e.*, s. 86-87.

³⁷⁷ Ebü Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Kitâbü'l Erbein fi Usûliddîn*, Darü'l-Ceyl, Beyrût 2004, s. 168-178.

hem de manadan ibaret olduğunu söyleyip ancak lafzın belirli bir tertibi olmadığını söylemişlerdir. Yani onlara göre hem lafız hem de manası Kadîmdir.³⁷⁸

Bunun detayları için kelam ilmine yönelik eserlere muracaat edilebilir. Biz burada konunun fazla dağılmaması için bu kadarla iktifa ettik.

İmam-ı Bûsîrî, bir sonraki, beyitte, Allah'ın Kelamı Kadîm olduğundan bir zaman ile sınırlandırılmayacağını beyan etmektedir. Allah Kelamı zamanla sınırlı olmamakla beraber, geçmiş ve gelecek zamanlardan haber verdiğini, geçmişle ilgili Âd Semûd vb. kavimlerin helaklarını haber verirken, geleceğe yönelik ise kıyametin kopacağı ve daha sonra insanların dirilip hesaba çekileceğini beyan etmektedir. Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerimde, İrem ve Âd kavminden şöyle bahsetmektedir.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ وَثَمُودَ (الَّذِينَ جَاءُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ الَّذِينَ طَعَوْا فِي الْبِلَادِ) “Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; direkleri(yüksek binaları)olan, ülkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine, o vadide kayaları yontan Semûd kavmine, kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a! ki, onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler.”³⁷⁹

Kıyametin gelişiyile ilgili onlarca ayet bulunmaktadır. Bunların birinde Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır. (ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ) “Sonra da şüphesiz, sizler kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.”³⁸⁰

Şüphesiz ki, Kur'ân'ın mucize oluşu insanlık tarihi boyunca devam edecektir. Şâir, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) büyük mucizesi olan bu Kur'ân diğer Peygamberlerin (a.s) her türlü mucizelerinden üstün olduğunu söylemektedir. Çünkü onlara gönderilmiş kitap ve sühüflerin hükümleri, bazı bölgelere ve kavimlere has olup onların vefatından sonra yeni bir şeriat gelip onu geçersiz kılmıştır. Ancak Kur'ân'ı Kerim bütün insanlığa gönderilip bütün zamanları kapsadığını beyan etmektedir. Allah (c.c.) Peygamberlere (a.s) göndermiş olduğu hiçbir kitabın korunması için garanti vermezken Kur'ân'ı Kerim için koruyacağına dair kesin vâ'di

³⁷⁸ Ebu Hamîd Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. el-Gazâlî, *el-İktisat fî-l İ'tikat*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009, s. 67-74.

³⁷⁹ Fecir Süresi 89/11.

³⁸⁰ Mü'minun Süresi 23/16.

bulunmaktadır.³⁸¹ Buna yönelik Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerim'de şöyle buyurmuştur; (اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) “Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.”³⁸²

Bu ayeti kerimeden de Kur'ân'ın hükmünün kıyamete kadar devam edeceği ve Kur'an'nın kelam-i kadim olduğu anlaşılmaktadır.

Bûsîrî c)

{ مَحْدَثَةٌ } ile { قَدِيمَةٌ } arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır. İmam-ı Bûsîrî, bu iki ifadeyle Kelam İlminde ki, önemli ve çok tartışılan bir konu olan Kelamî Nefsiye ve Kelamî Lafziyeye işaret etmektedir. Şâir { حَق } kelimesinden sonra (مِنَ الرَّحْمَنِ) demekle, davasını delil ile isbata çalışmıştır. Sanki Muhatabına, bu ayetler Rahman olan Allah (c.c.) den olduktan sonra şübheye mahal olmadığını çünkü ondan gelen her şey şübheden uzak olduğunu söylemektedir. Ayrıca

{ جَائَتْ } (دَامَتْ) ve (فَاقَتْ) kelimeleri arasında “Tar’si Sanatı” bulunmaktadır.

Şevkî a)

أَيَّاهُ كُلَّمَا طَالَ الْمَدَى جُدُّ   يَزِيئُهُنَّ جَلَالُ الْعِتْقِ وَالْقَدَمِ

*Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelen ayetler zaman uzadıkça onlar yenilenirler. Yani onlar hep yeniliğini koruyup hiç eskimezler.*³⁸³ Çünkü Zatı Zü’l-Celalın Kudret ve Azameti onları eskimekten kurtarıp kıdem vasfını vererek söslemiştir.

Şevkî b)

Burada Ahmet Şevkî, Kur'ân-ı Kerimin zaman geçtikçe gençleştiğini ve onun tarihinin geçmesi söz konusu olmadığını ifade etmektedir. Allah (c.c.) onu kadim sıfatıyla koruma altına almış kadim olan bir şeyin zaman ile sınırlanamayacağını, çünkü zamana bağlı olan bir şey kadim değil hadis vasfının altına girdiği için Kelamullah bundan münezzehtir olduğunu söylemektedir. Allah (c.c.) nun varlığı kadim olduğundan ona ait sıfatlarında aynı durumda olduğunu dolayısıyla zamandan önce bu sıfatların olduğunu açıklamaktadır.

³⁸¹ Ranazan b. Muhammed el-Hânefi, *el-Mecmûatüsseniyye A'la Şerhi A'kâidü-n Nesefiyye*, Darû Nûri-s Sabah, Midyat 2012, s. 294-315.

³⁸² Hicr Süresi 15/9.

³⁸³ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 210.

Ahmet Şevkî, burada üstü kapalı bir şekilde Allah'ın kadim sıfatı olan kelim-i nefsiyeye işaret etmektedir.

Şevkî c)

(جدد) ile (قديم) kelimeleri arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır. Bunun dışında burada başka bir belagat kuralı bulunmamaktadır.

k) Görüldüğü üzere burada her iki şâir de Kur'ân-ı Kerimin Allah'ın kadîm sıfatlarından olduğunu beyan etmektedir.³⁸⁴ İmam-ı Bûsîrî, onu iki taraflı tasvir ederek, bize bakan tarafı itibariyle, Kur'ân'ın harf, kelime ve sestem müteşekkil olup bu tarafı bakımından hadis olduğunu söylerken, diğer taraftan Kur'ân'ın Allah (c.c.) nun kadim sıfatlarından kelim-i nefsi olduğunu ifade etmektedir. Şâir bu tarifıyla Kur'ân-ı Kerim'i ehlişünnet fırkası görüşüne uygun olarak beyan etmiştir.

Bu tarife binaen Kur'ân'ın herhangi bir vakit ile sınırlanamayacağını ve zaman üstü bir sıfatı ilahî olduğunu belirtmektedir. İmam-ı Bûsîrî Kur'ân kelami kadîm olmakla beraber geçmiş ve gelecek zamanla ilgili bazı haberler verdiğini ve hükmünün kıyamete kadar devam ettiğini beyan ederken, Ahmet Şevkî de aynı minvalde ancak daha az ve öz ifadelerle bu konuya işaret etmiştir. Çünkü o da zaman geçtikçe Kur'ân'ın hükmünün kendini yenileyerek devam ettiğini dolayısıyla belirli bir zaman ile kayıt altına alınmadığını ve bu durum Kuran'ın kadîm oluşunun bir gereği olduğunu ifade etmektedir.

Burada İmam-ı Bûsîrî, detaylı açıklamaya girerken, Ahmet Şevkî ise, daha kısa bir şekilde durumu açıklamıştır. Buradaki fazilet sadece Şevkî'ye ait olmayıp İmam-ı Bûsîrî'nin de etkisi bulunmaktadır. Çünkü Ahmet Şevkî, onu örnek alarak bu çalışmayı yapmış ve genelde onun beyanatlarını özetleyerek ifade etmiştir.

3.2.3.Kur'ân'ı Kerimin Mühkem Olması

Bûsîrî a)

لِذِي شِفَاقٍ وَمَا يُبَغِّينَ مِنْ حِكْمٍ

مُحْكَمَاتٌ فَمَا يَبْقَيْنَ مِنْ شُبْهِهِ

³⁸⁴ İbnü'l Hazm, Ebü Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el Endülûsî el Kurtûbî, *el-Ûsûl ve-l Fûr'u, li İbnil Hazm*, Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005, s. 196-201.

*Bu ayetler şübhe bırakmayacak kadar mühkem, belîğ ve açıktır. Hatta ona karşı çıkanlar da onun belâgatını kabul edip bunun ispatı için bir hakeme de ihtiyaç bırakmamışlardır.*³⁸⁵

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Kur'ân Ayetlerinin mühkem ve anlaşılır olduğunu dolayısıyla ehli şikâk ve nifâkın bile ona karşı olan şübheleri sonuçsuz kaldığını, hatta onlar bile Kur'ân'ın belâgatına hayran kaldıklarını ifade etmektedir. Mühkemin burada üç manası olabilir. Birincisi hükmü değişmeye müsait olmayan dinin temel esaslarını belirten ayetlerki bunlar bütün Peygamberler'in (a.s) getirmiş oldukları dinin temel esaslarıdır. İkincisi, bu ayetlerin manası açık olup tevîle ihtiyaç duymadıklarını ve tek manası olan ayetler olduğu denilmektedir. Bu iki manaya göre burada Kur'ân'ın tümü değil sadece

(منه آيات محكتات هن ام الكتاب) “*Onun (Kur'an) bir kısım âyetleri muhkemdir ki bunlar kitabın esasıdır.*”³⁸⁶ Ayeti kerimedeki, Kur'ân'ın bir kısmı kastedilmiştir. Üçüncü manaya göre ise bunların Allah'ın Kelamı olduğu ve süreklilik arz ettiği anlamındadır. Bu manaya göre Kur'ân'ın tümü kastedilmiştir. İmam-ı Bûsîrî, şöyle devam etmektedir: Bu ayetlerin mühkem olması sadece inananlar tarafından değil düşmanları tarafından da kabul gördüğünü bunun için bir Hakemin ortaya çıkıp onlara zorla kabul ettirme gibi bir mecburiyetinin olmadığını açıklamaktadır. Ve asıl başarının bir kişinin davasının düşmanı tarafından da tasdik edilmesi olduğunu belirtmektedir.

Bûsîrî c)

Burada belâgat yönünden herhangi bir sanat kullanılmamıştır. Ancak bununla beraber İmam-ı Bûsîrî, Kur'ân-ı Kerim'in mühkem oluşunu çok güzel bir üslupla ortaya koymuştur.

Şevkî a)

وَقَدَّرَهُ اللَّهُ فَوْقَ الشَّكِّ وَالتُّهْمِ

مَشِيئَةُ الْخَالِقِ الْبَارِئِ وَصَنَعَتْهُ

³⁸⁵ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 45°.

³⁸⁶ Ali İmran 3/7

*Bu Kur'ân Allah (c.c.) nun dileği ve Sanatıdır. Onun Kudreti Şek ve şüphelerden çok uzaktadır. Yani kimse onun Kelamına bir şüphe isnad edemez.*³⁸⁷

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Allah'ın (c.c.) dileği, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bu Kur'ân-ı gönderdiği, bu Kur'ân Allah'ın kelamı olup mühkem ayetlerden müteşekkil olduğu, dolayısıyla ona herhangi bir şek ve şüphe sirayet edemeyeceğini ifade etmektedir.

Şevkî c)

Burada herhangi bir belâgat sanatı kullanılmamıştır. Bununla beraber Ahmet Şevkî, meramını çok veciz bir şekilde ifade etmiştir.

k) Görüldüğü üzere, her iki şâir de burada birbirine yakın ifadelerle Kur'ân-ı Kerim'in mühkem oluşuna işaret etmişlerdir. İmam-ı Bûsîrî, daha detaylı bir şekilde konuya işaret edip, onun, mühkem oluşunun düşman tarafından da kabul edildiğini söylerken, Ahmet Şevkî, onun Allah'ın dileği ve Kudreti olup şek ve şüpheden beri olduğunu söylemektedir.

3.3.Kur'ân'ın Meydan Okuması

Bûsîrî a)

مَا حُورِبَتْ قَطُّ إِلَّا عَادَ مِنْ حَرْبٍ   أَعْدَى الْأَعَادِ إِلَيْهَا مُلْقِي السَّلَامِ

*Bu Kur'ân'ı getiren Hz. Peygamber (s.a.v.) ile her kim savaşımaya kalkışmışsa mağlup olup geriye dönmüştür.*³⁸⁸ En azılı düşmanları bile onun belâgatına teslim olup silahını bırakmışlardır. Çünkü onun bir beşer kelamı olmadığını hemen anlamışlardır.

رَدَّتْ بِلَاغَتِهَا دَعْوَى مُعَارِضِهَا   رَدَّ الْغِيُورِ يَدَ الْجَانِي عَنِ الْحَرَمِ

*Bu Kur'ân'ın belâgatı Onunla münazara edenlerin davalarını çözümlenip ona uzanan elleri kırmıştır. Kişinin mukaddesatından canilerin ellerini kırıp çevirdiği gibi yapmıştır.*³⁸⁹

لَهَا مَعَانٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِي مَدَدٍ   وَفَوْقَ جَوْهَرَةٍ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيمِ

³⁸⁷ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 214.

³⁸⁸ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 45^v.

³⁸⁹ el-Heytemî, *a.g.e.*, s. 45^g.

*Bu Kur'an'ın kuvvet ve kudretinde, deniz dalgaları gibi manaları bulunmaktadır. Güzellik ve kıymette görüldüğünün de çok üstünde bir değeri bulunmaktadır.*³⁹⁰

فَمَا تُعَدُّ وَلَا تُحْصَى عَجَائِبُهَا   وَلَا تَسْأَمُ عَلَيَّ الْإِكْتَارُ بِالسَّمِّ

*Bu Kur'an'ın olağan üstü harikaları, sayılamayacak kadar çoktur. Öyle etkili bir nağmesi vardırki ne kadar çok okunsa da insanı usandırmayıp tam tersine insanın zevkini arttırmaktadır.*³⁹¹

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî, burada Kur'an'ı Kerim'in kendisine saldırıları berteraf ettiğini ve onun belâgatına karşı çıkan o dönemimn en belîğ şâirleri bile teslim olup karşı gelmekten vazgeçtiğini söylemektedir. Onun belâgatı bütün müarızlarına meydan okuduğunu ifade etmektedir. Eğer ona karşı belâgat ile mücadele edebilseydiler, bunu bırakıp acıyla sonuçlanan savaflara girişmezlerdi. Sözlü muaraza edemeyeceklerini görünce, şiddete başvurdıkları net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu Kur'an'ın manaları sayılmayacak ve anlatmakla bitmeyecek kadar çok olduğunu, deniz dalgaları gibi olup sayılmasını mümkün olmadığını ve onun güzellik ve kıymeti görüldüğünden daha büyük olduğunu söylemektedir. Ve onun harikalarının haddi ve hesabı olmadığını belirtmektedir.³⁹² Allah (c.c.) Kur'an'ın manasının sınırsız olduğuna dair Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır.

(مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)

*“Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arakasından yedi deniz katılarak (mürekkap olsa) yine Allad'ın sözleri (yazmakla) tükenmezler. Şüphesiz ki Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir.”*³⁹³. Kur'an'ı Kerimin, ona karşı çıkanlara meydan okuması yine Kur'an'ın ifadesiyle üç aşamalı olmuştur.

³⁹⁰ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 462.

³⁹¹ el-Heytemi, *a.g.e.*, s. 453.

³⁹² Ebü Bekr Muhammed b. Tayyip b. Muhammed el-Bâkilânî, *el-İnsaf fima Yecibu İ'tikâduhu fi İlmi'l Kelâm, Darü'l-Kütüb'l-İlmiyye*, Beyrut 2007, s. 80-86.

³⁹³ Lokman Süresi 31/27.

3.3.1. Allah'ın, Kur'ân'ın Tamamıyla Meydan Okuması

Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerime karşı çıkan muarızlara ilk olarak bu Kur'ân'ın benzerini getirmelerini istemiş bunu yapamayacaklarını onlara göstermiştir.³⁹⁴ Ve bunu onlardan isterken sadece birkaç kişinin değil bütün insan ve cinlerin toplanıp bir araya gelseler de bunu yapamayacaklarını söylemektedir. Allah (c.c.) buna yönelik Kur'ân'ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır. (قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ)
(يَاأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا)
*“Deki: Andolsun bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere bütün insan ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onu benzerini ortaya koyamazlar.”*³⁹⁵

3.3.2. Allah'ın, Kur'ân'ın On Sûresi ile Meydan Okuması

Allah (c.c.) Kur'ân'ın muarızlarına aciz olduklarını onlara göstermek için ikinci aşamada, haydi sis Kur'ân'ın tümüne benzer bir şey getiremediniz, bu defa on sûresi kadar bir benzerini getirin ve bunu Muhammed (s.a.v.) uydurdu sözünüzü isbat ediniz demektedir. Buna yönelik Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerimde şöyle buyurmaktadır. (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَضَعْتُمْ مِنْ)
(دُونَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)
*“Yoksa Onu (Kur'ân'ı) kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki: eğer doğru iseniz Allahtan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de Onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.”*³⁹⁶

3.3.3. Allah'ın, Kur'ân'ın Tek Bir Sûresi ile Meydan Okuması

Üçüncü aşamada Allah (c.c.) Kur'ân'a muaraza edenlere, haydi on sûre de getiremediniz, hiç olmazsa Kur'ân'ın benzeri tek bir sûre getirin şeklinde en alt derece ile onlara meydan okumuştur. Buna yönelik Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerimde şöyle buyurmaktadır. (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُوْرَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَضَعْتُمْ مِنْ دُونَ)
(اللَّهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)
*“Yoksa Onu (Muhammed sav.) uydurdu mu diyorlar? Deki: Eğer sizler doğru iseniz Allah tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) Onun benzeri bir sûre getirin.”*³⁹⁷ Bütün bu aşamalardan sonra tarih boyunca hiç kimse Kur'ân'ın karşısına çıkıp ben de aynısını getirdim

³⁹⁴ Muhammed b. Alî b. Muhammed, et-Taberî, *el-İdah fî Usûliddîn*, Darü'l-Hadîs Kahire 2010, s. 204-230.

³⁹⁵ İsrâ Süresi 17/88.

³⁹⁶ Hûd Süresi 11/13.

³⁹⁷ Yunus Süresi 10/38.

diyememiştir.³⁹⁸ Muarız ve muanitler bunu yapamayınca Müslümanlarla savaşma yoluna gitmek zorunda kaldılar. Kur'ân'ın benzerinin getirilmesinin neden mümkün olmadığına dair, âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir.³⁹⁹ Ehlisünnet fırkası bunun, nedeni Kur'ân'ın beşer üstü bir belâgata sahip olduğundan beşerî, aciz bırakmış demektir. Nazzam ise bunu sarfeden⁴⁰⁰ dolayı yapamadıklarını söylemektedir.

Bûsîrî c)

{ حوربت } fiilinin Kur'âna nisbet edilmesi mecazı mürsel olup sebebe nisbet kabîlindedir. Çünkü asıl muaraza edilen kendisine Kur'ân'ı Kerim indirilen Hz. Peygamber (sav) dir. Kur'ân'ın gelişi muarazaya sebep olduğu için sanki onunla muharebe edilmiş gibi ifade edilmiştir. (حَرْبِ) ile (سَلَّمَ) arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır.

Şevkî a)

يَزِيْنُهُنَّ جَلالُ الْعِثْقِ وَالْقَدَمِ   أَيَاتُهُ كُلَّمَا طَالَ الْمَدْيِ جُدَّدُ

*Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelen ayetler zaman uzadıkça onlar yenilenirler. Yani onlar hep yeniliğini koruyup hiç eskimezler.*⁴⁰¹ Çünkü Zatı Zü'l-Celalın Kudret ve Azameti onları eskimekten kurtarıp kıdem vasfını vererek sözlemiştir.

Şevkî b)

Ahmet Şevkî, burada Kur'ân'ın beşer kelamına benzemediğini söyler. Çünkü her söz ve kelam zamanla cazibeliğini kaybettiği halde Kur'ân'ı Kerimde böyle bir durumun söz konusu olmadığını belirtmektedir. Bu da Kur'ân'ın muarızlarına, göcünüz yetiyorsa sizde aynısını getirin demek suretiyle Kur'ân'ın beşer kelamı olmadığını isbatlamaktadır. Beşer kelamı olmayan böyle bir şeyin Allah' (c.c.) nun kadim olan kelam-ı nefsi, olduğunu beyan etmektedir.⁴⁰²

Şevkî c)

³⁹⁸Müsliheddîn b. Muhammed el-Kastâlânî, *el-Mecmûatüsseniyye A'la Şerhi A'kâidü-n Nesefiyye*, Darû Nûri-s Sabah, Midyat 2012, s.294-315.

³⁹⁹ Şemsüddîn, Ahmed b. Musa el-Hayâlî, *el-Mecmûatüsseniyye A'la Şerhi A'kâidü-n Nesefiyye*, Darû Nûri-s Sabah, Midyat 2012, 290-296.

⁴⁰⁰ Sarfe, beşerin göcü buna yettiğini ancak Allah (c.c.) onların bu göcünü bundan alıkoymuş anlamındadır.

⁴⁰¹ Fethi Osman, *a.g.e.*, s. 210.

⁴⁰² eş-Şâtibî, Ebü'l İshâk, İbrahîm b. Mûs'a el-Leğamî el-Ğirbâdî, *el-Î'tisam fi İlmi'l Kelam*, Darû'i Asriyye, Beyrut 2013, s. 96-101.

Burada herhangi bir belâgat sanatı kullanılmamıştır. Ancak şâir kimsenin Kur'ân-ı Kerim ile muarazaya giremeyeceğini üstü kapalı olarak vurgulamıştır.

k) Görüldüğü üzere burada her iki şâir de Kur'ân'ın olağanüstü bir güç sahibi olan Allah (c.c.) tarafından geldiğine işaret edip, onun için beşer kelamına benzemediğini ifade etmektedirler.⁴⁰³ Ancak burada Ahmet Şevkî, çok az ve üstü kapalı bir şekilde işaret ederken, İmam-ı Bûsîrî ise, detaylı ve açık bir şekilde durumu izah etmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi İmam-ı Bûsîrî, Kur'ân'ı Kerim'in çoğu insanlar tarafından muaraza edildiğini ancak çok kısa sürede bunun bir beşer kelamı olmadığını anlayıp teslim olduklarını belirtmektedir. Kur'ân'ı Kerim'in sınırsız güzellikleri, sayılmayacak kadar özellikleri olduğunu ve onu okuyan ondan usanmayıp okudukça zevk aldığını beyan etmektedir.⁴⁰⁴

3.4. Kur'ân Okumanın Faydaları

Bûsîrî a)

قَرَّتْ بِهَا عَيْنُ قَارِيهَا فَقُلْتُ لَهُ   لَقَدْ ظَفَرْتَ بِحَبْلِ اللَّهِ فَاغْتَصِمِ

*Kur'ân'ı okuyanların gözü onunla hoşnut olmuştur. Ve ben de onlara dedimki, siz Allah'ın (c.c.) ipini bulmaya muvaffak oldunuz. Öğleyse ona sımsıkı sarılınz.*⁴⁰⁵

إِنْ تَنَلَّهَا خَيْفَةٌ مِنْ حَرِّ نَارِ لَظَى   أَطْفَأَتْ حَرَّ لَظَى مِنْ وَرِيدِهَا الشَّمِيمِ

*Eğer, Kur'ân'ı Cehennem azabından kurtulmak için okusan senin lehine olmuş olur. Çünkü adet haline getirmiş olduğun Kur'ân okuyuşun serin ve soğuk bir şekilde o ateşi söndürecektir.*⁴⁰⁶

كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبَيَّضُ الْوَجُوهُ بِهِ   مِنَ الْعَصَاةِ وَقَدْ جَاؤُوهُ كَالْحَمَمِ

*Kur'ân'ın bu ayetleri, sanki Kevser havuzudur. Günah işleyenlerin yüzleri onunla beyazlanır. Hal buki onlar havuza geldiklerinde yüzleri kömür gibi sımsıyah idi.*⁴⁰⁷

وَكَالصِّرَاطِ وَكَالْمِيزَانِ مَعْدِلَةٌ   فَأَلْقَسْتُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَمْ يُقْمِ

⁴⁰³ el-Aş'arî, Ebü'l Hasan Alî b. İsmail b. İshâk b. Sâlim el-Aş'arî el-Basrî, el-İbane an- Usûliddîfyâne, Darrü-n Nefais, Beyrut 2010, s. 61-66.

⁴⁰⁴ el-Babertî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud et-Tahâvî, Şerhü'l Akîdeti-t Tahâviyye, Daru-d Dekâk, Dimaşk 2010, s. 59-61.

⁴⁰⁵ el-Heytemî, a.g.e., s. 471.

⁴⁰⁶ el-Heytemî, a.g.e., s. 474.

⁴⁰⁷ el-Heytemî, a.g.e., s. 476.

*Kur'ân'ın ayetleri, Sırat köprüsü gibi haklı ile haksız birbirinden ayırt etmektedir. Adaleti uygulamada terazi gibidir. İnsanlar için Onun gibi bir adalet ölçüsü başka bir yerde bulunmamaktadır.*⁴⁰⁸

Bûsîrî b)

İmam-ı Bûsîrî burada, Kur'ân okuyup onunla âmel eden kişinin çok şanslı olduğunu ve hak yolunu bulduğu için sevinip ona sarılması gerektiğini öğütlemektedir. Kur'ân okumayı adet haline getirip, onunla âmel eden kişilerin Allah'ın izniyle kendilerini Cehennem azabından kurtaracaklarını ve Kur'ân'ın onlar için ateşe karşı bir kalkan gibi olacağını ifade etmiştir. Şâir, Kur'ân'ın temiz bir su gibi olup günah kiri ile kirlenip yüzleri kömür gibi kapkara olanların bu havuza girerek yüzleri tertemiz olup nurlanacağını söylemektedir. Başka bir ifadeyle Kur'ân'ın insanlar için bir adalet timsali olduğunu ve insanların iyi ve kötüsünü en iyi şekilde tasvir ettiğini ve hiçbir kanunun, Kur'ân'ın kanunu gibi açık ve net olmadığını beyan etmektedir.

Bûsîrî c)

(حبل الله) ifadesinde “İstiâre’i musarraha” bulunmaktadır. Çünkü Allah'ın insanlara göndermiş olduğu İslam Dini, Allah (c.c.) tarafından insanlara doğru uzatılmış bir ipe benzetilmiştir. Karine ise izafedir. Çünkü aslında Allah (c.c.) insanlara bir ip değil bir kitap göndermiştir.

{ الشبم } ile (حر) kelimeleri arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır. Aynı Sanat. { تبيض } ile (حمم) arasında da bulunmaktadır.

Şevkî a)

يَا أَفْصَحَ النَّاطِقِينَ الضَّادَ قَاطِبَةً حَدِيثُكَ الشَّهْدُ عِنْدَ الدَّائِقِ الْفَهْمِ

Ey bütün insanlar içinde en güzel konuşan Peygamber (s.a.v.) zevk alıp anlayanlar için senin konuşman, bal gibi tatlıdır.

بِكُلِّ قَوْلٍ كَرِيمٍ أَنْتَ قَائِلُهُ تُحْيِي الْقُلُوبَ وَتُحْيِي مَيِّتَ الْهَمَمِ

*Sen söylediğin her güzel sözünle (Kur'ân ile) ölmüş kalpleri diriltip, körelmiş himmetleri de uyandırıyor sun.*⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ el-Heytemi, a.g.e., s. 486.

⁴⁰⁹ Fethi Osman, a.g.e., s. 211.

Şevkî b)

Ahmet Şevkî burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fesahatine ve Kur'ân'ın belâgatına işaret ederek, Kur'ânın güzelliğini en güzel yansıtan Hz. Peygamber (sav) olduğunu ve Onu anlayanlar için, Onun mesajı bal gibi tatlı olup insanları kendine çektiğini ifade eder. Ahmet Şevkî, Kur'ân'ın güzel nağme ve musikisine de işaret etmektedir. Ayrıca Kur'ân'ın her bir ayet-i kerimesinin Allah Resûlü tarafından ümmete bildirildiğini söyler. Ölü kalplerin onunla dirildiğini, körelmiş himmetlerin tekrar canlandığını açıklamaktadır.

Şevkî c)

{ الهمم } ile { الفهم } arasında “Nakıs Cinas Sanatı” bulunmaktadır. { تحى } ile { ميت } kelimeleri arasında “Tibak Sanatı” bulunmaktadır.

k) Görüldüğü üzere burada her iki şâir de Kur'ân'ı Kerim'in faydalarını birbirine yakın ifadelerle açıklamaktadırlar. Kelimeleri farklı olsa da aynı mefhumu ortaya koymuşlardır. İmam-ı Bûsîrî, Kur'ân'ı Kerim'in Allah'ın bir ipi gibi olduğunu onu okumak insana mutluluk verdiğini beyan etmektedir. Onu okumak Cehennemden uzak olmaya vesile olduğunu ve suyun insanları kirlerden temizlediği gibi, Kur'ân'ın da insanları günahlardan dolayı kararmış yüzlerini ağartacağını söylemektedir. Bu Kur'ân, insanlar için bir adalet ölçüsü olduğunu ve pek çok faydaları olduğunu ifade etmektedir. Bütün bu faydaların hem dünyada hem de ahirette görülebileceğini söylemektedir. Ahmet Şevkî ise, Kur'ân okumanın ehli iman için bal gibi tatlı olup, huzur verdiğini, ölü hükmünde olan kalpleri tekrar Allah'a kavuşmaya vesile kıldığını ve insanların gayret ve çabalarını güçlendirdiğini açıklamaktadır.

3.5.Kur'ân'ı İnkâr Edenler

Burada Ahmet Şevkî, bir açıklamada bulunmadığı için biz sadece İmam-ı Bûsîrî'nin iki beytini nümune olarak beyan edeceğiz.

لَا تَعْجَبَنَّ لِحَسُودٍ رَاحَ يُنْكِرُهَا   تَجَاهُلًا وَهُوَ عَيْنُ الْحَارِقِ الْفَهْمِ

*Yani hasetten ve bilinçli olarak Kur'ân'ı inkâr edenlerin halinden taaccüp etmemek lazımdır. Hâl buki onlar Kur'ân-ı en çok bilen ve anlayanlardır.*⁴¹⁰ Yani

⁴¹⁰ el-Heytemi, a.g.e., s. 496.

bazı müşrik ve Ehli kitap olan insanlar, Allah (c.c.) katında Kur'ân'ın hak bir kitap olduğunu bildikleri halde bilmiyormuş gibi görünerek Onu inkâr ettiler. Allah (c.c.) bu durumlarına bir örnek olarak Kur'ân-ı Kerim'de de şöyle buyurmaktadır. (الَّذِينَ (اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ) “Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki Peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizler.”⁴¹¹

قَدْ تَنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمِدٍ وَيُنْكِرُ الْفَمُّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ

Yani bunların Kur'ân'ı inkâr etmeleri, Kur'ân'da olan bir eksiklikten dolayı değil, bilakis inkâr edenlerin kalplerinin hasta oluşu veya gözlerinin hakkı göremediğinden kaynaklanmaktadır.⁴¹² Çünkü gözünde hastalık olan kişi güneşi bütün parlaklığına rağmen göremez ve hasta olan kişi sudan bile tat alamaz. Kısaca İmam-ı Bûsîrî, burada Kur'ân'daki, (صُمُّ بَكْمٌ عُمِيٌّ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ) “Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler.”⁴¹³ Ayeti kerimesinde anlatılan insanlara işaret etmektedir.

⁴¹¹ Bakara Süresi 2/146.

⁴¹² el-Heytemî, a.g.e., s. 500.

⁴¹³ Bakara Süresi 2/18.

SONUÇ

İmam-i Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürdesi*, sahip olduğu edebî üslûp ve özelliğiyle Arâp Dili ve Edebiyatı alanında çığır açmış, kendi döneminde bulunan edebî eserler ve şiirler arasında zirve yapmıştır. Bu münasebetle şâirler ve ediplerin gönlünde taht kurmuş bütün dikkatleri üzerine çekmiştir. *Kasîdetü'l-bürde'nin* kaleme alındığı dönemden günümüze kadar olan süreçte, bütün İslam toplumunda kendine yer edinmiştir. Zaman geçtikçe şân ve şöhret kazanan *kasîde*, Arap olmayan edîp ve şâirlerin de dikkatini çekmiş bu münasebet ile onlarca dile tercüme edilmiş, diğer dillerde de üzerine onlarca şerh ve haşiye yazılıp tahkik ve incelemesi yapılmıştır. Son bir asır içinde akademik alanda da kendisine yer edinmiştir. Bu alanda da Arap olan ve olmayan edebiyatçıların dikkatini celb edip üzerine yüzlerce mekale, onlarca yüksek lisans ve doktora çalışması yapıldığı tesbit edilmiştir.

Ayrıca osmanlı dönemi ve sonrasında üzerine Türkçe şerh, haşiye, manzum ve mensûr tercüme çalışmaları yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi üniversite akademi alanında da üzerine çalışmalar yapıлып, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı adı altında üzerine otuzun üzerinde mekale, yirminin üzerinde yüksek lisans tezi, onun üzerinde de doktora tezi yapıldığı tesbit edilmiştir. Arap Dili ve Edebiyatı alanında dinî bir hamîyet ile kalem oynatan edîp ve şâirlerden, *Kasîdetü'l-bürde'ye* kayıtsız kalan olmadığı kanaatine varılmıştır. *Kasîdetü'l-bürde'nin* yazıldığı tarihten itibaren pek çok şâir, ona benzer kasîdeler yazmış her ne hikmetse onun belâgatını yakalayamamışlardır. Bu minvalde kalem oynatıp *Kasîdetü'l-bürdeye* özlem duyup ve ona en yakın seviyeyi yakaladığı kabul edilen şâirlerden biri de, yaklaşık bir asır önce vefat eden ve döneminin şâirleri tarafından “Emîrû-ş Şüâra” ünvanına layık görülen Mısırlı edip, yazar ve şâir Ahmet Şevkî dir. Bu zat *Nehcü'l-bürde* (Bürdenin Yolu) adında *Kasîdetü'l-bürdeyle* aynı Bahîrî takip edip ve aynı içeriği kullanmak üzere bir kasîde ele almıştır.

Takdîre şâyan bir teveccüh kazanan Ahmet Şevkî'nin *Nehcü'l-bürdesi* de yazıldığı günden günümüze kadar bütün şâir ve ediplerin dikkatini üzerine çekmiştir. Yazar bu çalışmada iki şâir'in bu nadide kasîdelerini karşılaştırmak üzere ele alıp bunların gerçekten birbirine çok benzer olduklarını ortaya koyarak, çalışma süresi boyunca bunu anlatmaya ve aktarmaya çalışmıştır.

Söz konusu çalışmada iki şâir'in hayatları, edebî kişilikleri, bu kasîdeleri söyleme sebepleri, Hz. Peygamber'e (s.s.v.) olan sevgileri ve iki kasidenin karşılaştırması yapılmıştır. İki kasîde üç ana bölüm olarak ele alınıp her bölümün alt başlıkları adı altında her bir kasîdeden ikiden yediye kadar bu alana has beyitlerin arapça metni yazılıp, hemen her beytin altında Türkçe tercümesi, sonra detaylı olarak manaları ve belâgat yönleri ele alınmış ve son olarak kasidelerin üslupları karşılaştırılmıştır.

Her iki kasîdenin de “Aruz vezni” *Müstef'ilün fâ'ilün Müstef'ilün fâ'ilün*'dür. Her iki şâir de bu kasidelerinde başta nefsin tuzaklarından bahsedip sakınılması gerektiğini söylemiş. Daha sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu, onun zatına yönelik güzellikleri, doğruluğu, mucizeleri ve diğer Peygamberlere olan üstünlükleri, Kur'an-ı Kerim'in kelâm'î nefsi olduğunu, Kur'an'ın mucize oluşunu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) savaşlarına yönelik konuları ele almışlardır.

Her iki şâir de kasîdelerini hayatlarının en sıkıntılı dönemlerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) den meded umarak söyledikleri, kullandıkları dil ve üslup birbirine çok yakın olduğu tesbit edilmiştir. Kasîdelerin edebî oluşu ve içeriklerinin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hakkında olması onlara ayrıca ciddi bir teveccüh kazandırmış, Müslümanlar tarafından kabul görmüştür. Özellikle *Kasîdetü'l-bürde*, gönümüzde olmak üzere bazı özel zaman dilimlerin bireysel ve toplumsal olarak zikir halkalarında ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan özlemin ifade edilmesi anlamında sık sık okunmaktadır.

Bütün bu bilgiler iki kasîde'nin ne kadar önemli iki şaheser olduğunu ortaya koymaktadır. Kasîdeler gönümüzde de canlılıklarını koruyup dillerde terennüm edilmeye devam etmektedirler. Yapılan çalışma neticesin de her iki şâir'in yakalandıkları amansız hastalıklarından kurtulmak Hz. Peygamber (s.a.v.) vesile kılarak Allah (c.c.) den şifa bekleme ümidiyle bu kasîdeleri kaleme aldıkları ve kasîderi yazdıktan sonra hastalıklarından kurtuldukları bilgisi de kaynaklarda yer almaktadır. Bizler de bu çalışmamızı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan sevgimizin bir göstergesi olarak kabul görmesini Cenâbi Allah'tan temenni eder ve şefaata nail olmaya vesile kılmasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

Abidin Paşa, *Terceme ve Şerh-i Kasidetü'l-bürde*, Kütüphane-i İrfan Matbaası, İstanbul h.1324.

Abdullah Ahmet Cace, *el-Umde fi- İ'rabi-ı Bürde*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

el-Acîbe, Seyit Ahmet el-Hüseynî, *el-Umde fi-Şerhi'l-bürde*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011.

Ahmet Murat özel, “eş-Şazelî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1989.

Ahmed Abdullah, *Tarihe Bakış Adlı Makalesi*, Yayınlanma t.14 Mart 2015.

Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, Daru Müessesetü'r-risâle, Beyrût 1999.

Aliyu'l Kari, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *ez- Zübde fi- Şerhi'l-bürde*, Daru'l-Lubab, İstanbul 2016.

Aliyu'l-Kari, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Şerhü Fıkhi'l-Ekber lî Ebî Hanîfe*, Daru'n-Nefais, Dimaşk 2009.

Alusî, Ebû Fadl Gihâbuddîn Mahmud, *Rûhu'l-meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve s-seb' i'l-mesânî*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1994.

Armutçuoğlu, İlhan *Kaside-i bürde ve İmam-ı Bûsîrî*, Erkam Yayınları, İstanbul 2009.

el-Askâlânî, Ebü'l Abbas Şihabuddin Ahmet b. Muhammed b. Ebu Bekir, *Meşarikü'l-Envari'l-Mudiyye bi-Şerhi Kevakbibi-Dürriyye*, Mektebetü Nizâm, Bahreyn 2017.

el-Aş'arî, Ebü'l-Hasan Alî b İsmail b. İshâk b. Sâlim el-Aş'arî el-Basrî, *el-İbane an- Usûliddîyâne*, Darrü'n-Nefais, Beyrut 2010.

Aşûr, Muhammed Tahir b. Aşûr et-Tunusi, *Şifau'l-kalbil cerih bi-şerhi bürdeti'l- medih*, Daru't-Tekva Dımaşk 2006.

el-Babertî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud et-Tahâvî, *Şerhü'l-Akîdeti' - Tahâviyye*, Daru'd- Dekâk, Dımaşk 2010.

el-Bâkilânî, Ebü Bekr Muhammed b. Tayyip b. Muhammed el-Basrî, el-İnsaf fîma Yecibu İ'tikâduhü fî İlmi'l-Kelâm, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2007.

Buhari, *Kitabu'l-Menakıb* Bab, 20.

Bûsîrî, Şerefuiddin Ebu Abdullah Muhammed b. Said b. Hammad es-Senhaci, *Divanü'l- bûsîrî*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011.

Bediuzzaman Said Nursi, *Risale'i Nur Külliyatı Muhakemat*, Sözler Yayınevi İstanbul 1999.

Bediuzzaman Said Nursi, *Risale'i Nur Külliyatı Mektubat*, Sözler Yayınevi İstanbul 1997.

el-Bacûrî, İbrahim b. Muhammed b. Ahmet el- Bacûrî, *Şerhü Kasîdeti'l-bürde*, Mettebetü'l-Adab, Kahire 1993.

Cankurt, Hasan, *Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî: Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Miftâhu's-Sa'âde Adlı Manzûm Kasîde-i bürde Şerhi*, Kültür Yayınları, Aksaray 2015.

Cüveyni, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdulmelik b. Abdullah b. Yûsuf en-Nîsâbûrî, el-İs'ad fî Şerhi'l-İrşâd, Dâru'd- Diyâ', Küveyt 2014.

Çelebi, Mustafa b. Abdullah el-Kâtip *Keşfu'z-Zünun*, Daru'l-İhya, İstanbul 1972.

Ebû Ubeyd, Kasım b. Sellâm, *Kitabu'l-emval*, Mettebetü'l-Adab, Kahire 1968.

GAL, Brockelmann, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.

el-Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. el-Gazâlî, *el-İktisat fi'l-Îtikat*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.

Fethi, Osman, *Şerhü'l-bürde li-l Bûsîrî ve Nehcü'l-bürde li-ş Şevkî*, Daru'l-Marife, Kahire 1973.

Fındıklı, Mustafa İsmail, *Muhammed bin Said el- Bûsîrî Kaside-i bürde Şerhi ve Havassı*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2001.

Furat, Ahmet Sübhi, *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Ü. Yayınları 1996.

Harpûtî, Hacı Ömer b. Ahmet, *Asidetü'ş-Şehde bi Şerhi Kasideti'l-bürde*, Daru Şirketi's-Sahafiyye Osmaniye, İstanbul 1990.

Hasan el-Adevî el-Hamzevî, *Ennefehâtü'ş-Şazeliyye fi-Şerhi Bürdeti'l Bûsîrîyye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.

el-Hemevî, Ebî Abdullah Şihâbuddin Yâkût b. Abdullah el- Beğdadî, *er-Rûmî Mucemü'l- büldan*, Daru's-Sadır, Beyrut 1993.

Hilmi, Ömer Faruk Kasîde'i Bürde trc. Fatih yayınları, İstanbul 2005.

H. Yunus Apaydın, "İbnü Abdüsselâm" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1989 c19, ,s. 284-287.

İbnü'l-İmad, Ebü'l Felâh Abdulhay b. Ahmet b. Muhammed es-Salîhî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbarî men Zeheb*, Daru'l-Kütübi-l İlmiyye, Beyrut 1971.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtip el-hâşimî el-Basrî el-Beğdâdî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, Daru-l Marife, Kahire h.1358.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.

İmam-i Bûsîrî, Şerefuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Said b. Hammad es-Senhaci, *el-Kasîdetü'l-hemeziyye fî mehdî Hayri'l-beriyeye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011.

İbnu'l-Aşûr, Muhammed Tahir b. Aşur et-Tunusi, *Şifau'l-kalbil cerih bi-şerhi bürdeti2l-medih*, Daru't-Tekva Dımaşk 2006.

İbnu'l-Hacer, Ebü'l Abbâs Şihâbuddîn Ahmet b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî, es-Sa'dî *el-Umde fî-Şerhi'l-bürde*, Daru-l Fıkhiyye, Duba'i 2003.

İbnü'l-Kesir, Ebü'l-Fida İmâduddîn İsmail b. Şihâbuddîn Ömer b. Kesîr el-Kaysî el-Kureysî, *el-Fusûl fî Sîreti-r Resûl*, Darü'l-Marife, Beyrut 1976.

İbnu Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Basrî, es-Siretü'n-Nebeviyye Daru Kitabi'l-Arâbi, Suriye 1990.

İbnü'l-Hazm, Ebü Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endülûsî el Kurtûbî, *el-Ûsûl ve-l Fûr', lî İbnil Hazm*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.

el-İsfehânî, Ebu Nain Ahmet b. Abdullah b. İshak el-İsfehânî *Delailu-n Nübüvve*, Daru'n-Nefais, Beyrut 1986.

Kadi'l-İ'yaz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsûbî, *eş-Şifa*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

el-Kindi, Ebu Muhammed Ali b. Abdullah el-Hadremi, *Şerhu Hikemi'l-Ataiyye*, Daru'l-Havi, Beyrut 2016.

el-Kütübi, Ebü Abdullah Salâhuddîn Muhammed b. Şâkir b. Ahmet el-Kütübî, *Fevâtü'l-Vefiyat*, Daru's-Sadr, Beyrut 2012.

Karakoç, Sezai, İalamın Şiir Anıtlarından, Diriliş Yayınları, İstanbul 2014.

İmam-î Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. El- Haccac b. Müslim el-Küşeyrî, *Sahihi Müslüm*, Kitabu Rikak, h. 2742.

El-Maverdî, Ebü'l-Hasan Muhammedb. Habîb, *el-Ahkamü's-sültaniyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.

Mahmut Kaya, "Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1989.

Mehmet Demirci, "İbrâhim ed-Düsûkî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1989.

Mustafa Kara, "Ahmet el-Bedevî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 1989.

Müslihuddîn b. Muhammed el- Kastâlânî, *el-Mecmûatüsseniyye A'la Şerhi A'kâidü-n Neseîyye*, Darü Nûri-s Sabah, Midyat 2012.

en-Neseî, Ebü'l Müin Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mutemid en-Neseî, *Tebîrâtü'l Edile fî Usûli-d Dîn*, DİA. Yayınları. 2012.

er-Râzî, Ebü Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberîstânî, *Nihayetü'l-Ükû'l fî Dirâyeti'l-Usûl*, Darü'z-Zehâir, Beyrût 2015.

er-Râzî, Ebü Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberîstânî, *Kitâbü'l-Erbeîn fî Usûliddîn*, Darü'l Ceyl, Beyrut 2004.

Ramazan Şeşen, “Ahmet Şevkî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1989.

Ramazan b. Muhammed el-Hânefî, *el-Mecmûatüsseniyye A’la Şerhi A’kâidü-n Neseфіyye*, Darû Nûri’s-Sabah, Midyat 2012.

es-Safedî, Ebü’s-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh, es-Safedî, *el-Vâfi bi’l-vefeyât*, Daru ihya’i et-turasil Arabi, Beyrut 2000.

Sezer, İsmail Hakkı, *İmam Bûsirî ve Bürde’si*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985) s. 96.

Süyuti, Ebü’l Fadl Celâluddîn Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hüderî es-Suyûtî, *Hüsnü-l Mühadere fi Tarihi Mısre ve-l Kahire*, Daru-l İhya, Beyrut 1967.

Sami, Şemseddin, *Kamusu-l alam*, Mihran Matbaası, İstanbul 1996.

Şa’rânî, Ebü’l Mevâhib Abdulvehhab b. Ahmet b. Ali eş-Şa’rânî el-Mısrî, *Letaifu-l Minen ve-l Ahlak*, Daru-t Takva, Suriye 2004.

eş-Şâtibî, Ebü’l İshâk, İbrahîm b. Mûs3a el-Leğamî el-Ğirbâdî, *el-Î’tisam fi İlmi’l Kelam*, Darü’i Asriye, Beyrut 2013.

eş-Şehristânî, Ebü’l Feth Tâcüddîn Muhammed b. Abdülkerîm b. Ahmet, *Nihâyetü’l İkdâm fi İlmi-l Kelâm*, Darü-l kütübi-l İlmiye, Beyrut 2004.

Şemsüddîn, Ahmed b. Musa el-Hayâlî, *el-Mecmûatüsseniyye A’la Şerhi A’kâidü-n Neseфіyye*, Darû Nûri-s Sabah, Midyat 2012.

Şerafettin Turan, “Kemalpeşazade” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1989.

Et-Taberî, Muhammed b. Alî b. Muhammed, *el-İdah fi Usûliddîn*, Darü’l Hadîs Kahire 2010.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.

Tirmizi, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmîzî, *Kitabu Tefsiri-l Kur'an, Babu Sureti-l Hicr*, c.5, s.200.

YÜCEL, Yusuf İbrahim, *Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmî Çalışmalar, İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun 2016, Sayı: 1, s. 86-87.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî ed-Dimaşkî, *el-Âlâm*, Daru'l-İlmi Li'l-Melayin, Kahire 1979.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Murat EREN
Doğum Yeri	Kulp
Doğum Tarihi	25.01.1981

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Dicle üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölüm	Lisans Programı

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS/ARAPÇA
	75

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Diyanet İşleri Başkanlığı
Görevi/Pozisyonu	Vaiz
Tecrübe Süresi	10 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Vaizlik Semineri
Projeler	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile'ye Yönelik Şiddeti Önleme Projesi

İLETİŞİM

Adres	Şehitlik Mah. Şehitlik Sk. ADAR 2 SİTESİ NO: 22/ D/Blok/Daire 13 Yenişehir /DİYARBAKIR
E-mail	murateren1321@hotmail.com